

Motus in verbo

vedecký časopis mladej generácie

ovol
 brow
 owot
 tom
 ρζέλ
 ovol
 brow
 owot
 tom
 ρζέλ
 αττ
 διο
 mudren
 ósz
 Wort
 obo
 slo
 slo
 vorto
 řiječ
 sibōž
 ovol
 brow
 owot
 tom
 ρζέλ
 αττ
 διο
 mudren
 ósz
 Wort
 obo
 slo
 slo
 vorto
 řiječ
 sibōž
 ovol
 brow
 owot
 tom

mot riječ slovo parable žodis SLOVO slovo
 vorto CJOBO
 slovo
 verbum SZO mot slovo parable
 word Wort
 slovo riječ szó Wort parable
 owo parable žodis Λεξη slowo parable riječ vorto CJOBO mot riječ S
 Wort SZÓ riječ SLOVO CJOBO slovo word mot
 EΞΗ slowo word vorto parable slovo slowo parable slovo slovo
 CJOBO 字 Wort Λεξη slovo slowo parable slovo slovo slovo parable slovo
 CJOBO

vorto
 řiječ
 sibōž

MOTUS IN VERBO : vedecký časopis mladej generácie

Motus in verbo : Young Scientist Journal

Recenzovaný časopis Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda vedeckej rady:

doc. PhDr. Michal ŠMIGEL, PhD. (Katedra histórie FF UMB v Banskej Bystrici)

Vedecká rada:

prof. PhDr. František ALABÁN, CSc. (Katedra hungaristiky FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. PhDr. Zuzana BOHUŠOVÁ, PhD. (Katedra germanistiky FF UMB v Banskej Bystrici)
prof. PaedDr. Ivan ČILLÍK, CSc. (Katedra telesnej výchovy a športu FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. PhDr. Vladimír ĎURČÍK, PhD. (Katedra etiky a aplikovanej etiky FF UMB v Banskej Bystrici)
prof. PaedDr. Karol GÖRNER, PhD. (Katedra telesnej výchovy a športu FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. PhDr. Eva HOMOLOVÁ, PhD. (Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. PhDr. Katarína CHOVANCOVÁ, PhD. (Katedra romanistiky FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. Ivan JANČOVIČ, PhD. (Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. PaedDr. Miroslav KMEŤ, PhD. (Katedra histórie FF UMB v Banskej Bystrici)
PhDr. Katarína KOŠTIALOVÁ, PhD. (Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. PhDr. Marta KOVÁČOVÁ, PhD. (Katedra slovanských jazykov FF UMB v Banskej Bystrici)
prof. PaedDr. Vladimír PATRÁŠ, CSc. (Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici)
prof. Gilles ROUET, CSc. (Katedra medzinárodných vzťahov a diplomacie FPVMV UMB v Banskej Bystrici)
doc. Mgr. Ulrich WOLLNER, PhD. (Katedra filozofie FF UMB v Banskej Bystrici)

Mgr. Jakub CHROBÁK, Ph.D. (Ústav bohemistiky a knihovníctví FPF SLU v Opave)
Ing. Mgr. Zdeňka JASTRZEMBSKÁ, Ph.D. (Katedra filozofie FF MU v Brne)
prof. PaedDr. Tomáš KAMPMILLER, PhD. (Katedra atletiky FTVŠ UK v Bratislave)
doc. PhDr. Jan RADIMSKÝ, Ph.D. (Ústav romanistiky FF JU v Českých Budějoviciach)
doc. PhDr. Pavol TIŠLIAR, PhD. (Katedra etnológie a muzeológie FF UK v Bratislave)

Šéfredaktorka:

Mgr. Martina KUBEALAKOVÁ, PhD. (Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF UMB v Banskej Bystrici)

Redakčná rada:

PaedDr. Zuzana BARIAKOVÁ, PhD. (Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FF UMB v Banskej Bystrici)
doc. PhDr. Katarína CHOVANCOVÁ, PhD. (Katedra romanistiky FF UMB v Banskej Bystrici)
Mgr. Lujza URBANCOVÁ, Ph.D. (Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici)
PhDr. Ingrid BALÁŽOVÁ (referentka pre medzinárodné vzťahy a edičnú činnosť FF UMB v Banskej Bystrici)
Mgr. Ľubomír GÁBOR (člen ad hoc, študent doktorandského štúdia)

Adresa redakcie:

Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica
www.motus.umb.sk

E-adresa redakcie:

motusinverbo@umb.sk
www.motus.umb.sk

Návrh obálky:

© Igor Duda
Zuzana Bariaková
Martina Kubealaková

Grafická a technická redakcia:

Mgr. Martina Kubealaková, PhD.

Jazyková korektúra:

Mgr. Ľubomír Gábor
Mgr. Igor Lalík
PaedDr. Zuzana Bariaková, PhD.
doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD.
Mgr. Lujza Urbancová, Ph.D.
Mgr. Martina Kubealaková, PhD.

otus in verbo

vedecký časopis mladej generácie

MOTUS IN VERBO : vedecký časopis mladej generácie
Motus in verbo : Young Scientist Journal

Recenzovaný časopis Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

OBSAH

Filozofia

TRANSCENDENTALISM AS A MULTIFACETED MOVEMENT AND PHILANTHROPIC PHILOSOPHY

TRANSCENDENTALIZMUS AKO VIACROZMERNÝ SMER A FILANTROPICKÁ FILOZOFIA

Shahzad Latif Chaudhary

7

Lingvistika

K PROBLEMATIKE ANGLIČTINY AKO LINGUA FRANCA (ELF)

Diana Krajňáková

16

VIZUÁLNE FIGURATÍVNE PROSTRIEDKY V TELEVÍZNEJ REKLAME NA FARMACEUTICKÉ PRODUKTY

Igor Lalík

26

THE INFLUENCE OF CULTURALLY-DEFINED BELIEFS ON EFFECTIVE INTERCULTURAL COMMUNICATION

WITHIN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

VPLYV KULTÚROU DEFINOVANÝCH KONCEPTOV NA INTERKULTÚRNU KOMUNIKÁCIU

V RÁMCI OSVOJENIA SI CUDZIEHO JAZYKA

Ingrid Madárová

34

LITERARISCHE EMOTIONEN: DAS MOTIV DER KINDERLOSEN EHE UND SEINE EMOTIONALEN AUSWIRKUNGEN

LITERÁRNE EMÓCIE: MOTÍV BEZDETNÉHO MANŽELSTVA A JEHO EMOCIÁLNE KONSEKVENCIE

Josef Mišun

40

ON NON-NATIVE SPEAKER EMAIL COMMUNICATION FROM A REGISTER PERSPECTIVE (REDUCED VS FULL FORMS)

REGISTROVÁ ANALÝZA EMAILOVÉ KOMUNICE NERODILÝCH MLUVČÍCH ANGLIČTINY (ZKRÁCENÉ A PLNÉ TVARY)

Jan Pikhart

54

Literárna veda

ŠOTOLOVO KUŘE NA ROŽNI JAKO FILOSOFIKÁ PARODIE

Jakub Klein

64

VARIA

FOLKLÓRNY FESTIVAL V RUSKEJ PORUBE – KULTÚRNE DEDIČTVO RUSÍNŮV

Viktória Bíziková

77

NANOETIKA: ETICKÉ A SPOLOČENSKÉ DÔSLEDKY NANOTECHNOLÓGIÍ

Bibiána Marková

81

MOTUS IN VERBO : vedecký časopis mladej generácie
Motus in verbo : Young Scientist Journal

Recenzovaný časopis Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

CONTENT

Philosophy

TRANSCENDENTALISM AS A MULTIFACETED MOVEMENT AND PHILANTHROPIC PHILOSOPHY

Shahzad Latif Chaudhary

7

Linguistics

ON THE CONCEPT OF ENGLISH AS A LINGUA FRANCA (ELF)

Diana Krajňáková

16

MEANS OF VISUAL IMAGERY IN THE TELEVISION ADVERTISING OF PHARMACEUTICAL PRODUCTS

Igor Lalík

26

**THE INFLUENCE OF CULTURALLY-DEFINED BELIEFS ON EFFECTIVE INTERCULTURAL COMMUNICATION
WITHIN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION**

Ingrid Madárová

34

LITERARY EMOTIONS: THE PREDOMINANT THEME OF A CHILDLESS MARRIAGE AND ITS EMOTIONAL IMPLICATIONS

Josef Mišun

40

ON NON-NATIVE SPEAKER EMAIL COMMUNICATION FROM A REGISTER PERSPECTIVE (REDUCED VS FULL FORMS)

Jan Píkhart

54

Literary Science

ŠOTOLA'S KUŘE NA ROŽNI AS A PHILOSOPHICAL PARODY

Jakub Klein

64

VARIA

FOLKLORE FESTIVAL IN RUSKÁ PORUBA – RUTHENIANS' CULTURAL HERITAGE

Viktória Bíziková

77

NANOETHICS: THE ETHICAL AND SOCIAL IMPLICATIONS OF NANOTECHNOLOGY

Bibiána Marková

81

aj prvé číslo štvrtého ročníka časopisu *Motus in verbo* ponúka zaujímavé odborné články z rôznych oblastí kultúrnoantropologických vedných disciplín, zoradených do sekcií filozofia, lingvistika a literárna veda. Význam uvedených príspevkov spočíva predovšetkým v ich interdisciplinárnom potenciáli a v reakcii na aktuálne a neraz i neuralgické problémy súčasnej spoločnosti.

Filozofickú sekciu reprezentuje štúdia S. Latifa Chaudharyho, analyzujúca duchovný a spoločenský význam severoamerického hnutia transcendentizmu, ktoré sa gnozeologicky inšpirovalo viacerými svetovými filozofickými a náboženskými systémami a pokúsilo sa o duchovnú zmenu americkej spoločnosti 19. storočia. Jeho odkaz by sme však mohli považovať za nadčasový a uplatniteľný aj dnes.

Jazykovednú sekciu reprezentuje päť príspevkov. Problematiku angličtiny ako *lingua franca* (ELF) v súčasnom svete si vo svojom článku všíma D. Krajňáková, smerujúca k stanoveniu teoretického základu pre budúce empirické výskumy v tejto oblasti. Noetika príspevku spočíva najmä v snahe autorky o presvedčivé zodpovedanie troch zásadných otázok v súvislosti s angličtinou ako jazykom všeobecnej komunikácie, t. j. čo je to ELF, prečo existuje a ako sa prejavuje.

Figuratívne prostriedky jazyka reklamy ako špecifického persuzívneho útvaru na konkrétnych príkladoch reklamných ukážok (najmä liečiv) v slovenských médiách analyzuje I. Lalík, pričom zaujímavým spôsobom upozorňuje práve na funkcie obrazov v reklamných komunikátoch a ich význam vo vzťahu k vedomiu recipientov.

Štúdia I. Madárovej, pohybujúca sa v oblasti interkultúrnej komunikácie, interkultúrnej senzibilizácie a multikultúrnej tolerance v európskych multietnických podmienkach, má pre súčasnú spoločnosť nepochybne veľký význam. Akceptovanie kultúrnych rozdielov medzi ľuďmi je v súčasnosti jednou z najnutnejších podmienok ich pokojného spolunažívania. Autorka sa v tejto súvislosti sústreďuje hlavne na aspekty a formy interkultúrnej komunikácie ako dôležitej súčasťi osvojovania si kompetencií v cudzích jazykoch, čo prispieva k zvyšovaniu povedomia o potrebe tolerance medzi kultúrami.

J. Mišun vo svojom sympatickom článku zasa smeruje k prekonaniu hraníc medzi vednými odborními analýzou výrazovej stránky emócií na ploche konkrétneho umeleckého diela. Ako sám tvrdí, literárne texty majú podstatnú úlohu v kultúrnom porozumení emóciám, pričom otázka výrazu citov v beletristickom texte zohráva čoraz väčšiu úlohu aj v lingvistických výskumoch.

V príspevku J. Pikharta sa prezentujú výsledky pozorovania korpusu neformálnych, anglicky písaných emailových komunikátov, vytvorených českými hovoriacimi. Práve vďaka podrobnému preskúmaniu týchto zdrojov oscilujúcich na hranici ústnosti a písomnosti dokazoval autor platnosť hypotézy o tom, že problematika štýlu a žánru tvorí konštantný „kameň úrazu“ v komunikácii ľudí prebiehajúcej po anglicky, pre ktorých angličtina nie je materinským jazykom.

Sekciu literárnej vedy zastupuje článok J. Kleina. Interpretačné prieniky tohto autora do novely *Kuře na rožni* zdôrazňujú, že dielo nesie významné prvky umeleckej karnevalizácie a zároveň je možné vnímať ho ako beletrizovanú „filozofickú paródiu“ niektorých odpovedí na otázky existenčného, sociálneho alebo etického charakteru, ktorá navyše zahŕňa prístupy viacerých filozofických koncepcií 19. a 20. storočia.

V závere tohto čísla môžete nájsť príspevok V. Bizíkovej o rusínskych folklórnych slávnostiach organizovaných v obci Ruská Poruba, v ktorom sa mapuje genéza a význam tohto kultúrneho podujatia pre obyvateľstvo rusínskeho pôvodu, pritom však autorka nezabúda zdôrazniť aj jeho multikultúrny charakter a medzinárodnú rozšírenosť.

Do štvrtého čísla časopisu bola zaradená aj recenzia B. Markovej na publikáciu *Nanoethics: The Ethical and Social Implications of Nanotechnology*, ktorej aktuálnosť spočíva v stále otvorenej a odborne pomerne málo preskúmanej otázke etických aspektov využívania nanotechnológií v súčasnej spoločnosti.

Veríme, že aj toto číslo časopisu bude pre čitateľov a čitateľky zaujímavé a inšpiratívne.

TRANSCENDENTALISM AS A MULTIFACETED MOVEMENT AND PHILANTHROPIC PHILOSOPHY

TRANSCENDENTALIZMUS AKO VIACROZMERNÝ SMER A FILANTROPICKÁ FILOZOFIA

Shahzad Latif Chaudhary

Department of English and American Studies Constantine Philosopher University in Nitra

American Literature, 2nd Year, Doctorate

zain86@hotmail.com

Supervisor: **prof. PhDr. Anton Pokrivčák, PhD. (apokrivcak@ukf.sk)**

Key words

movement, transcendentalism, philosophy, James Marsh, Emerson, Thoreau, Carlyle, Kant

Klíčové slová

směr, transcendentelizmus, filozofia, James Marsh, Emerson, Thoreau, Carlyle, Kant

1. Introduction

Before inaugurating the discussion, let us determine the definition of a movement. **Generally, a group of people working together to advance their shared political, social, religious or artistic ideas is considered as a movement.** While judging on the touchstone of this definition, Transcendentalism can be taken as a literary, political, and philosophical movement of the early nineteenth century American, which centred mainly around Ralph Waldo Emerson, whereas, the other main transcendentalists of that era were Henry David Thoreau, Margaret Fuller, Frederic Henry Hedge, and Theodore Parker. Transcendentalism was in many aspects the first notable American intellectual movement and certainly the first to inspire succeeding generations of American intellectuals, as well as a number of literary movements.

These transcendentalists launched the movement with the sense that a new era was at hand. They were *critics of their contemporary society* for its unthinking conformity, and urged that each person find, in Emerson's words, "*an original relation to the universe*". Emerson and Thoreau sought this relation in solitude among nature, and in their writing.

By the 1840s, they, along with other transcendentalists, were engaged in the social experiments of Fruitlands, and Walden; however, by the 1850s they turned into vehement critique of *American slavery*.

The pioneers of this movement seem to have distinctive innovation in their ideas as they were reacting against a live phenomenon where human values were at stake because of the irrational preference of machine over man and material over morality. Religion had become confined to the walls of church, and the church was very indifferently ignoring its pivotal role in society. Thus a spasm was created which evoked the transcendentalists to rise and act.

The steady growth of transcendentalism and its gradual penetration into religious, social and political arenas of life gave it such a multifaceted dimension and attracted scholars so widely that made a splendid mark on face of the history in the years to come.

Transcendentalism did not grow and prosper in solitude; rather it got inspiration from other ideologies or the spiritual movements such as Hinduism in India and the Sufism in Islam.

While dealing with the topic of transcendentalism, the comprehensive picture of it can be framed only when assessed through its multiple angles.

All these aspects of Transcendentalism as a movement are discussed in the pages that follow.

2. Shaping of the Transcendental Movement

2a. Initial stage

The transcendentalism, as known, first took its shape, among the liberal New England Congregationalists, who being discontented with the orthodox *Calvinism* departed from it in two respects:

- i. They believed in the importance and *efficacy of human natus*, as opposed to the bleaker Puritan picture of complete and inescapable human depravity;
- ii. They emphasized the unity rather than the “Trinity” of God therefore they came to adopt the term “Unitarians”.

2b. Second Phase

Mostly, the Unitarians were of the faith that Jesus was in some way inferior to God ‘the Father’ but still greater than human beings; a few followed the English Unitarian Joseph Priestley (1733 – 1804) in holding that Jesus was thoroughly human, although endowed with special authority. The Unitarians' leading preacher, William Ellery Channing (1780 – 1842), portrayed orthodox Congregationalism as a religion of fear, and maintained that Jesus saved human beings from sin, not just from punishment.

2c. Rift with Unitarians

The Unitarians were “modern”. They attempted to reconcile Locke’s empiricism with Christianity by maintaining that *the accounts of miracles in the Bible provide overwhelming evidence for the truth of religion*. It was precisely on this ground, however, that the transcendentalists found fault with Unitarianism. Transcendentalists were strong believers in the power of the individual and divine messages. Their beliefs are closely linked with those of the romantics.

2d. A New Twist

Around the middle of 1820’s the Unitarian leaders got the first glimmering realization that they were including such items that dragged Unitarianism towards obsolete. Despite what they had heard about French revolution and Napoleon, they were utterly unaware Europe which was undergoing an intellectual revolution more profound than the political. In the expectation of furnishing New England libraries with Pope and Addison, they managed to give their pupils the barbarities of Wordsworth, Coleridge, and Cousin.

2e. Advanced Approach

In the 19th century, under the influence of Ralph Waldo Emerson (who had been a Unitarian minister) and some other transcendentalists, Unitarianism began its long journey from liberal protestantism to its present more pluralist form.

The transcendentalists wished to ground their religion and philosophy in transcendental principles: *principles not based on, physical experience, but deriving from the inner spiritual or mental essence of the human*.

Transcendentalists believed that society and its institutions, particularly organized religion and political parties, ultimately corrupted the purity of the individual. They had faith that people are at their best when truly “*self-reliant*” and independent. It is only from such real individuals that true community could be formed.

3. Transcendentalism as a Philosophy

Prior to get deeper into the discussion on the subject of Transcendentalism as a Philosophy let term Philosophy be defined:

Philosophy is considered as a theory or attitude held by a person or organization that acts as a guiding principle for behaviour.

When assessed on this touchstone Transcendentalism verily provides a driving force for the behaviour. It describes very simply that people, men and women equally, have knowledge about

themselves and the world around them that “transcends” or goes beyond what they can see, hear, taste, touch or feel.

The thinkers most closely associated with this new approach were connected through a group known as The Transcendental Club, which met in the Boston home of George Ripley. Their chief publication was a periodical called *The Dial*, edited by Margaret Fuller, a political radical and feminist whose book *Women of the Nineteenth Century* was among the most famous of its time. The club despite having many distinguished thinkers accorded the leadership position to Ralph Waldo Emerson.

Emerson was a Harvard-educated essayist and lecturer and is recognized as the first truly “American” thinker. In his most famous essay, *The American Scholar*, he urged Americans to stop looking to Europe for inspiration and imitation and be themselves.

He inspired his colleagues to look into themselves, into nature, into art, and through work for answers to life’s most perplexing questions. His intellectual contributions to the philosophy of transcendentalism inspired a uniquely American idealism and spirit of reform.

Transcendentalism was such a multidimensional philosophy that was at the heart of the flowering of national thought in all the arts — literature, poetry, painting, sculpture, architecture, and music.

In *The American Scholar* the speech given by Ralph Waldo Emerson on August 31, 1837, above fact has been described very artistically:

“The theory of books is noble The scholar of the first age received into him the world around; brooded thereon; gave it the new arrangement of his own mind, and uttered it again. It came into him, life; it went out from him, truth. It came to him, short-lived actions; it went out from him, immortal thoughts. It came to him, business; it went from him, poetry. It was dead fact; now, it is quick thought. It can stand, and it can go. It now endures, it now flies, it now inspires precisely in proportion to the depth of mind from which it issued, so high does it soar, so long does it sing.”

Emerson also wrote about the *simplicity and unity of all things in nature*, his faith in humanity, and his sturdy individualism, whereas, Thoreau reminded everyone that life is wasted pursuing wealth and following social customs. Nature can show that “*all good things are wild and free*”.

“I went to the woods because I wished to live deliberately, to front only the essential facts of life, and see if I could not learn what it had to teach, and not, when I came to die, discover that I had not lived. I did not wish to live what was not life, living is so dear; nor did I wish to practice resignation, unless it was quite necessary. I wanted to live deep and suck out all the marrow of life, to live so sturdily and Spartan-like as to put to rout all that was not life, to cut a broad swath and shave close, to drive life into a corner, and reduce it to its lowest terms, and, if it proved to be mean, why then to get the whole and genuine meanness of it, and publish its meanness to the world; or if it were sublime, to know it by experience, and be able to give a true account of it in my next excursion. For most men, it appears to me, are in a strange uncertainty about it, whether it is of the devil or of God, and have somewhat hastily concluded that it is the chief end of man here to “glorify God and enjoy him forever” (Thoreau, 1854).

To be more elaborative, we try to have a succinct look at the relationship between the American Transcendentalism with some other movements and philosophies.

We begin with exploring the relationship between American Transcendentalism and German philosophy.

3.1. American Transcendentalism and German philosophy

There seems non existence of any cosy relationship between American Transcendentalism and German philosophy as there has never emerged any detailed study on the subject of relationship between between these two factions of the same school of thought. Mostly, the discussions on German philosophy seem influenced by Kant, Schelling and Fichte. There are many suggestive remarks on books and articles, but we do not find any systematic study examining this relationship deeply in light of all the evidence.

As regards the German philosophy and New England transcendentalism, it has been pictured convincingly that the relations between America and Germany were non-existent even in the seventeenth century which indicates the lackness of books and knowledge of German language in America has been exaggerated.

Contrary to that, the thinking of Thomas Carlyle (1795 – 1881), a philosopher of *Scottish origin*, was heavily influenced by German Idealism, in particular by the work of Johann Gottlieb Fichte. He established himself as an expert on German literature in a series of essays for *Fraser's Magazine*, and by translating German works, notably Goethe's novel *Wilhelm Meisters Lehrjahre*. He also wrote *Life of Schiller* (1825).

It is noteworthy that, despite all these indifferences, some of the American Transcendentalists could not live without paying tribute to the German philosophy.

James Marsh, acknowledging his debt to the German philosophers, quite specifically writes:

"Kant and his followers are very little known in this country and our young men who have visited Germany have paid little attention to that department of study while there. I cannot boast of being wiser than others in this respect; for though I have read a part of the works of Kant, it was under many disadvantages, so that I am indebted to your own writings for the ability to understand what I have read of his works, and am waiting with some impatience for that part of your works which will aid more directly in the study of those subjects of which he treats."

Nathaniel L. Frothingham took transcendentalism in a different way by dictating:

"In a state of society like our own, with institutions so free from abuse and so full of mercifulness, it is hard to comprehend why there should be such a feverish sensibility in favour of the abandoned, and so intense a wish for something better than the laws."

3.2. Reciprocity between Transcendentalism and Hindu Ideology

Movements never prosper in solitude, rather, they take birth, inspire and get inspiration by other ideologies; or later set their course, under the influence of the prevailing popular ideologies. While assessing on this aspect, we come to know that in spiritual sense Transcendentalism and Asian religions, to some extent, are reciprocally inspired.

Transcendentalism influenced Hindu ideology to such a large extent that Ram Mohan Roy (1772 – 1833), the founder of the Brahmo Samaj, most vehemently rejected both Hindu mythology and the Christian Trinity. Finding that Unitarianism reach closest to true Christianity, in him developed a strong sympathy for the Unitarians, who were closely connected to the transcendentalists. In 1828, Ram Mohan Roy laid down the foundation of a missionary committee in Calcutta, and for missionary activities he asked for the support from the American Unitarians. Roy had abandoned the Unitarian Committee by 1829, but after his death, the Brahmo Samaj kept close ties to the Unitarian Church striving towards a rational faith, social reforms, and the joining of these two in a renewed religion. This theology was labelled as "*neo-Vedanta*" by Christian commentators, and has been of a high influence in the modern popular understanding of Hinduism and of modern western spirituality, which re-imported the Unitarian influences in the disguise of the seemingly age-old *Neo-Vedanta*.

Reciprocally, American Transcendentalists could not live without being influenced by the oriental religions. Thoreau, a leading Transcendentalist, in *Walden* spoke vehemently about the Transcendentalists' debt to Indian religions directly:

"In the morning I bathe my intellect in the stupendous and cosmogonical philosophy of the Bhagavat Geeta, since whose composition years of the gods have elapsed, and in comparison with which our modern world and its literature seem puny and trivial; and I doubt if that philosophy is not to be referred to a previous state of existence, so remote is its sublimity from our conceptions. I lay down the book and go to my well for water, and lo! There I meet the servant of the Brahmin, priest of Brahma, and Vishnu and Indra, who still sits in his temple on the Ganges reading the Vedas, or dwells at the root of a tree with his crust and water-jug. I meet his servant come to draw water for his master, and our buckets as it were grate together in the same well. The pure Walden water is mingled with the sacred water of the Ganges."

3.3. Islamic Tint in Transcendentalism

Among leading transcendentalists, though we are unable to find clear reference to Islamic ideology, Thomas Carlyle (1795 – 1881), an essayist of Scottish origin, one of the very few leading philosophers who witnessed the industrial revolution but still kept a transcendental non-materialistic view of the world. Pays his tribute to the prophet of Islam in his book *Heroes and Hero Worship* which included people ranging from the field of religion through to literature and politics.

He included people as coordinates and accorded MOHAMMAD a special place in the book under the chapter title *Hero as a Prophet*. In his work, Carlyle paid warm tribute by declaring his passionate admiration to the championship of MOHAMMAD as a Hegelian agent of reform, insisting on his sincerity and commenting how one man single-handedly, could weld warring tribes and wandering Bedouins into a most powerful and civilized nation in less than two decades.

He might, as a transcendentalist, have studied Islam in some detail prior to commenting on its prophet. Let us study his remarks in *On Heroes, Hero-Worship, and The Heroic in History* (1840), which run like that:

“The lies (Western slander) which well-meaning zeal has heaped round this man (Muhammad) are disgraceful to ourselves only.”

“A silent great soul, one of that who cannot but be earnest. He was to kindle the world, the world’s Maker had ordered so.”

These remarks cited at the end indicate that Carlyle like all other transcendentalists has gone through some spiritual experience.

4. Magnitude of Transcendentalist Idealism

Transcendentalists did not confine to the reforms and innovations in religion only, rather, they strived to give rise to such thinking in *socio-economical* arena that aimed at total departure from the least reliance to the most reliance on human dignity and the transcendental powers which the man has naturally been endowed with.

The transcendentalists led the celebration of the American experiment as one of *individualism and self-reliance*. They took progressive stands on women’s rights, abolition, reform, and education. They criticized government, organized religion, laws, social institutions, and creeping industrialization. *They created an American ‘state of mind’ in which imagination was better than reason, creativity was better than theory, and action was better than contemplation.* They had faith that all would be well because humans could transcend limits and reach astonishing heights and the same faith lead to set shape to Transcendental Idealism.

Transcendentalists instead of staying stick to any one interpretation, varied in their interpretations of the practical aims of will. Some like Brownson interpreting it as utopian social change connected it to early socialism, while others considered it an exclusively individualist and idealist project. Emerson who believed the latter, in his 1842 lecture *The Transcendentalist*, suggested that the goal of a purely transcendental outlook on life was impossible to attain in practice:

“You will see by this sketch that there is no such thing as a transcendental party; that there is no pure transcendentalist; that we know of no one but prophets and heralds of such a philosophy; that all who by strong bias of nature have leaned to the spiritual side in doctrine, have stopped short of their goal. We have had many harbingers and forerunners; but of a purely spiritual life, history has afforded no example. I mean, we have yet no man who has leaned entirely on his character, and eaten angels’ food; who, trusting to his sentiments, found life made of miracles; who, working for universal aims, found himself fed, he knew not how; clothed, sheltered, and weaponed, he knew not how, and yet it was done by his own hands. [...] Shall we say, then, that transcendentalism is the Saturnalia or excess of Faith; the presentiment of a faith proper to man in his integrity, excessive only when his imperfect obedience hinders the satisfaction of his wish.”

4.1. Directional Essence in Transcendentalist Idealism

In the 19th century, under the influence of Ralph Waldo Emerson (who had been a Unitarian minister) and other Transcendentalists, Unitarianism began its long journey from liberal Protestantism to its present more pluralist form.

His essay titled as *Self-Reliance* is the outcome of his compilation work over many years and the archetype for his transcendental philosophies. Emerson presupposes that the mind is initially subject to an unhappy conformism.

Throughout the essay he gives a defence for his famous catch-phrase "*Trust thyself*". This argument follows three major points: the self-contained genius, the disapproval of the world, and the value of self-worth.

In the first section, Emerson argues that inside of each person is genius. He writes: "*To believe your own thought, to believe that what is true for you in your private heart is true for all men, — that is genius.*" The remainder of this section is spent exploring this concept. Emerson claims that examples of people who trusted themselves above all else include Moses, Plato, and Milton.

Emerson continues by decrying the effects that society has upon the individual. He says that when people are influenced by society, they will compromise their values in order to retain a foolish character to the world. He states: "*A foolish consistency is the hobgoblin of little minds, adored by little statesmen and philosophers and divines.*" When a man adheres blindly to thoughts or opinions he has vocalized in the past, purely for the sake of seeming true to his principals, Emerson argues that he violates his nature. A man must be willing, every day, to open his consciousness to his intuition, whether or not what it tells him is in conflict with prior conclusions he had come to.

The essay concludes with a discussion of the value of *self-worth*. Emerson states that "*man is timid and apologetic; he is no longer upright; he dares not say 'I think,' 'I am,' but quotes some saint or sage*". This section contains arguments which are similar to the **modern ideals** of *self-esteem* being based upon a person's intrinsic character rather than any external party.

Throughout this essay, Emerson argues against conformity with the world. He gives an archetype for his own transcendental beliefs, but also argues for his slogan "*trust thyself*". To follow Emerson's self-reliant credo fully, one must learn to hear and obey what is most true within their heart, and both think and act independent of popular opinion and social pressure.

5. Legacy of Transcendentalism as a School of Thought

While thinking for discussing on the legacy of Transcendentalism, the words of Emerson strike to mind which run as:

"We will walk on our own feet; we will work with our own hands; we will speak our own minds. A nation of men will for the first time exist, because each believes himself inspired by the Divine Soul which also inspires all men" (Emerson, from *The American Scholar*).

These words of Emerson's throw-down to Harvard were a direct challenge to the Calvinist form of Christianity that dominated New England cultural institutions in the early 19th century. They also served as the birth announcement of American Transcendentalist thought which embraced the Hindu idea of the oneness of individual souls with nature and one another, "*the Oversoul*". Truth is embedded in nature and in every human being in every land. As such, the Transcendentalists were not Christian, but neither were they atheists. They believed in God, but not the anthropomorphic god of the Jews and Christians.

They also believed human beings could fashion societies in harmony with nature and God's purpose if they studied nature and its ways diligently with intuitive powers instead of reason.

Transcendentalism received its name from the German Philosopher Immanuel Kant's (1724 – 1804) *The Critique of Practical Reason 1788*, in which he called an intuitive mode of knowing, or the "transcendental".

His ideas influenced many thinkers in Germany during his lifetime, and he moved philosophy beyond the debate between the rationalists and empiricists. The philosophers Johann Gottlieb Fichte,

Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, Georg Wilhelm Friedrich Hegel and Arthur Schopenhauer amended and developed the Kantian system, bringing about German idealism.

In his major work, the *Critique of Pure Reason (Kritik der reinen Vernunft, 1781)*, Kant aimed to bring reason together with experience and to move beyond what he took to be failures of traditional philosophy and metaphysics. He hoped to end an age of speculation where objects outside experience were seen to support what he saw as futile theories. While resisting the scepticism of thinkers such as David Hume. Kant stated:

“It always remains a scandal of philosophy and universal human reason that the existence of things outside us... should have to be assumed merely on faith, and that if it occurs to anyone to doubt it, we should be unable to answer him with a satisfactory proof.”

In simple terms, Kant argued that our experiences are structured by necessary features of our minds. The mind shapes and structures experience so that, on an abstract level, all human experience shares certain essential structural features. Among other things, Kant believed that the concepts of *space* and *time* are integral to all human experience, as are our concepts of *cause* and *effect*. We never have *direct* experience of things, the *noumenal* world, and what we do experience is the *phenomenal* world as conveyed by our senses. These observations summarize Kant’s views upon the subject-object problem.

The noted essayist, Thomas Carlyle was influenced by Kant but when Emerson and Carlyle met as comparatively young men during Emerson’s tour of Europe, they hit it off immediately.

Carlyle, a scholar of Scottish origin, in his essay, *The State of German Literature (1827)* denounced what he called the new mechanical age, destroying the Divine Idea with its soulless utilitarianism. This essay served as a manifesto for the transcendentalists. Emerson took its sentiments to heart. Later, Emerson served as Carlyle’s literary agent in American publishing, making Carlyle a household name among American intellectuals.

Carlyle, expressed such Transcendental sentiments as “There is a Divine Idea pervading the visible universe; He charged scientists with being *more concerned with understanding matter than mind*”. He was convinced that a “science of mind” was at hand.

A list of leaders of the Transcendentalist movement reads like a Who’s Who of antebellum New England intellectual society. They not only knew of each others’ work and celebrated it, they knew each other personally.

Even though Emily Dickinson stayed close to home and rarely attended any events put on by Transcendentalists, she did know Emerson and corresponded with him. He was a family friend. Her work exhibits strong Transcendentalist sentiments. Even her most abstract poems deal with the many subtleties of the human response to nature.

Consider the way she treats nature in this poem:

*“A raised, ethereal thing;
And life would be all spring.
Felt feebly for her crown, –
Henceforth for her what holiday!
Henceforth her only one.
Her unanointed forehead
His haughty, spangled hems,
Leaving a new necessity, –
Meanwhile, her wheeling king
She felt herself supreamer, –
Supposed that he had come to dwell,
The morning fluttered, staggered,
The morning, happy thing,
The sun just touched the morning;
The want of diadems!
Trailed slowly along the orchards.”*

We receive the experience, but not the instructions on how to interpret the experience. Her treatment of life, love, and death in hundreds of other poems work on the mind in similar ways.

Walt Whitman expresses his Transcendental beliefs very differently in his poems. He wrote to Emerson, enclosing a copy of his book of poetry, *Leaves of Grass*. Emerson was hugely impressed, writing back to Whitman words of high praise.

Whitman took the world as a place of play where the spirit of the poet could walk, swim, sail, and fly at will, embracing lovers and friends, breaking bread with families, and soaring above flocks of birds.

Henry David Thoreau attended a number of Emerson's Transcendental Club meetings. He was also a family friend, a frequent house guest in Concord, and was invited to build his famous cabin on Emerson's own land on Walden Pond.

"Walden" is perhaps the definitive expression of how a Transcendentalist should live and respond to his surroundings:

"There was something cosmical about it; a standing advertisement, till forbidden, of the everlasting vigour and fertility of the world. The morning, which is the most memorable season of the day, is the awakening hour. Then there is least somnolence in us; and for an hour, at least, some part of us awakes which slumbers all the rest of the day and night."

At times Thoreau approaches stringent Nietzschean demands on how ardently we should embrace our own lives:

"However mean your life is, meet it and live it; do not shun it and call it hard names. It is not so bad as you are. It looks poorest when you are richest. The fault-finder will find faults even in paradise. Love your life, poor as it is."

The American version of the German concept, "*bildung*", is self-development and self-improvement. Each Transcendentalist expressed the need to engage with the world in that way, each in his or her own way. Emerson did so himself beautifully in his essay, *Circles*:

"The life of a man is a self-evolving circle, which, from a ring imperceptibly small, rushes on all sides outward to new and larger circles, and that without end."

Process is what made American Transcendentalism American. These artists and thinkers did not think in terms of a period of study, as students do at school, ending when the semester ends. What they were urging on us was something radically different, making a life-long commitment to transformative experiences and thought.

Even though the little that remained of Transcendentalism by the 1860s was shredded by the Civil War, this aspect of it remains with us today, this insistence on process. That learning, self-improvement, and loving life are the most important things we humans can do with the few years we are granted on Earth. The irony of the name of the movement lies in this: We don't so much learn to "transcend" our world and ourselves as we learn to embrace them.

This was the gift of the leaders of the Transcendentalist movement to us.

6. Conclusion

The above discussion reveals that Transcendentalism received its name from the German Philosopher Immanuel Kant's (1724 – 1804) *The Critique of Practical Reason 1788*, in which he called an intuitive *mode of knowing*, or the "transcendental"; but set shape, got growth, gained vigour and stepped towards its versatility on the soil of new England. This movement, as evident, didn't adhere to visualize reforms in any single walk of life; instead, as a *multidimensional* movement, it longed for reforms in almost every sphere related to life.

There is discussion on concrete to obscure, on realities to ultra sensualities, on conception to perception, on existence to extinction.

In transcendentalism there is a wide ranged reflection on the social, religious, spiritual, political and economical spheres which makes it a *versatile* movement.

As the history of transcendentalism makes vivid, this movement instead of staying confined to any single land, exerted its influence from East to West, from Asia to Europe so as it emerged as a *universal* movement.

In a nutshell it can be concluded that the core concept of the Transcendentalist philosophy is "*dignifying the status of individuality and the harmonious bond between nature, man and society*".

References

- BUELL, Lawrence. 2003. *Emerson*. Cambridge, Massachusetts : The Belknap Press of Harvard University Press, 2003. 416 p. ISBN 9780674016279
- CARLYLE, Thomas. 1869. *On heroes, Hero-Worship, & the Heroic in History*. London : Chapman and Hall, 1869. 301 p.
- CHEEVER, Susan. 2006. *American Bloomsbury: Louisa May Alcott, Ralph Waldo Emerson, Margaret Fuller, Nathaniel Hawthorne, and Henry David Thoreau; Their Lives, Their Loves, Their Work*. Detroit : Thorndike Press, 2006. 240 p. ISBN 978-0743264624
- JANTZ, S. Harold. 1942. German Thought and Literature in New England, 1620 – 1820. In: *Journal of English and Germanic philology*, vol. 41, 1942, No. 1, p. 1 – 45.
- RICHARDSON, Robert D. Jr. 1996. *Emerson: The Mind on Fire*. Berkeley, California : University of California Press, 1996. 684 p. ISBN 9780520206892
- THOREAU, Henry David. 1854. *Walden*. Boston : Ticknor & Fields, 1854. 279 p.
- GURA, Philip F. 2007. *American Transcendentalism: A History*. New York : Hill and Wang, 2007. 384 p. ISBN 978-0-8090-3477-2

Resumé

Smery (hnutia) sa nikdy neobjavujú spontánne, presnejšie, sú formované opatrne, rámcované umelecky, smerované systematicky, vyšľachtené neobvyklými myšlienkami a neustále a trvalo podporované silným odhodlaním. Rozmach hnutí závisí od náboženskej róznosti ich aktivistov, duševnej úroveň svojich zakladateľov a ich schopnosti pôsobiť na nasledovníkov. Vychádzajúc z uvedeného, cieľom príspevku je čitateľom a výskumným pracovníkom predstaviť faktory vitality, ktoré dali podnet k rozvoju transcendentalizmu, ktorý dosiahol svoju „dospelosť“ v krajine možností, v Novom Anglicku, počas prvých rokov devätnásteho storočia a ktorý sa v nasledujúcich rokoch transformoval do globálneho hnutia.

Summary

Movements never emerge spontaneously; rather, they are formed cautiously, framed artistically, facteted systemically, bred by the curious brains constantly and patronized with the powerful determination perpetually. The momentum of the movements depends upon the devotional vigour of their mobilizers, the intellectual fertility of their founders and their appeal to the followers. Judging on that criteria, a study is being carried out with the aim of enlightening the readers and researchers with the factors of vitality that gave a spur to the nourishment of transcendentalism that saw its adolescence on the Fruitlands of New England during the early years of nineteenth century and in the years to come transformed into a global movement.

K PROBLEMATIKE ANGLIČTINY AKO LINGUA FRANCA (ELF)

ON THE CONCEPT OF ENGLISH AS A LINGUA FRANCA (ELF)

Diana Krajňáková

Inštitút anglistiky a amerikanistiky FF PU v Prešove

2.1.35 prekladateľstvo a tlmočníctvo, 2. rok štúdia, denná forma štúdia

diana.krajnakova@gmail.com

Školiteľ: **doc. PhDr. Milan Ferencík, PhD. (milan.ferencik@unipo.sk)**

Kľúčové slová

angličtina ako lingua franca (ELF), definícia ELF, lingvistické znaky ELF, pragmatika ELF, výučba a preklad v ELF, korpusy ELF

Key words

English as a Lingua Franca (ELF), defining ELF, linguistic features of ELF, pragmatics of ELF, ELF language teaching and translation, ELF corpora

Úvod

Angličtina ako lingua franca vstúpila do našej sociolingvistickej reality už v minulom tisícročí, no až na jeho konci sme si začali uvedomovať jej silu. To je dôvod, prečo sa koncept **angličtiny ako lingua franca** (English as a Lingua Franca – **ELF**) predstavuje predovšetkým ako fenomén dvadsiateho prvého storočia, ktorý sa primárne spája s procesmi globalizácie, šírenia anglického jazyka vo svete a následným kontaktom s inými jazykmi. Priamym dôsledkom spomínaných procesov je fakt, že celosvetové štatistiky poukazujú na vyšší počet nerodených anglicky hovoriacich ako rodených. Na základe tohto faktu sa vynára otázka práva rodených anglicky hovoriacich určovať normy „správnej“ angličtiny, ako aj otázka vnímania neštandardného používania jazyka. Hoci v rámci týchto diskusií angličtina ako lingua franca (ďalej ako ELF) vzbudila protichodné názory, dôležitejšie je, že ako nový hráč na pôde štúdia anglického jazyka nezostala bez povšimnutia.

Z premisy: „ELF existuje.“ sa postupne odvíjali ďalšie otázky: „**Čo** ELF v skutočnosti je?“, „**Prečo** ELF existuje?“, „**Ako** sa ELF prejavuje?“. Pretransformovaním otázok do sociolingvistickej roviny vzniká potreba definovať pojem ELF, zaradiť ELF do systému už existujúcich lingvistických modelov jazyka (= čo?), skúmať funkcie ELF (= prečo?), empiricky bádať ELF, opísať jej charakteristiky a prepojenia s inými oblasťami skúmania (= ako?). Odpovede na tieto otázky koncipujú štruktúru predkladaného príspevku, v ktorom je ústredným cieľom informovať slovenskú verejnosť o ELF, vyzdvihnúť opodstatnenie jej teoretického a empirického výskumu a podnietiť záujem budúcich, ale aj skúsených lingvistov a lingvistiek o ELF ako každodennú realitu medzinárodnej interakcie.

Práca teda komplexne mapuje situáciu ELF z diachrónej perspektívy, začínajúc pohľadom do minulosti termínu lingua franca a jeho neskorším prepojením s anglickým jazykom. Presah minulosti a súčasnosti ponúka vymedzenie percepcií ELF, ktoré v príspevku ústia do piatich oblastí skúmania ELF. Prvú oblasť tvorí teoretický smer, ktorého cieľom je poskytnúť všeobecne platnú definíciu a odlíšiť ELF od obsahovo podobných lingvistických konceptov a modelov. Na teoretickú oblasť v skúmaní ELF plynule nadväzuje empirický smer, ktorý je zameraný na špecifiká v oblasti fonológie, lexiky, gramatiky a pragmatiky. V rámci aplikácie ELF do iných disciplín predstavujeme didaktickú oblasť výskumu ELF snažiacu sa o uvedenie novej paradigmy vyučovania v ELF do praxe a s ňou úzko prepojenú a relatívne novú prekladateľsko-tlmočnickú oblasť predstavujúcu veľkú výzvu vo výskume ELF. Posledný smer je orientovaný na prepojenosť ELF s korpusovou lingvistikou, od ktorej je empirický život ELF priamo závislý. Predstavenie najvýznamnejších stretnutí odborníkov a odborníčok participujúcich svojimi výskumami na budovaní budúcnosti ELF tvorí finálnu časť článku.

Historický pohľad: Na začiatku bolo „E“

Zatiaľ čo význam „E“ v ELF je zrejmý, pod rúškom tajomstva vystupuje „LF“. Pohľadom na termín **lingua franca** cez etymologické okuliare vnímame hybridnosť ako najmarkantnejšiu črtu, keďže jeho pôvod je kombináciou talianskeho pomenovania jazyka *lingua* a arabského *farangi* označujúceho všetkých obyvateľov západného sveta, pod ktorými sa v tom čase mysleli najmä obyvatelia Európy. Analogicky teda lingua franca pomenúvala verbálnu formu komunikácie medzi arabským a západným svetom, čo sa v lexikálnej rovine vyznačovalo prítomnosťou taliančiny, francúzštiny, portugalčiny, španielčiny a iných materinských jazykov komunikantov. Lingua franca bola neskôr definovaná ako jazyk obchodu a diplomacie a neskorší významový posun termínu pod lingua franca rozumel všetky tzv. hybridné jazyky (Jesenská, 2006, s. 34).

Ani súčasné pokusy o definíciu pojmu lingua franca nie sú jednotné. Jedným z najrozšírenejších je prístup k lingua franca ako ku kontaktnému jazyku pre komunikantov, ktorí pochádzajú z rozdielneho jazykovo-kultúrneho prostredia a ktorých cieľom je úspešný transfer komunikovanej správy vo vzájomnej interakcii. Svetovú dominanciu kedysi pripisovanú latinčine dnes nahradila a v mnohom prerástla interakcia v angličtine ako lingua franca, k čomu nepopierateľne prispieva aj fakt, že nerodení používatelia anglického jazyka prevládajú nad jej rodenými hovoriacimi (pre ďalšie faktory dominancie anglického jazyka pozri Crystal (2003); Krajňáková (2012)).

Napriek tomu, že termín lingua franca prešiel určitým historickým a obsahovým vývinom, definícia angličtiny ako lingua franca patrí k relatívne novým, ale o to intenzívnejším predmetom štúdií najmä v rámci aplikovanej lingvistiky. Jennifer Jenkins (2003, s. 143) uvádza, že je to práve ELF, ktorá zaznamenala v uplynulých dvadsiatich rokoch najdynamickejší vývoj spomedzi všetkých angličtín. Vďaka za to skutočnosti, že výskum tohto fenoménu sa plynulo preorientoval z teoretických úvah zameraných na ELF ako jedinej možnosti spoločného jazyka interlokútorov do praktickej výskumnej roviny odpovedajúcej na otázky možnosti úspešného transferu komunikovanej správy medzi používateľmi jazyka, a to aj napriek nedostatkom a častej disproporcii v úrovniach jazykovej kompetencie anglického jazyka. Od vydania Jenkinsovej publikácie *World Englishes* (2003) uplynulo viac ako desaťročie, no my môžeme konštatovať nielen pokračovanie v tendencii empirického skúmania ELF, ale aj prekročenie hranice aplikovanej lingvistiky a presah do didaktických vedných disciplín, či prvých prienikov do relatívne tradičného prístupu k anglickému jazyku v prekladateľstve a tlmočníctve.

Podľa Susanne Ehrenreichovej (2009) je možné vo všeobecnosti identifikovať tri percepcie ELF. Prvá stavia tento sociolingvistický fenomén do rovnoprávneho vzťahu k britskej a americkej angličtine; druhá predstavuje jej protiklad, ktorý vníma ELF ako deficitnú formu jazyka a hrozbu pre multilingvizmus vo svete. V treťom prípade je existencia ELF absolútne ignorovaná. K Ehrenreichovej klasifikácii percepcií pridávame štvrtú, ktorá reprezentuje akýsi pacifistický pohľad do problematiky a ELF vníma ako zložku koexistujúcu so všeobecne uznanými lingvistickými paradigmami vo výskume anglického jazyka.

Prístup k ELF ako paralelnej zložke v štúdiu anglického jazyka podčiarkujú G. Melchers a P. Shaw (2011) tvrdením, že každý z plejády lingvistických modelov a klasifikácií anglického jazyka predstavuje istú formu ideológie zakladajúcej sa na vytýčení a sledovaní inej hodnoty v jazyku. Vo svojej publikácii *World Englishes* (2011) vymedzujú šesť takýchto ideológií: ideológia štandardného anglického jazyka; ideológia svetových angličtín; ideológia „reálnej“ angličtiny; ideológia angličtiny ako druhého jazyka; ideológia jazykového imperializmu a ideológia angličtiny ako lingua franca.

Nadväzujúc na vymedzenie jednotlivých jazykových ideológií, Milan Ferenčík (2012) vo svojej štúdií ponúka rozpracovanie konceptov a predkladá hypotézy zaradenia ELF do existujúcich lingvistických modelov. V prvom rade je možné vnímať ELF ako nové pomenovanie angličtiny ako cudzieho jazyka (**EFL** = English as a Foreign Language); ďalej ako novú nadnárodnú varietu porovnateľnú so vznikom „nových angličtín“ („New Englishes“); napokon sa môžeme pozeráť na anglický jazyk z perspektívy funkčnej variety, respektíve registra, slúžiaceho všetkým hovoriacim v medzinárodnej a medzikultúrnej komunikácii (Ferenčík, 2012, s. 32).

Na rozlúsknutie problému zaradenia ELF si musíme postaviť tento koncept do opozície s obsahovo podobnými pojmi. Prvá hypotéza teda pokladá ELF a EFL, tzv. rozšírený okruh koncentrického modelu podľa Kachrua (1985) (1), za synonymné s tým, že ELF prichádza ako náhrada star-

šieho pomenovania pre tú istú skupinu angličtín. Hypotézu vyvracia už Jenkins (2003) tvrdením, že ELF predstavuje alternatívu k výberu EFL ako komunikačného kódu. Ide teda o subjektívnu voľbu komunikanta, ktorá je závislá od jeho potrieb a preferencie. Ďalším faktorom diferenciacie ELF a EFL je rozdielnosť v ich hlavných cieľoch. Ako bolo spomenuté, ELF si kladie za cieľ úspešný transfer informácie medzi participantmi komunikačného aktu, na druhej strane cieľom EFL je čo najvernejšia kópia rodnej variety angličtiny. Slovom A. Kirkpatricka (2007) paradigma ELF pristupuje k jazyku hovoriacich z perspektívy rozdielov a EFL z perspektívy nedostatkov.

Naopak, pri vnímaní angličtiny ako druhého jazyka (**ESL** = English as a Second Language), tzv. vonkajší okruh v modeli podľa Kachrua (1985), Jenkins (2003) pripúšťa podobnosť východiskových bodov výskumu s ELF. Dôvodom je nepripisovanie statusu chyby jazykovým prejavom hovoriacich ESL, ktoré nekorešpondujú s normou rodeného hovoriaceho (ENL = English as a Native Language), tzv. vnútorný okruh podľa Kachrua (1985). Túto podobnosť podčiarkuje aj Anna Mauranen (2012) empirickými výskumami potvrdzujúcimi podobnosť niektorých lingvistických charakteristík ELF a variet ESL. Napriek tejto spoločnej čрте existuje množstvo faktorov, ktoré naznačujú disproporciu. Jeden z najmarkantnejších je historický činiteľ, ktorý hrá dôležitú úlohu pri formovaní ESL používanou hovoriacimi v oblastiach bývalej koloniálnej nadvlády Británie či Spojených štátov a z ktorého vyplýva regionálna ohraničenosť variet ESL. Inými slovami, hovoriaci konkrétnou varietou ESL pochádzajú z rovnakého lingvo-kultúrneho prostredia. Navyše, variety angličtiny ako druhého jazyka prirodzene podliehali procesu inštitucionalizovania a v nie poslednom rade je v rámci jazykovej komunity ESL dôležitá existencia generácie jej rodených hovoriacich. Vo vývine ELF tieto faktory výrazne absentujú, keďže ide o pomerne mladý fenomén neobmedzujúci sa na konkrétnu krajinu, pôsobí teda v sociolingvistickej realite nadnárodne. Navyše sa v rámci ELF doposiaľ žiadna štúdia nevenovala možnosti existencie generácie jej rodených hovoriacich.

V nadväznosti na charakteristiku nadnárodnosti ELF sa dostávame k druhej hypotéze, ktorá prirovnáva vznik ELF k vzniku „nových angličtín“ („New Englishes“). Podľa Jenkinsovej (2003, s. 5) sa pod pojmom „nových angličtín“ skrýva práve ESL, ktorých vzájomnú divergenciu (ESL – ELF) sme vysvetlili vyššie. Slabinou tejto hypotézy je aj segregácia ELF od tradičných konceptov ENL, ESL a EFL, čo v konečnom dôsledku môže chybné implikovať vylúčenie komunikačných aktov v materinských varietach, angličtine ako druhom či cudzom jazyku z komunikácie v ELF. Práve naopak, angličtina ako lingua franca je priamo závislá od všetkých angličtín sveta.

Ak sa pozrieme na koncept nadnárodnosti angličtiny bližšie, ELF sa prvotne vnímala ako náprotivok k angličtine ako medzinárodného jazyka (**EIL** = English as an International Language) na rovni prítomnosti (EIL) alebo absencie (ELF) rodeného hovoriaceho v komunikácii, čo sa však neskôr ukázalo ako nerealizovateľné v odbornej praxi. Napriek tomu, že sa v súčasnosti považujú termíny za synonymné, jedným z dôvodov preferencie pomenovania ELF je skutočnosť obsahovej nesúdržnosti označenia EIL (Ferenčík, 2010, s. 78).

Najvhodnejšie by teda bolo pozerieť sa na ELF z perspektívy funkčnosti, teda ELF ako sociolingvistický fenomén presahujúci všetky okruhy modelu Kachrua, ktorú zdôrazňuje aj Barbara Seidlhofer (2002). Problematické oblasti však vznikajú aj v rámci tejto hypotézy a vzťahujú sa predovšetkým na definíciu ELF na úrovni **varieta – register – ?**. Zatiaľ čo Mauranen definuje ELF ako varietu angličtiny (2003, s. 514) odvolávajúci sa na empiricky potvrdenú existenciu vlastných fonologických, lexikálno-gramatických a pragmatických črt, Sandra Mollin (2006, s. 45) nevidí v definícii variety splnenú požiadavku *stálej* jazykovej komunity. Podstatu ELF ako registra jazyka na druhej strane preferujú House a Mollin (2006, s. 42). ELF ako varietu takisto vylučuje Elena Salakhyan (2014, s. 16), ktorá vo svojej práci hovorí v rámci ELF o **funkcii** jazyka.

(Všade)prítomnosť: Oblasti výskumu ELF

Stále hľadanie konsenzu vo formulácii všeobecne platného **konceptu ELF** vytvorilo v diachrónnom meradle prvú dôležitú oblasť výskumných aktivít v rámci ELF, ktorá sa prirodzene vykryštalizovala z diskusií o existencii angličtiny ako svetového či globálneho jazyka. Medzi najvýznamnejších predstaviteľov v tejto oblasti už dlhodobo patria B. Seidlhofer a H. Widdowson (2011; 2012). Barbara Seidlhofer (2001) na začiatku nového milénia označila absenciu definície ELF za pojmovú

priepasť („a conceptual gap“) a vyslovila názor, že v rámci teoretických opisov anglického jazyka si ELF zaslúži rovnocenný priestor ako materinská forma angličtiny (ENL). Na vyplnenie pojmovej škáry si však fenomén ELF vyžaduje podľa Seidlhoferovej detailné a systematické empirické skúmanie. Jej požiadavky sú teda prvým impulzom ku kompilácii lingvistických dát do formy korpusov ELF, ktorým sa neskôr v práci individuálne venujeme.

Anna Mauranen a Elina Ranta (2009) zhrnuli výsledky svojich výskumov do teoretického opisu komunikácie v ELF ako interakcie medzi hovoriacimi s rôznymi materinskými jazykmi. Túto definíciu rozšírila Seidlhofer vo svojej publikácii *Understanding English as a Lingua Franca: A Complete Introduction to the Theoretical Nature and Practical Implications of English used as a Lingua Franca* (2011) na „každé použitie angličtiny medzi hovoriacimi s rozdielnymi materinskými jazykmi, pre ktorých je angličtina ako médium komunikácie subjektívnou voľbou, no často jedinou možnou“ (Seidlhofer, 2011, s. 7; preklad autorky) a demonštruje jej použitie a znaky na autentických ukázkach z korpusu VOICE. Charakteristiku participantov na komunikácii v oboch prípadoch dopĺňa Salakhyan (2014, s. 16), ktorá do interakcie zahŕňa aj hovoriacich z rovnakého lingvo-kultúrneho prostredia motivovaných komunikovať v ELF na základe objektívnych alebo subjektívnych dôvodov. My dodávame, že hovoriaci ELF je *kompetentným používateľom* ELF, nie učiacim sa (pozri oblasť výskumu ELF vo výučbe anglického jazyka nižšie).

Vo vzájomnej interakcii s prvou menovanou oblasťou je nepochybne empirický pohľad do štúdia ELF zameraný na **analýzu lingvistických a pragmatických špecifik ELF**. Komunikanti ELF sa vyznačujú spoločnými jazykovými formami rozdielnymi od foriem rodených hovoriacich anglického jazyka. Výsledky korpusových štúdií jednoznačne potvrdzujú prítomnosť charakteristík bez ohľadu na rodné jazykovo-kultúrne prostredie komunikantov. Empirický výskum ponúka širokú plejádu príznačných čŕt ELF, kompiláciou ktorých, predovšetkým z oblasti fonológie a lexiko-gramatiky, môžeme hovoriť o referenčných príručkách.

Za priekopnícku empirickú monografiu zameranú na **fonologickú stránku ELF** sa považuje Jenkinsovej *The Phonology of English as an International Language* (2000), ktorá vymedzuje kľúčové črty anglického jazyka nevyhnutné pre úspešnú komunikáciu a vzájomné porozumenie sa (tzv. „core features“). Tie sú postavené do opozície k črtám nedisponujúcim mocou ovplyvnenia úspešného pochopenia komunikovanej správy medzi komunikátormi (tzv. „non-core features“). Medzi prijateľné variácie Jenkins (2000) radí:

- substitúcie tzv. tmavého [ɫ] za /l/ a dentálnych trených spoluhlások /θ/ a /ð/ za /f, v/ alebo /s, z/ alebo /t, d/; napr. vo výslovnosti slov *film* a *think*;
- vkladanie redundantných vokálov do konsonantných zhlukov a do koncovej slabiky slova zakončenej spoluhláskou; napr. výslovnosť anglickej lexémy *product* ako /perodukto/;
- špecifiká pri fonologickej modulácii; napr. elízia pri výslovnosti *friendship* alebo asimilácia pri *red paint* (ako *reb paint*);
- slovný prízvuk a intonáciu.

V rámci **lexiko-gramatiky** sú empirické výskumy realizované najmä pod záštitou projektov zameraných na kompiláciu korpusov. Medzi najvýznamnejšie patria korpusy hovorených foriem komunikácie, a to viedenský VOICE (The Vienna-Oxford International Corpus of English) a fínsky ELFA zameraný na akademický diskurz (English as a Lingua Franca in Academic Settings). Nasledujúca paleta charakteristík neovplyvňujúcich úspešnosť porozumenia komunikovanej informácie je výsledkom lingvistických analýz množstva výskumníkov podieľajúcich sa na projektoch s tematikou ELF. Za najvýznamnejšie prínosy však môžeme považovať výstupy práve z dvoch spomenutých projektov, ktoré vznikli pod vedením Seidlhoferovej (2004) a Mauranenovej (2012):

- nulová flektívna morféma v tretej osobe jednotného čísla; napr. *She like reading.*;
- zvýšená frekvencia používania sémanticky univerzálnych slovík, napr. *do, have, make, put, take*;
- substitúcia gerundia vo fixných frázach základnou formou verba; napr. *I look forward to hear from you soon.*;
- špecifické prípady použitia priebehových tvarov slovesného vidu v ELF, ktoré sú motivované nedokonavými slovesami v materinskom jazyku interlokútorov (Ranta (2006); Salakhyan

(2014)); napr. They are Germans, but sometimes I *am trying* to speak German, but not always successful.;

- redundantné používanie predložiek, najmä v slovesných kolokáciách; napr. We discussed *about* the issue of globalisation.;
- použitie vzťažných zámen „who“ a „which“ nerešpektujúce (ne)životnosť referentov; napr. She came with the man *which* looked like Johnny Depp.;
- preferencia vzťažného zámena „that“ na úkor „which“; napr. He showed me his best painting *that* was in the lounge.;
- substitúcia infinitívnych konštrukcií podradovacími súvetiami; napr. I want *that you will buy me a gift*. namiesto I want you to buy me a gift.;
- univerzálne používanie príviesnej otázky „isn't it?“ , prípadne jej alternatívy „no?“ predovšetkým v hovorených prejavoch používateľov ELF; napr. They should learn more for the exam, *no?*;
- vynechávanie určitého a neurčitého člena v prípadoch, kde je ich použitie záväzné v angličtine ako materinskom jazyku; napr. x Polish language;
- vkladanie člena určitého alebo neurčitého do jazykových väzieb, v ktorých sa v angličtine ako materinskom jazyku členy nevyskytujú, napr. *the Wilson's disease*;
- zvýšená miera explicitnosti vo vyjadrovaní; napr. *green colour*;
- absencia morfémy plurálu „-s“; napr. There's no respect for *human right*.;
- všeobecná morfológická regularizácia:
  - ✓ aplikácia pravidiel tvorenia slovesných časov pravidelných sloves na slovesá nepravidelné (napr. *caught*);
  - ✓ univerzálne uplatňovanie gramatickej kategórie počítateľnosti na nepočítateľné substantíva; napr. I have learned many informations;
  - ✓ výrazné rozšírenie používania produktívnych derivačných procesov; napr. *unvariable*; *permissible*.
- špecifické funkcie spojok:
  - ✓ „and“ má podľa Mauranenovej (2012) rozšírené pole pôsobnosti, a to o funkciu indikátora striedania replík v konverzácii;
  - ✓ funkcia „because“ sa v interakcii ELF posúva do roly všeobecne aplikovateľného konektora vyjadrujúceho účel.
- špecifiká v používaní idiomatických výrazov a slovných kolokácií (Mauranen (2012); Vetchinikova (2014)); napr. spojenie dvoch ustálených fráz v angličtine ako materinskom jazyku „in my view“ a „from my point of view“ do vzoru „in my point of view“ preferovaného používateľmi ELF.

Na pragmatickej úrovni skúmania ELF sa dôraz kladie najmä na využívanie komunikačných stratégií v interakcii. Christiane Meierkord (1996) predstavila prvú empirickú štúdiu na konci deväťdesiatych rokov, na základe ktorej vyvodila tieto **pragmalingvistické špecifiká** komunikácie v ELF: tzv. redukčnú stratégiu v používaní kratších a „bezpečných tém“, zmenu témy za účelom vyhnutia sa alebo prekonania prípadného nedorozumenia a okamžitú spätnú väzbu. Meierkord charakterizuje komunikátorov v ELF ako kooperatívnych a vzájomne sa podporujúcich participantov hľadajúcich konsenzus v interakcii.

Novšie analýzy komunikačných stratégií (Cogo – Dewey (2007); Jenkins (2011)) vyvodzujú tendenciu hovoriacich ELF prispôbiť sa komunikačnému kódu a striedať komunikačný kód, ktorá smeruje k zefektívneniu interakcie bez narušenia úspešného transferu informácie. Podľa Alby Torradovej (2014) je okrem spomínaných komunikačných techník viditeľné zameranie sa komunikátorov na vlastnú výpoveď, ktoré pomenovala ako „striedanie monológov“.

Treťou oblasťou výskumu ELF je aplikácia teoretických a empirických poznatkov o **ELF do výučby anglického jazyka (ELT = English Language Teaching)**, ktorá zaznamenáva v súčasnosti veľký vzostup. Implementácii koncepcie ELF do edukácie sa venuje rada výskumníkov participujúcich na korpusových štúdiách už existujúcich dát (Hynninen (2014); McKay (2012); Kohn (2011)).

V prípade tejto oblasti skúmania musíme konštatovať zložitú východiskovú pozíciu výskumov, keďže v ELT je stále pevne zakotvená tradícia vnímania angličtiny ako cudzieho jazyka (EFL – pozri rozdiel vo vzťahu k ELF vyššie). Situáciu v skúmaní neuľahčujú ani samotní používatelia ELF, ktorí napriek pozitívnemu prístupu ku koncepcii angličtiny ako lingua franca stále preferujú modelovanie vlastnej jazykovej kompetencie podľa vzoru jednej z materinských variet angličtiny. Dovoľme si uviesť, že korene všeobecného skepticizmu vo vzťahu k ELF vychádzajú práve z odvolávania sa na tradície v oblasti výučby anglického jazyka, v ktorej, ako sme uviedli, dominuje hľadisko nedostatkov v jazykovej úrovni učiaceho sa (Kirkpatrick, 2007). Laická verejnosť je nepopierateľne ovplyvnená dlhoročnou paradigmou EFL a ELF vníma ako akýsi „medzijazyk“ zastavený na polceste svojho vývoja, ako neúplnú deficitnú formu angličtiny. V tomto prípade je potrebné uvedomiť si, že hovoriaci ELF nie je vnímaný ako učiaci sa, ale ako kompetentný používateľ ELF.

Vystúpenie z tieňa EFL vo výučbe jazyka a uznanie *možnosti* prístupu k vyučovaniu anglického jazyka ako LF nielen odborníkmi, ale aj učiacimi sa, je v tejto oblasti výskumu veľkou výzvou, pokorením ktorej sa otvárajú obzory bádania do doteraz nevídaných rozmerov.

V úzkom kontakte s didaktikou cudzích jazykov je disciplína **prekladu a tlmočenia**, ktorej situácia je v interakcii ELF – preklad/tlmočenie vnímaná ako pomerne nová a citlivá. Nedôverčivosť voči ELF sa rodí zo zakotveného tradičného lingvistického prístupu presadzujúceho ako ideálny model rodnú varietu anglického jazyka, ktorá je stanovená ako cieľ pri získavaní jazykových kompetencií, ako aj pri transfere informácie z východiskového do cieľového jazyka.

Preklad a tlmočenie je vo veľmi špecifickej pozícii, pretože nesprávnym chápaním funkcie ELF v komunikácii môžu vzniknúť mylné interpretácie zámeru ELF vytlačiť rodné variety a profesiu prekladateľa a tlmočníka z jednotlivých sfér komunikácie a následné nastolenie totality v podobe ELF. Akýmsi pomyselným krokom k akceptácii funkcie ELF v rámci prekladu a tlmočenia je špeciálne vydanie *The Interpreter and Translator Trainer 7* (2013), v ktorom prezentujú autori teoretické, ale aj empirické štúdie prelínajúce tieto zdanlivo nespojiteľné svety (Albl-Mikasa; House; Pisanski-Peterlin; Taviano).

Poslednou oblasťou, ktorú prezentujeme v predkladanom článku, sú **žánrové a diskurzívne analýzy ELF interakcie**, ktoré sa predovšetkým sústreďujú na komparáciu písomnej a hovorenej formy ELF, akademickej a hovorovej formy ELF, využívanie naratívnych techník v diskurze, komparatívne analýzy fixných diskurzívnych fráz v korpusoch ELF a rodných variet angličtiny či koncepciu obchodnej ELF (Ehrenreich (2009)). Relatívne krátka tradícia komparatívnych empirických výskumov hovorenej – písomnej a akademickej – hovorovej formy ELF je výsledkom stálej dominancie **korpusových dát** kompilujúcich ústne formy komunikácie v ELF.

Prvým z týchto korpusov bol s podporou Oxfordu rakúsky **VOICE**, ktorý obsahuje milión slov v transkripciách zo zvukových záznamov interakcií v ELF. Zahŕňa participantov s 50 rozličnými materinskými jazykmi, z ktorých rodení hovoriaci anglického jazyka tvoria iba 7 %. Korpus nie je špecializovaný na konkrétne komunikačné prostredie.

Naopak, **projekt ELFA** sústreďuje svoju pozornosť na komunikáciu v akademickom prostredí. Skompletizovaný korpus (2001 – 2008) sa skladá z vyše milióna slov z interakcií prebiehajúcich na dvoch fínskych univerzitách v Helsinkách a Tampere. Zahŕňa približne 250 hovoriacich zo zhruba 51 jazykovo-kultúrnych prostredí, z ktorých rodení hovoriaci predstavujú 5 %, pričom ich monologické prejavy boli z korpusu vylúčené spolu s interakciami medzi hovoriacimi s rovnakým materinským jazykom. Fínski hovoriaci tvoria 28,5 %. V roku 2011 spustil tento projekt kompiláciu písomného korpusu **WrELFA** (Written ELFA) a **SELF** (Studying in ELF), ktorý sa sústreďuje na analýzu komunikácie v rámci študijných odborov s vyučovacím jazykom anglickým.

Okrem týchto korpusových „gigantov“ sa v roku 2008 vytvorila na hongkonskom Inštitúte vzdelávania iniciatíva Andyho Kirkpatricka a jeho tímu smerujúca ku kompilácii korpusu **ELF v ázijskom** lingvo-kultúrnom prostredí, ktorý slúži predovšetkým na komparatívne výskumy fenoménu angličtiny ako lingua franca.

Trend korpusovej lingvistiky a atraktivita výskumu ELF podnietili, najmä v európskom priestore, rozsahom menšie, no nemenej významné špecializované korpusy. V roku 2013 sa pod vedením Kurta Kohna generoval projekt korpusu ELF na univerzite v Tübingene zameraný na špecifickú obsahovú doménu interakcie – obchodnú komunikáciu (**BELF** = Business English as a Lingua Franca). Bene-

fitom korpusu je okrem získaných dát aj introspektívny pohľad na konkrétnu komunikačnú situáciu, ktorý je uskutočnený dotazníkovou metódou, a na rolu participantov v interakcii evalvovanú nimi samotnými (Salakhyan, 2014, s. 18).

Čo prinesie budúcnosť?

Najnovšie výskumy, výsledky a prognózy smerovania ELF sa od roku 2008 snaží každoročne predstaviť Medzinárodná konferencia ELF (**The International Conference of ELF**). Jej prvý ročník sa konal v jednej z kolísk empirického skúmania ELF (Helsinki) a započal tradíciu stretnutí najvplyvnejších výskumníkov prelínajúcich poznatky z ELF s inými oblasťami bádania. Tohtoročná konferencia je už v poradí ôsmou a pod záštitu si ju zobrala Pekingská univerzita. Pri šírení „osvety“ ELF nemôžeme opomenúť špeciálne vydania odborných časopisov na tému ELF, workshopy a menšie konferencie, tešiac sa čoraz väčšej obľube, a to hlavne na európskej univerzitnej pôde.

Atraktivnosť a možnosti skúmania, ktoré ELF ponúka, neustále narážajú na skepticizmus ovplyvnený tradičným prístupom k štúdiu anglického jazyka. Napriek tomu však môžeme konštatovať progresívne udomácnovanie sa ELF v teoretickej, empirickej aj aplikovanej oblasti. Práve kvôli stále vyvíjajúcej sa podstate sociolingvistického fenoménu ELF je pre nás nemožné robiť dlhodobé prognózy, no na základe rozdielnosti funkcií národných jazykov a interakcie v ELF môžeme s určitosťou vyvrátiť hrozbu degradácie a úpadku národných jazykov pod vplyvom ELF.

Ďalšia z prognóz smerovania ELF je primárne motivovaná podobnosťou termínov ELF a latinčiny ako lingua franca a naznačuje možnosť budúceho rozpadu ELF, ku ktorému v minulosti dospela latinčina. Tento scenár však môžeme taktiež vylúčiť, a to z dôvodu disproporčnej zmeny súčasnej sociolingvistickej situácie, ktorá umožňuje komunikovanie na medzinárodnej úrovni (Ferenčík, 2010, s. 83). Podľa Szabóné Pappovej (2009, s. 184) však angličtina v globálnom meradle bude musieť odolávať útokom zo strany španielčiny, demograficky rastúceho počtu hovoriacich z arabského sveta a Číny. Ak by sme sa riadili štatistickými ukazovateľmi, za potenciálnych jazykových rivalov v európskom prostredí by sme mohli považovať jedine Francúzov, Nemcov alebo Rusov, no z funkčného hľadiska nemôžeme potvrdiť smerovanie týchto jazykov k používaniu ako lingua franca. Pozícia kontaktného jazyka v Európe a vo svete tak aj naďalej zostáva v rukách anglického jazyka.

Záverom

A: "Did that girl from your country, Slovak Republic is it?, said she will come to our party tomorrow?"

B: "Yes, but she want to come with her boyfriend which is working for our company too..."

A: "Great! In my point of view, we should invite even more people, no?"

Predkladaná štúdia sa vo svojej podstate snaží skompletizovať odpovede na v úvode vymedzené otázky: „Čo je ELF, prečo existuje a ako sa prejavuje?“ K odpovediam nám posluži ilustračný príklad uvedený vyššie.

Ak sa pozrieme na ilustráciu, vieme určiť, že ide o interakciu dvoch komunikantov v určitej komunikačnej situácii, pričom komunikant „A“ interogatívnu formou žiada konkrétnu informáciu. Hľadanú informáciu mu „B“ poskytuje, po čom dochádza k spätnej väzbe komunikátora „A“. Na základe jazykových črt a obsahu komunikácie je zrejmé, že ide o interlokútorov z rozdielnych jazykovo-kultúrnych prostredí: Slovensko (vychádzajúc z „that girl from your country“) ↔ ?, z čoho vyplýva, že angličtina nie je materinským jazykom minimálne jedného komunikanta („B“). Ak sa bližšie pozrieme na lingvistické znaky, všimneme si variácie prítomné u oboch participantov. Napriek prítomnosti jazykových variácií je zrejmé, že komunikačná správa bola pochopená, čoho dôkazom je odpoveď komunikanta „B“ na otázku a spätná väzba „A“ v závere.

A: "Did that girl from your country, **X** Slovak Republic is it?, **said** she **will** come to our party tomorrow?"

B: "Yes, but she want**x** to come with her boyfriend **which** is working for our company too..."

A: "Great! In my point **of view**, we should invite even more people, **no**?"

Komunikácia v ELF je teda sociolingvistický fenomén, ktorý zahŕňa ústnu a písomnú interakciu *kompetentných* používateľov jazyka z predovšetkým rozdielných lingvo-kultúrnych prostredí, no nevylučuje ani identické materinské jazyky komunikujúcich. ELF v ich interakciách predstavuje *voľbu* s hlavnou funkciou *úspešného* transferu informácií, ktorý má za cieľ vzájomné porozumenie komunikovanej správy. Existencia ELF je navyše podčiarknutá teoretickými a empirickými štúdiami presahujúcimi do didaktických, prekladateľských a tlmočnických disciplín. Aj napriek prítomnému skepticizmu si ELF zdarne obhajuje svoje miesto a dokazuje, že jej výskum „za to stojí“.

Článok sa pokúša predložiť komplexný obraz angličtiny ako lingua franca predstavujúci tento fenomén vo vývine od jeho začiatkov cez súčasnosť až po náhľad do budúcnosti ELF a slúžiaci na zorientovanie sa v problematike ELF. Zároveň budeme radi, ak sa tento príspevok stane impulzom a východiskom pre budúce empirické štúdie v slovenskom akademickom prostredí.

Poznámky

- (1) Najznámejším modelom variability angličtín vo svete je model troch koncentrických okruhov podľa Braja B. Kachrua (1985). Model spája historické, kultúrne a normatívne parametre daných angličtín a delí sa na tzv. vnútorný (ENL = English as a Native Language = angličtina ako materinský jazyk), vonkajší (ESL = English as a Second Language = angličtina ako druhý jazyk) a rozšírený okruh (EFL = English as a Foreign Language = angličtina ako cudzí jazyk). Vnútorň okruh (tzv. „Inner Circle“) je tvorený materinskými varietami angličtiny, ktoré poskytujú jazykovú normu pre angličtiny vonkajšieho a rozšíreného okruhu. Vonkajší okruh (tzv. „Outer Circle“) je vo všeobecnosti tvorený bývalými kolóniami krajín vnútorného okruhu, v ktorom je angličtina vnímaná ako druhý, respektíve jeden z viacerých oficiálnych jazykov, ktorý preberá normy rodných variet angličtiny. Rozšírený okruh (tzv. „Expanding Circle“) napokon zahŕňa používanie angličtiny na účely komunikácie s participantmi z vnútorného a vonkajšieho okruhu, ktorá je závislá od ich noriem a vyučuje sa ako cudzí jazyk.

Literatúra

- ALBL-MIKASA, Michaela. 2010. Global English and English as a Lingua Franca (ELF): Implications for Interpreting Professions. In: *Trans-kom*, roč. 3, 2010, č. 2, s. 126 – 148. ISSN 1867-4844
- COGO, Alessia – DEWEY, Martin. 2006. Efficiency in ELF Communication: From Pragmatic Motives to Lexico-grammatical Innovations. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 59 – 93. ISSN 1654-6970
- CRYSTAL, David. 2003. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 506 s. ISBN 978-0-5215-3033-0
- ČALOVKOVÁ, Simona. 2014. Význam pragmatiky v angličtine ako lingua franca. In: *Jazyk a kultúra*, roč. 5, 2014, č. 17 – 18. ISSN 1338-1148. Dostupné na: <http://www.ff.unipo.sk/jak/aktualnyrocnik.html> [2014-01-13]
- EHRENREICH, Susanne. 2009. English as a Lingua Franca in Multinational Corporations. Exploring Business Communities of Practice. In: *English as a lingua franca. Studies and Findings*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009, s. 126 – 151. ISBN 978-1-4438-1296-2
- ELFA. 2008. *English as a Lingua Franca in Academic Settings Project*. Dostupné na: <http://www.helsinki.fi/englanti/elfa/> [2015-02-02]
- ERLING, Elizabeth J. – BARTLETT, Tom. 2006. Making English Their Own: The Use of ELF among Students of English at FUB. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 9 – 40. ISSN 1654-6970
- FERENČÍK, Milan. 2010. Global English, but whose Norms? The Problem of Norms of Communicative Competence for English as a Global Language. In: *Cudzí jazyky, odborná komunikácia a interkultúrne fenomény II : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*, Prešov, 28. januára 2010. Prešov : VŠMP ISM Slovakia, 2010, s. 75 – 83. ISBN 978-80-89372-19-5

- FERENČÍK, Milan. 2012. English in the 'Glocalised' World: English Language Profile of a Linguistic Landscape from a Pluriparadigmatic Perspective. In: *Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World II. Part I: Linguistics, Translation and Cultural Studies*. Prešov : FF PU, 2012, s. 36 – 57. ISBN 978-80-555-0705-7
- HOUSE, Juliane. 2002. Developing Pragmatic Competence in English as a Lingua Franca. In: *Lingua Franca Communication*. Frankfurt : Peter Lang, 2002, s. 245 – 267. ISBN 978-3-6530-4730-1
- HOUSE, Juliane. 2003. English as a Lingua Franca: A Threat to Multilingualism? In: *Journal of Sociolinguistics*, roč. 7, 2003, č. 2, s. 556 – 578. ISSN 1467-9841
- HOUSE, Juliane. 2013. English as Lingua Franca in Translation. In: *The Interpreter and Translator Trainer*, roč. 7, 2013, č. 2, s. 195 – 216. ISBN 976-1-9057-6393-1
- HYNNINEN, Niina. 2012. The Common European Framework of Reference from the Perspective of English as a Lingua Franca: What we can Learn from a Focus on Language Regulation. In: *Journal of English as a Lingua Franca*, roč. 3, 2014, č. 2, s. 293 – 316. ISSN 2191-9216
- JENKINS, Jennifer. 2000. *The Phonology of English as an International Language*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 258 s. ISBN 978-0-1944-2164-5
- JENKINS, Jennifer. 2003. *World Englishes: A Resource Book for Students*. Londýn : Routledge, 2003. 233 s. ISBN 978-0-4152-5806-7
- JENKINS, Jennifer – COGO, Alessia – ARCHIBALD, Alasdail. 2011. *Latest Trends in ELF Research*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2011. 311 s. ISBN 978-1-4438-3299-1
- JESENSKÁ, Petra. 2006. Anglický jazyk ako lingua franca (ELF – English as a Lingua Franca). In: *Teória a prax prípravy učiteľov anglického jazyka 4*. Banská Bystrica : FHV UMB, 2006, s. 34 – 43. ISBN 80-8083-297-8
- KACHRU, Braj B. 1985. Standards, Codification and Sociolinguistic Realism: the English Language in the Outer Circle. In: *English in the World: Teaching and Learning the Language and Literatures*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985, s. 11 – 30. ISBN 978-0-5213-1522-7
- KIRKPATRICK, Andy. 2007. Setting Attainable and Appropriate English Language Targets in Multilingual Settings: A Case for Hong Kong. In: *International Journal of Applied Linguistics*, roč. 17, 2007, č. 3, s. 376 – 391. ISSN 1473-4192
- KOHN, Kurt. 2011. English as a Lingua Franca and the Standard English Misunderstanding. In: *English in Europe Today. Sociocultural and Educational Perspectives*. Amsterdam : John Benjamins, 2011, s. 72 – 94. ISBN 978-9-0272-0524-7
- KRAJŇÁKOVÁ, Diana. 2012. English as a World Language. In: *Jazyk a kultúra*, roč. 3, 2012, č. 10. ISSN 1338-1148. Dostupné na: <http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo10.html> [2014-12-10]
- MAURANEN, Anna. 2003. The Corpus of English as a Lingua Franca in Academic Settings. In: *TESOL Quarterly*, roč. 37, 2003, č. 3, s. 513 – 527. ISSN 1545-7249
- MAURANEN, Anna – RANTA, Elina. 2009. *English as a lingua franca. Studies and Findings*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009. 385 s. ISBN 978-1-4438-1296-2
- MAURANEN, Anna. 2012. *Exploring ELF: Academic English Shaped by Non-native Speakers*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 271 s. ISBN 978-0-5211-7752-8
- McKAY, Sandra L. 2002. *Teaching English as an International Language*. Oxford : Oxford University Press, 2002. 422 s. ISBN 978-0-1943-7364-7
- MEIERKORD, Christiane. 1996. *Englisch Als Medium Der Interkulturellen Kommunikation*. Frankfurt : Peter Lang, 1996. 251 s. ISBN 978-3-6314-8875-1
- MELCHERS, Gunnel – SHAW, Philip. 2011. *World Englishes*. Londýn : Routledge, 2011, 256 s. ISBN 978-1-4441-3537-4
- MOLLIN, Sandra. 2006. English as a Lingua Franca: A New Variety in the New Expanding Circle. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 41 – 57. ISSN 1654-6970
- PISANSKI-PETERLIN, Agnes. 2013. Attitudes towards English as an Academic Lingua Franca in Translation. In: *The Interpreter and Translator Trainer*, roč. 7, 2013, č. 2, s. 155 – 167. ISBN 978-1-9057-6393-1
- RANTA, Elina. 2006. The 'Attractive' Progressive – Why use the –ing Form in English as a Lingua Franca. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 95 – 116. ISSN 1654-6970

- SALAKHYAN, Elena. 2014. *Eastern European Manifestations of English as a Lingua Franca*. [Dizertačná práca.] Tübingen : Universität Tübingen, 2014. 573 s.
- SEIDLHOFER, Barbara. 2001. Closing a Conceptual Gap: the Case for a Description of English as a Lingua Franca. In: *International Journal of Applied Linguistics*, roč. 11, 2001, č. 2, s. 133 – 158. ISSN 1473-4192
- SEIDLHOFER, Barbara. 2002. Habeas Corpus and Divide et Impera: 'Global English' and Applied Linguistics. In: *Unity and Diversity in Language Usage*. Londýn : Continuum, 2002, s. 198 – 217. ISBN 978-0-8264-6106-3
- SEIDLHOFER, Barbara. 2004. Research Perspectives on Teaching English as a Lingua Franca. In: *Annual Review of Applied Linguistics*, roč. 24, 2004, s. 209 – 239. ISBN 978-9-9908-3430-7
- SEIDLHOFER, Barbara. 2011. *Understanding English as a Lingua Franca. A Complete Introduction to the Theoretical Nature and Practical Implications of English Used as a Lingua Franca*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 254 s. ISBN 978-0-1943-7500-9
- SZABÓNÉ PAPP, Judit. 2009. English as the Main Language in Intercultural Communication. In: *Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World*. Prešov : FF PU, 2009, s. 181 – 184. ISBN 978-8-0555-0025-6. Dostupné na: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Ferencik2/pdf_doc/24.pdf [2012-09-10]
- TAVIANO, Stefania (eds). 2013. *The Interpreter and Translator Trainer*, roč. 7, 2013, č. 2. ISBN 978-1-9057-6393-1. Dostupné na: <https://www.stjerome.co.uk/tsa/issue/2680/> [2014-10-28]
- TORRADO, Alba. 2014. English as a Lingua Franca: A Theoretical and Practical Approach. 2014. Dostupné na: https://prezi.com/k7_vf6mrujhv/english-as-a-lingua-franca-a-theoretical-and-practical-app/ [2015-01-13]
- VETCHINNIKOVA, Svetlana. 2014. *Second Language Lexis and the Idiom Principle*. Helsinki : University of Helsinki, 2014. 282 s. ISBN 978-9-5151-0064-1
- VOICE. 2009/2011/2013. *The Vienna-Oxford International Corpus of English*. Dostupné na: <https://www.univie.ac.at/voice/> [2015-02-02]
- WIDDOWSON, Henry. 2012. ELF and the Inconvenience of the Established Concepts. In: *Journal of English as a Lingua Franca*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 5 – 26. ISSN 2191-9216

Summary

English as a Lingua Franca (ELF) is a sociolinguistic phenomenon of the 21st century. ELF enters the intercultural communication on a daily basis and is an indisputable part of our sociolinguistic reality. The ultimate aim of this article is to provide a complex theoretical basis for further empirical studies in any of the linguistic fields connected to ELF. In doing so, it gives a diachronic overview of the development of ELF starting with the origins of its name, through the current situation up to its future prognosis. Moreover, the presented article is predominately focused on the description of the following areas: the conceptualisation of ELF; the phonological, lexico-grammatical and pragmatic features of ELF; its possible application into the field of language teaching; the insights into the area of translation and interpreting; and its close relation with corpus linguistics. Last but not least, this paper demonstrates the significance of the study of ELF for the future linguistic development.

VIZUÁLNE FIGURATÍVNE PROSTRIEDKY V TELEVÍZNEJ REKLAME NA FARMACEUTICKÉ PRODUKTY

MEANS OF VISUAL IMAGERY IN THE TELEVISION ADVERTISING OF PHARMACEUTICAL PRODUCTS

Igor Lalík

Katedra slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici

2.1.33. všeobecná jazykoveda, 3. ročník, denná forma štúdia

igor.lalik@umb.sk

Školiteľ: **doc. PhDr. Ján Chorvát, PhD. (jan.chorvat@umb.sk)**

Klíúčové slová

reklama, reklamná komunikácia, televízia, obraznosť, vizuálna obraznosť, farmácia

Key words

advertising, advertising communication, television, figurativeness, visual imagery, pharmaceuticals

Úvod

Každodenne sa na rôznych miestach stretávame s prezentáciou rozličných produktov a služieb, teda s reklamnou komunikáciou. Reklamná komunikácia môže mať množstvo podôb a foriem spracovaní, ktoré sa snažia stvárniť jej záujem a snahu o propagáciu a podporu predaja konkrétneho produktu alebo konkrétnej služby, budovanie imidžu prezentovanej značky či spoločnosti a získanie priaznivej pozície na trhu. Jej sprostredkovateľom sú rôzne médiá a reklamné plochy. Na jednej strane tohto komunikačného reťazca sa nachádza vysielateľ reklamy, ktorý sa snaží príjemcovi predniesť reklamnú informáciu, na druhej strane je potenciálny príjemca (resp. skupina potenciálnych príjemcov), ktorý danú informáciu aktívne či pasívne prijíma. Potenciálnosť príjemcu pramení z faktu, že reklama je prezentovaná akoby naslepo – nepozná svojho konkrétneho príjemcu a nekomunikuje s ním priamo (príjemca nemá možnosť vstúpiť do komunikačného procesu, ale informácie len pasívne vníma).

Reklama si v záujme propagácie a podpory predaja dáva za cieľ osloviť čo najviac potenciálnych príjemcov, pritaľhnuť ich pozornosť a aktivovať (prirodzenú) zvedavosť. V záplave verejného priestoru i domácností mnohými reklamnými komunikátmi si percipienti už ani nemusia uvedomovať pôsobenie reklamy na ich (pod)vedomie.

Aby reklama dokázala splniť svoje ciele, mala by byť vo svojej konečnej podobe sugestívna, nápaditá a zároveň jednoduchá, dobre zapamätateľná a, samozrejme, persuzívna. V takejto forme sa reklama môže podieľať na formovaní a ovplyvňovaní správania sa percipientov, resp. na vytváraní a ovplyvňovaní ich postojov a hodnotových systémov. Snaha o získanie pozornosti percipienta a vzbudenie požadovanej túžby by sa mala odrážať aj vo vhodnej jazykovej a obrazovej výstavbe reklamného komunikátu ako celku.

Prevažná väčšina reklamných komunikátov pôsobí na obmedzenom priestore – či už je to statická reklamná plocha (napr. billboard), alebo krátky reklamný spot v televízii. Aj z tohto dôvodu môžeme pozorovať frekventované využívanie rôznych ekonomizačných prvkov. Vhodným komponentom sú napríklad figuratívne prostriedky, ktoré nachádzajú svoje uplatnenie vo verbálnej i vizuálnej zložke reklamného komunikátu. Figuratívne prostriedky disponujú schopnosťou prezentovať v kondenzovanej podobe komplexnú, širokú myšlienku, respektíve viacero myšlienok (polysématickosť vyjadrenia). Obrazová stránka komunikátu sa teda môže skladať i z viacerých vrstiev, ktoré môžu (alebo dokážu) pôsobiť na vnímanie a emocionálnu stránku percipientov reklamných komunikátov. Jednoduchý obraz môže mnohokrát zastupovať celý text, prípadne môže byť obraz doplnený krátkym textom alebo sloganom. Celkový obraz v reklamnom komunikáte je teda dôležitý reklamný prvok, pretože napomáha rýchlemu spracovaniu prezentovanej reklamnej informácie.

Na Slovensku reklamu právne vymedzuje zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov, reklamu liekov vymedzuje § 8 uvedeného zákona.

Televízna reklama

Televízia má v porovnaní s ostatnými médiami najlepšie predpoklady osloviť čo najväčší okruh príjemcov a upútať ich pozornosť. Aj preto môžeme televíznu reklamu považovať za jednu zo základných a najrozšírenejších foriem reklamnej komunikácie. Jej masívne pôsobenie na percipientov je podporované jej všeobecnou prístupnosťou, a teda jej značným zastúpením v každodennom televíznom vysielaní najmä na komerčných televíznych kanáloch. Televízna reklama produktov a služieb môže mať rôznu formu a rôzny časový interval, počas ktorého sa snaží percipientom prezentovať svoje poslanstvo.

Televízna reklama sa nám môže predstaviť vo forme reklamného spotu (krátky reklamný útvar v dĺžke 5 – 60 sekúnd, najčastejšie 30 sekúnd), teleshoppingu (trvanie od jednej do piatich minút; dôkladnejšie predstavenie produktu) alebo propagačného filmu (trvanie päť až dvadsať minút). Základ televíznej reklamy predstavuje spojenie obrazovej a zvukovej zložky reklamného komunikátu do jedného celku. Zvukovú zložku môže tvoriť hudba, hovorené slovo (a práca s hlasom, jeho intenzitou a melódiou), rôzne iné zvuky a šumy, prípadne ich kombinácia. Obrazovú zložku predstavuje buď statický, alebo dynamický obraz prezentovaný na televíznej obrazovke (napr. hraný dej reklamy). Je tvorená hmotnými predmetmi, ľuďmi, zvieratami, bábkami či animovanými postavkami. Celkový obraz dotvára prostredie, v ktorom sa odohráva dej. Spolu vytvárajú náladu a atmosféru, vyvolávajú emócie, podčiarkujú charakter produktu. Všetky prvky, ktoré budú použité v konečnej verzii reklamného komunikátu, by mali byť zosúladené, aby sa vhodne dopĺňali a vzájomne podporovali, a teda aby boli prítlačivé a aby aktivizovali percipientovu pozornosť a imaginatívnosť. Spolu s častým opakovaním reklamných spotov vo vysielaní podporuje vhodne a náležite zosúladený reklamný komunikát vznik túžby po danom produkte a zapamätateľnosť, resp. celkový proces zapamätávania si prezentovaných reklamných informácií (porov. Hradiská – Letovancová, 2010).

Vizuálna figuratívnosť a persuzívnosť

Figuratívnosť môžeme vnímať dvomi spôsobmi – ako schopnosť textu evokovať zmyslové, vizuálne predstavy a ako vlastnosť textu dosahovanú „nedoslovným“ vyjadrovaním, teda prostriedkami sémantickej transpozície v záujme zosilnenia dojmu nielen zmyslovo-imaginatívne, ale aj emotívno-kognitívne (bližšie pozri Bohunická, 2007). Tvorcom reklamných komunikátov sa ponúkajú rôzne typy figuratívnych nástrojov. V zásade možno využiť všetky základné figuratívne pomenovania, ktoré sa núkajú napríklad tvorcom umeleckej literatúry (pozri aj Čmejrková, 2000; Findra, 2004; Tvrdoň 2007): **prirovnanie** (prirovnanie dvoch predmetov na základe istého spoločného znaku); **metafora** (sémantická transpozícia medzi predmetmi na základe spoločných znakov, similarity); **metonymia** (sémantická transpozícia medzi predmetmi na základe príčinných, časových a iných súvislostí); **personifikácia** (prisudzovanie vlastností a schopností ľudí neživým predmetom alebo zvieratám); **synekdocha** (pomenovanie celku jeho časťou, pomenovanie časti celkom, zámena plurálu a singuláru); **frazeológia** (príslovia, porekadlá a pod.). Zastúpenie jednotlivých prvkov v reklamných komunikátoch môže byť, samozrejme, rozdielne, a teda niektoré obrazné prvky môžu mať signifikantnú prevahu nad ostatnými (aj na základe bežného pozorovania reklamných spotov možno vidieť prevahu napr. metafory, kým zastúpenie frazeologizmov je v podstate marginálne).

Vďaka využitiu rôznych vzťahov medzi konkrétnymi predmetmi – aj tých čo najjemnejších, v mnohých prípadoch až nečakaných, prekvapivých – možno percipientovi predložiť jednoduchý, informatívny, pútavý i persuzívny reklamný komunikát.

Figuratívnosť sa však v prípade reklamných komunikátov nemusí obmedzovať len na ich textovú stránku. Prostriedky figuratívnosti môžu mať v reklame rozličné formy – môžu byť verbálne, vizuálne alebo kombinované. V podstate tvoria výraznú charakteristickú črtu mnohých reklamných komunikátov, v ktorých slúžia na vytváranie virtuálnych ideálnych prostredí, dokonalých skutočností s dokonalými ľuďmi a vecami, vyvolávanie pocitov a túžob percipientov. Okrem toho sú vhodným ná-

strojom ekonomizácie reklamného komunikátu, v ktorom jeden obraz môže nahradiť dlhý text, čo v konečnom dôsledku zlepší aj percepciu a zrozumiteľnosť prezentovaných reklamných myšlienok, postojov či hodnotových orientácií [v súvislosti s hodnotami sme sa tejto téme bližšie venovali v príspevku *Obraznosť ako reprezentant hodnotových orientácií v reklame* (Lalík, 2013)].

Vizuálne figuratívne prostriedky sú podobné tým verbálnym, predstavujú však istú vizuálnu argumentáciu – znamená to teda, že namiesto verbálneho porovnávania a prirovnávania (či pripodobovania) dvoch analogicky prepojených objektov kladú vizuálne obrazné prostriedky vedľa seba dva obrazy, ktoré spolu na základe istých vzťahov súvisia, a preto môžu byť implicitnejšie a komplexnejšie (porov. Jeong, 2008). Predstavujú dômyselné vybočenie zo štandardných väzieb a prirodzených vlastností, čím na percipienta pôsobia prekvapivo (možno až rušivo). Figuratívna stránka vizuálneho spracovania reklamného komunikátu môže mať vysoký potenciál apelatívности či persuzívности. Persuáziu možno vo všeobecnosti chápať ako široký pojem – označuje presvedčiaciu, získavaciu, ovplyvňovaciu, nabádajúcu, hodnotiacu či uvedomovaciu funkciu –, ktorého cieľom je pomocou verbálnych, akustických či vizuálnych prostriedkov formovať vedomie percipientov a pôsobiť naň (Jaklová, 2002).

V rámci reklamy je teda úlohou persuázie nabádať percipientov, aby si vybrali práve ten konkrétny prezentovaný produkt. Tvorcovia reklamy narábajú s pocitmi percipientov tak, aby vyhovovali ich persuzívnym zámerom. Persuáziu v reklamných komunikátoch môžeme teda vnímať ako kognitívny spôsob ovplyvňovania, ktorý apeluje na emocionálnu stránku psychiky percipientov (prehĺbenie účinku na základe vzniknutého emocionálneho vzťahu k predmetu reklamy) a jej výsledkom má byť navodenie pozitívneho postoja k produktu či k službe (na základe racionálno-emocionálnych vplyvov a uistení), k jeho pozitívnemu vnímaniu a hodnoteniu na základe relevantných percipientových kritérií (Bohunicová, 2006). V kooperácii s vizuálnou figuratívnosťou napomáha vytváraniu rôznych vizuálnych apelov, ktoré podporujú vznik zmyslových predstáv a očakávaní percipientov reklamného komunikátu. Ako uvádza Biegler (2014), objekty a produkty, ktoré sa percipientom nespájajú s osobitými emóciami, sa opakovane prepájajú s obrazmi a zvukmi vyvolávajúcimi kladné emócie, ktoré sa opakovaným pôsobením spájajú s prezentovaným produktom.

Figuratívnosť v reklame na farmaceutické produkty

Vo sfére televíznej reklamy sa stretávame s rozličnou mierou výskytu istých typov propagačných spotov. Niektoré majú/môžu mať celoročnú platnosť, iné sú viazané na konkrétne ročné obdobie či sviatky (napr. Mikuláš, Vianoce, Veľká noc a pod.). Aj reklama na farmaceutické produkty má svojím spôsobom istý sezónny charakter, keďže práve v jesennom a zimnom období sa zvyšuje počet spotov propagujúcich prípravky proti kašľu, nádche, prechladnutiu, horúčke atď. V predvianočnom období sa môžeme stretnúť aj s metaforickou reprezentáciou zdravia ako materiálneho produktu, ktorý možno darovať blízkym pod vianočný stromček (hodnota zdravia pretavená do darovania liečiv, vitamínov alebo doplnkov stravy). Samozrejme, o sezónnosti nemožno uvažovať výhradne kategoricky, keďže to neplatí o všetkých prípravkoch, pri ktorých je opodstatnená celoročná propagácia (napr. rôzne prípravky proti bolesti kĺbov a pod.).

Súčasťou persuzívnej a apelatívnej stránky mnohých reklamných komunikátov je aj prezentácia rôznych hodnôt a hodnotových orientácií, ktoré sú/mali by byť potenciálnym percipientom blízke. Hodnotové orientácie takýchto reklamných komunikátov – vyjadrené či už priamo, alebo metaforicky – sú pomerne priezračné. Najdôležitejšou prezentovanou hodnotou je zdravie, na ktoré sa viažu ďalšie faktory ako šťastie, spokojný život, prípadne úspech. Figuratívnosť prezentovaných vyjadrení a obrazov sa však neskrýva len napr. v metaforickosti textu alebo obrazu, ale aj v značnej hyperbolizácii reklamného spotu. Celkovou formou sa tak snaží čo najviac priblížiť k cieľom základného reklamného modelu označeného ako AIDA (attention, interest, desire, action – pozornosť, záujem, túžba, konanie).

Využitie rôznych figúr, symbolov (napr. obrazy atraktívnych usmievajúcich sa ľudí) a prezentovanie vybraných hodnôt v reklamných komunikátoch môže v percipientoch vyvolávať silnejšie emócie zohrávajúce dôležitú úlohu pri ich rozhodovacom procese, najmä pri riešení komplexnejších problémov. Negatívne emócie ako strach, smútok či pocity hanby sa spájajú s ochorením, zlým fyzickým/psychickým stavom a ne(po)užívaním daného produktu. Pozitívne emócie ako radosť,

šťastie a dobrá nálada často naznačujú zlepšenie zdravotného stavu a návrat do dobrej formy. S tým sa však môžu spájať aj pozitívnejšie názory na bezpečnosť a účinnosť produktu, čo môže viesť i k zvýšenému (vedomému či podvedomému) záujmu daný produkt (po)užívať bez ohľadu na riziká, ktoré sa môžu s jeho (po)užívaním spájať (keď sa okamžitý účinok prejavil v reklame, musí sa aj na mne). Využívanie obrazov, zvukov, hudby či iných prostriedkov môže slúžiť persuzívnym účelom reklamnej komunikácie (či už v intenciách reklamy zameranej na liečivá, alebo v mnohých iných reklamných komunikátoch propagujúcich rôzne produkty), ale tieto výstavbové prvky nie sú explicitným vyjadrením tvrdení (či výrokov), ktoré by bolo možné hodnotiť výhradne na osi pravda – nepravda (Biegler, 2014), preto nemožno ani explicitne vyjadriť všeobecnú účinnosť produktu na základe reklamy.

Figuratívna stránka reklamných komunikátov však môže viesť až k vytváraniu rôznych mýtov či iných zavádzajúcich súvislostí medzi zdravotným stavom a propagovaným produktom (pozri aj Scott – Stanford – Thompson, 2004). Jedným z frekventovane využívaných figuratívnych prostriedkov, ktorý vedie k týmto úvahám, je najmä hyperbolizácia terapeutických účinkov propagovaných produktov – rýchle „oslobodenie“ sa od zdravotného problému (okamžite po užití prípravku) a navrátenie sa do „normálneho“, bežného životného tempa. Vzťah medzi zdravotným stavom a daným produktom sa zdá byť ideálny, prirodzený, normálny a bezpečný (hoci isté vyobrazené „nadprirodzené“ schopnosti po užití nezískame a to pero, ktoré odpočívalo vo vrecku na košeli, naozaj nosom nevdychneme). Hyperbolizácia jednotlivých obrazových zložiek reklamného komunikátu (podobne ako iných verbálnych prostriedkov) tak reprezentuje sprostredkovávanie informácií spôsobom, ktorý môže ovplyvniť vnímanie, prijímanie a spracovanie reklamných podnetov.

Ako produktívny figuratívny prostriedok sa javí aj personifikácia, prípadne animizácia ochorenia a jeho príznakov, rôznych baktérií a vírusov – ktoré vďaka nadobudnutým ľudským vlastnostiam vykonávajú svoju „záškodnícku“ činnosť –, respektíve ďalších bližšie neurčených postavičiek (vyskytujúcich sa napríklad v pľúcach a prieduškách ako hlien, prípadne v hlave, kde svojím konaním nútia človeka fajčiť a pod.) alebo vitamínov. Tieto rozličné personifikované postavy z reklamných spotov môžu byť buď animované (majú rôzne tvare a veľkosti), prípadne môžu byť stelesnené skutočným hercom – človekom.

Spolu s týmto figuratívnym prostriedkom sa často úzko spája aj metafora boja, a to rovnako útoku, ako aj obrany. Prezentuje vojnu proti ochoreniu (napr. chrípke), imunitný systém ako obrannú líniu a propagovaný produkt ako podpornú jednotku. Ako bojuje s ochorením človek, tak bojujú s problémami aj propagované prípravky. Metafora boja je v podstate dôležitá aj na zdôraznenie ľudskej túžby po dobrom zdraví a ochorenie vykresľuje ako zlého nepriateľa či votrelca (hlien, chrípka, bolesť, kŕč...). Názornosť sa spája s persuzívnosťou a zapamätateľnosťou. V spojení s obrazmi bolesti, trápenia sa, skrúcania, šera, dažďa a búrky vyvoláva v percipientovi negatívne pocity, ktorým by sa chcel vo svojom živote vyhnúť. Nasledujúcim obrazom úľavy, rozjasnenia, svetla, úsmevu, pohody alebo šťastia podporuje v percipientovi pocit, že si nekúpi len daný produkt, ale spolu s ním si kúpi aj (dobré) zdravie a vitalitu, po ktorých túži. S bojom prichádza výhra a radosť, šťastie, mladosť, voľnosť, sila a podobne.

Aplikácia uvedených poznatkov na vybrané reklamné komunikáty

V nasledujúcej časti predstavíme niekoľko príkladov využitia vizuálnych figuratívnych prostriedkov v reklamných spotoch na farmaceutické produkty, ktoré boli odvysielané v televíznych reklamných blokoch. Aby bolo možné lepšie si predstaviť celkovú atmosféru reklamného deja a ucelený kontext reklamného komunikátu, uvádzame aj krátky všeobecný opis daného spotu.

A) ACC Long – boj, víťazstvo, personifikácia, hyperbolizácia

Všeobecný opis: muž v neurčiteľnom prostredí trpí kašľom, a tak si dáva do pohára s vodou šumivú tabletu propagovaného prípravku. Vedľa neho je umiestnený obal (škatuľka) produktu. Po vhození tablety do pohára sa vo vode okamžite objavujú bublinky, následne muž pije vodu z pohára. Zmena scény – animované písmená A, C, C bojujú s hlienom, ktorý nato opúšťa pľúca a priedušky. Po ďalšej zmene scény muž prichádza do spoločnosti (pravdepodobne oslava), na obraze sa znova objavuje pohár s vodou a tabletou a škatuľka. Ľudia na obrazovke sú šťastí, veselí, usmievajú sa.

Sprievodný text: mužský hlas prezentuje liek a jeho účinky – pomáha vykašľávať hlien a zbaviť sa kašľa.

Figuratívnu stránku reklamného komunikátu predstavuje jeho obrazové spracovanie – dochádza k personifikovaniu písmen A, C, C, ktoré sa vznášajú v priestore (neskôr vidíme, že v prieduške). Všetky písmená majú oči a ruky. Z prstov vystreľujú malé modré guľôčky na žltý útvar, ktorý reprezentuje hustý hlien. Modré guľôčky ho obalujú po jeho obvode (obraz sprevádza komentár o tom, že ACC rozpúšťa hustý hlien). Žltý útvar sa po obalení mení na veľký počet väčších žltých guľôčok, ktoré okamžite opúšťajú kreslené pľúca a priedušky cez dýchaciu trubicu. Činnosť písmen predstavuje metaforické zobrazenie boja prípravku proti nepriateľovi – hlienu. Následný obraz okamžitého víťazstva nad nepriateľom je reprezentovaný miznúcimi žltými guľôčkami a radostným úsmevom protagonistu reklamy. Ide tak o hyperbolizáciu – okamžitá úľava, okamžitý účinok, okamžité zlepšenie stavu; smútok a zlú náladu strieda radosť.

B) Buscopan – bolesť, boj, víťazstvo, hyperbolizácia

Všeobecný opis: na obrazovke vidíme štíhle ženské brucho, ktoré sa pomaly pohybuje z jednej strany na druhú, pred ním sa postupne zauzľuje lano. V dolnom rohu sa nachádza názov prípravku. Lano sa úplne zauzľí a brucho sa stiahne v krčči. Následne začne na mieste uzla „pôsobiť“ prípravok, lano sa rozuzľuje a brucho sa narovnáva. Na obrazovke sa objaví škatuľka prípravku s popisom účinkov, na pozadí je rozostrená ženská postava. V prestrihu prichádza žena do popredia, usmieva sa, názov prípravku je stále na obrazovke.

Sprievodný text: mužský hlas opisuje priebeh zdravotného problému (krčče, bolesť) kvôli rôznym faktorom, prezentuje liek a jeho účinky (prináša úľavu).

Figuratívnu stránku reklamného komunikátu predstavuje brucho, ktoré sa rytmicky pohybuje do oboch strán (môžeme to interpretovať aj ako sťahovanie svalstva žalúdka, resp. ako pohyby čriev). Brucho sa pohybuje zároveň s lanom, ktoré sa zauzľuje – reprezentuje krčče, bolesť, napätie, pohyby („krútenie“) čriev. Účinok propagovaného prípravku je reprezentovaný žltým kruhom, ktorý sa objavuje na zauzlenom mieste – priamo na mieste bolesti – a pred ním je zobrazený názov prípravku. Lano sa postupne rozuzľuje a brucho narovnáva – miznú bolesti brucha a krčče. Víťazstvo nad zdravotným problémom predstavuje rozuzlenie lana a následný široký úsmev protagonistky v závere reklamného spotu. Účinok produktu je hyperbolizovaný okamžitým zlepšením stavu a nálady.

C) Paralen Grip – personifikácia príznakov ochorenia, obrana, boj, víťazstvo, hyperbolizácia

Všeobecný opis: muž leží chorý v posteli, ponurá, šedá atmosféra evokuje chorobu, na hrdle má uviazanú šatku, potí sa. Na muža vyliezajú malé mužské postavy, rozdelené do skupín tým, že sú oblečené v rôznofarebných kombinézach (červená, žltá, zelená, modrá – každá reprezentuje iný príznak) a priväzujú ho k posteli. Následne každý tím vykonáva svoju pridelenú činnosť. Potom sa vo dverách objaví žena s propagovaným prípravkom v ruke, ktorý sa následne zobrazí aj v strede celej obrazovky. Na pozadí sú zobrazené štyri rôznofarebné obdĺžniky (červený, žltý, zelený, modrý) s popisom príznakov (horúčka, bolesť hlavy, bolesť v hrdle, upchatý nos). Účinok prípravku obrazne znázorňujú biele kruhy, ktoré sa šíria od stredu obrazovky (spoza škatuľky) smerom k rohom (ako vlna) a rozbíjajú popisy príznakov. V nasledujúcom prestrihu sa muž zobúdz, laná okolo jeho tela sa trhajú a miznú, rovnako tak utekajú farebné postavy, ktoré akoby odháňala dúha vytvorená z daných štyroch farieb a ktorá sa obtáča okolo muža. Nato muž sedí so ženou na posteli, vyzerá zdravšie,

šťastne, prostredie je svetlejšie, slnečnejšie a na obrazovke sa opäť ukazuje škatuľka propagovaného prípravku.

Sprievodný text: ženský hlas hovorí o pocite, keď sa nedokážeme brániť proti nepríjemným príznakom chrípky a prechladnutia, vyzýva na včasný boj proti nim. Hovorí o úľave od príznakov.

Figuratívnu stránku predstavuje metafora obrany a boja v hovorenom sprievodnom texte i boj proti príznakom na obrazovke. Uvedené príznaky sú reprezentované mužskými postavami v kombináciách rôznych farieb. Červení reprezentujú horúčku – predvádzajú ohňovú šou na čele muža; zelení predstavujú upchatý nos (a pravdepodobne aj nosný hlien) – muži strkajú do nosa zelený predmet valcovitého tvaru, ktorým mu ho upchávajú; modrí stelesňujú chlad a bolesť v hrdle – skáču mužovi po hrdle, a spôsobujú mu tak škriabanie a bolesť; žltí personifikujú bolesť hlavy – ako hlučný rozladený orchester hrajú na bicie nástroje (rôzne bubny a činely), z ktorých bolí hlava. Boj proti príznakom je metaforicky znázornený dúhou odháňajúcou postavy z tela chorého muža a bielymi kruhmi, ktoré sa šíria spoza škatuľky prípravku a rozbíjajú nápisy – ničia uvedené príznaky. Stav choroby a zdravia sú prirovnané k pochmurnej a slnečnej atmosfére prostredia, k tme (noci) a jasnému svetlu (dňu).

D) Multivitamíny Spektrum – prirovnanie

Všeobecný opis: V úvode vidíme záber na sad, dve postavy oberajú niečo zo stromov – pravdepodobne ovocie, ktoré odnášajú do budovy. V následnom prestrihu mužská postava na seba ukladá drevené debničky, v ktorých sú namiesto ovocia škatuľky multivitamínov. V ďalšom zábere sa na obrazovke objavuje škatuľka propagovaného produktu s predstavením jeho obsahu a následne iných variácií ponúkaného produktu.

Sprievodný text: ženský hlas hovorí o tom, že príroda je tým najlepším zdrojom pre naše zdravie a dnes si už môžeme vyberať, čo dáme svojmu telu. Ďalej predstavuje produkt, jeho vlastnosti a zloženie.

Figuratívny prvok tejto reklamy spočíva v tom, že produkt sa obrazovým stvárnením reklamného komunikátu prirovnáva k čerstvo nazbieranému ovociu (Spektrum je ako čerstvé ovocie, lebo je z organických zdrojov).

Ako posledný príklad sme zvolili zaujímavo spracovanú americkú reklamu, ktorá propaguje liečivo na lekárske predpis (čo je u nás zakázané zákonom, no v USA nie je takáto reklama na federálnej úrovni legislatívne zakázaná).

E) Tamiflu – metaforickosť, hyperbolizácia

Všeobecný opis: Reklama na liek na lekárske predpis zobrazujúca chorého muža, ktorý leží s chrípkou v posteli. Muž je však väčší ako čokoľvek v dome (zariadenie, nábytok, príslušenstvo), resp. aj ako samotný dom, do ktorého sa ledva zmestí. Pri posteli sa objavuje aj jeho pes, ktorý zaskučí. Správa sa ako bežný človek pri chrípke – tvári sa utrápene, utiera si nos mini vreckovkami, je polievku (pravdepodobne vývar) z maličkých misk, pomaly sa pohybuje po dome, hľadá nejaké lieky, ktoré by mu pomohli, ale doma nič vhodné nemá. Nakoniec volá doktorovi. Vonku prší. Potom sa objavuje záber, na ktorom sedí natlačený v lekárskej ordinácii (tiež je menšia ako on) a následne sa pozeráme na ruku predpisujúcu prípravok. Na obrazovke sa nakrátko objaví názov produktu. V ďalšom prestrihu vidíme psa, ako nesie mužovu papuču mimo televízny záber, izba sa zdá byť už opticky väčšia (hoci muža nevidíme, nedá sa porovnať) a cez dvere preniká slnečné svetlo.

Sprievodný text: mužský hlas predstavuje liečivo a hovorí o tom, že niekedy je naše ochorenie vážnejšie, ako si myslíme (ako napríklad chrípka). Predstavuje chrípku ako väčší problém, než je prechladnutie, preto by sme ju ani tak nemali liečiť. Odporúča zavolať lekárovi a keďže ide o liek na predpis, hovorí o jeho možných vedľajších účinkoch a o tom, čo všetko by mal pacient lekárovi oznámiť.

Figuratívnosť tohto reklamného komunikátu spočíva v reprezentácii zdravotných problémov pripodobnených k veľkosti muža voči jeho domu a celému vybaveniu – ako naznačuje aj komentár,

chrípka môže byť väčší problém, ako si myslíme („*Sometimes what we suffer from is bigger than we think, like the flu. [...] the flu is really big deal.*“ – *Niekedy je naše ochorenie vážnejšie, než si myslíme. Napríklad chrípka. [...] chrípka naozaj nie je maličkosť*; prekl. I. L.). Aj skučanie psa naznačuje nejaký problém, nelichotivú situáciu. Obmedzený, stiesnený priestor taktiež navodzuje pocity stiesnenosti a obmedzenia pohybu človeka (slabosti) počas prekonávania ochorenia. V istom zmysle môžeme veľkosť domu vnímať aj ako istý stav „normálu“ (z ktorého teraz prerastá niečo vážnejšie, čo sa normálu vymyká) či ako zhmotnenie akýchsi pomyselných hraníc medzi zdravím a chorobou. Ochorenie, slabosť a celkové pocity sú taktiež reprezentované prítmím, pochmúrnym počasím a dažďom. K tomu sa viažu aj pomalé, až nemotorné pohyby protagonistu. Predpísaním prípravku sa obraz rozžiari a hoci muža priamo nevidíme, jeho uzdravovanie môžeme vnímať cez obraz upravenej postele, rozkvitnutých kvetov vo váze či prenikajúcim slnečným svetlom do domu. Veselý pes nesúci v papuli pánovi papuču môže implikovať voľnosť pohybu, opäť nadobudnutú silu či vitalitu (a neobmedzovanie svojho pobytu len na spáľňu/posteľ).

Záver

Figuratívne prostriedky použité v reklamných komunikátoch môžu zvyšovať šancu propagačného procesu na úspech. Nemalou mierou k tomu popri verbálnych prostriedkoch prispievajú aj vizuálne figuratívne prvky výstavby reklám. Vizuálne prostriedky figuratívnosti sa ukazujú ako produktívne nástroje výstavby nielen statických reklamných komunikátov (plagáty, billboardy a pod.), ale aj dynamických televíznych spotov. Spolu s verbálnou časťou majú vysoký persuzívny potenciál, ktorý apeluje na emocionálnu a hodnotovú stránku percipientov, na ich zmyslové vnímanie. Názorné poukázanie na situáciu obrazom môže byť pre mnohých jednoduchšie, ako by bolo napríklad študovanie rozsiahleho textu. Pôsobenie rozličných, správne zvolených figuratívnych obrazov podľa charakteru propagovaného produktu môže podporiť zapamätateľnosť reklamného posolstva – človek si nemusí ani pamätať názov produktu, v pamäti sa mu vybaví jeho obal, prípadne vďaka rôznym konotáciám aj situácia, ktorá sa v reklame s produktom spájala. Samozrejme, negatívom môže byť stereotypnosť podobných obrazov pri príbuzných produktoch.

Opisované fenomény možno nájsť v rozličných domácich i zahraničných spotoch. Tie sa môžu zamerať buď na využitie jedného obrazového figuratívneho prostriedku, alebo na ich vzájomnú kombináciu – často v spojení s textom, hudbou či inými zvukmi. Vysokú schopnosť persuzie má aj hyperbolizácia (či už využívanie superlatívov, alebo zobrazenie okamžitých či zveličených účinkov produktu), otázkou však ostáva, do akej miery môže byť zavádzajúca (po použití produktu sa počasie nemení, ani nezískame lepšie schopnosti či lepšiu charizmu).

Na uvedených príkladoch sme prezentovali niektoré najčastejšie využívané vizuálne figuratívne prostriedky v reklamných komunikátoch na farmaceutické produkty. Príspevok môže vhodne poslúžiť ako východisko či pomôcka pri analýze ostatných reklamných spotov na rozličné propagované produkty.

Literatúra

- BIEGLER, Paul. 2014. Tricks of the trade in drug promotion: Non-propositional content in pharmaceutical advertising to health professionals. In: *Australian Prescriber*, vol. 37, 2014, No. 5, pp. 163 – 166. ISSN 0312-8008. Dostupné na: <http://www.australianprescriber.com/magazine/37/5/issue/205.pdf> [cit. 2015-02-02]
- BOHUNICKÁ, Alena. 2006. Persuzívny potenciál metafory. In: *Varia XVI: Zborník príspevkov zo XVI. kolokvia mladých jazykovedcov*. Zost. G. Múcsková. Bratislava : Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – JÚLŠ SAV, 2006, s. 29 – 42. ISBN 80-89037-04-6
- BOHUNICKÁ, Alena. 2007. Metafora. Podobnosť. Obraznosť. In: *Varia XVII: Zborník príspevkov zo XVII. kolokvia mladých jazykovedcov*. Zost. V. Kováčová. Ružomberok : Katolícka univerzita

- v Ružomberku – Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, 2007, s. 47 – 55. ISBN 978-80-8084-550-6
- ČMEJRKOVÁ, Světla. 2000. *Reklama v češtině, čeština v reklamě*. Praha : Leda, 2000. 260 s. ISBN 80-85927-75-6
- FINDRA, Ján. 2004. *Štylistika slovenčiny*. Martin : Osveta, 2004. 226 s. ISBN 80-8063-142-5
- HRADISKÁ, Elena – LETOVANCOVÁ, Eva. 2010. *Psychológia v marketingovej komunikácii*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2010. 172 s. ISBN 978-80-223-2830-2
- JAKLOVÁ, Alena. 2002. Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech. In: *Naše řeč*, roč. 85, 2002, č. 4. ISSN 0027-8203
- JEONG, Se-Hoon. 2008. Visual Metaphor in Advertising: Is the Persuasive Effect Attributable to Visual Argumentation or Metaphorical Rhetoric? In: *Journal of Marketing Communications*, vol. 14, 2008, No. 1, pp. 59 – 73. ISSN 1466-4445
- LALÍK, Igor. 2013. *Obraznosť ako reprezentant hodnotových orientácií reklamy* (XXIII. kolokvium mladých jazykovedcov. Modra – Harmónia, 20. – 22. 11. 2013). [V tlači.]
- SCOTT, Tim – STANFORD, Neil – THOMPSON, David R. 2004. Killing me softly: myth in pharmaceutical advertising. In: *BMJ*, vol. 329, 2004, No. 7480, pp. 1484 – 1487. ISSN 0959-8146. Dostupné na: <http://www.bmj.com/content/329/7480/1484.full.pdf+html> [cit. 2015-02-06]
- TVRDOŇ, Emil. 2007. Reklamná aktualizácia frazémy v slogane. In: *Slovenská reč*, roč. 72, 2007, č. 5, s. 270 – 275. ISSN 0097-6981
- ZÁKON č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov [cit. 2015-02-02]

Summary

Submitted paper is aimed to present an overview of visual imagery used in the television advertising of pharmaceutical products. With brief description of the nature of television adverts, persuasive means and figurativeness the paper further introduces the possibilities of visual imagery in advertising. The focus is mainly on metaphors, personification (seen as a subtype of metaphor), simile and hyperbole. These are the most used means to persuade percipients of television adverts in general. As demonstrated on chosen examples, these figurative means work fine in the television adverts of pharmaceutical products as well – especially personification of bacteria, viruses, phlegm just as symptoms, vitamins and medicines; metaphors of fight/war between illness and medicines; similes of tangles and crumps; hyperboles of symptoms and recovery etc. Examples with short description of advert (story, scene, narrative) and analysis of figures used are provided to support a better understanding of the topic.

THE INFLUENCE OF CULTURALLY-DEFINED BELIEFS ON EFFECTIVE INTERCULTURAL COMMUNICATION WITHIN FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION

VPLYV KULTÚROU DEFINOVANÝCH KONCEPTOV NA INTERKULTÚRNU KOMUNIKÁCIU V RÁMCI OSVOJENIA SI CUDZIEHO JAZYKA

Ingrid Madárová

Institute of British and American Studies, Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov

2.1.32 Foreign Languages and Culture Studies, 1st year, External study

imadarova@gmail.com

Supervisor: **doc. Zuzana Straková, PhD. (zuzana.strakova@unipo.sk)**

Key words

intercultural communication, language, culture, second/foreign language acquisition

Kľúčové slová

interkultúrna komunikácia, jazyk, kultúra, osvojenie si cudzieho jazyka

Contemporary crisis of multiculturalism in Europe and the integration problem of immigrants into European society obtainable in the last decade brings the issue of intercultural tolerance and consequently increases the importance of intercultural communication as an integrative part of second/foreign language acquisition. In today's international, globalized world the issue of understanding interrelationship between language and culture and its influence on second/foreign language acquisition is highly important. Considering tolerance within today's European multiculturalism as one of the most valuable tools in peaceful coexistence of various cultures, intercultural understanding opens the door to the whole world in the way of knowing and communicating with other cultures. Second/foreign language learner should become aware of the coexistence of different concepts within multicultural environment. Therefore, multicultural education, as a factor affecting second language teaching and learning process, should be taken into consideration.

What is Culture?

Understanding of the interdependence of culture and language has its own development within linguistics. We believe that intercultural communication is an inseparable part of effective communication in second/foreign language. Second/foreign language learning containing training in intercultural communication potentially means more effective communication in second/foreign language with members of a different cultural (and language) group.

To understand what intercultural communication represents, it is useful to define culture as a term. There were many attempts to define culture for various purposes. L. Kroeber and C. Kluckhorn write in their book that the efforts to define a culture have been taking place in science since centuries (Kroeber – Kluckhorn, 1952) (In: Mistrík et al., 1999). According to them the first scientific definition of a term culture appeared already in 1871 in the work of E. B. Tylor. It is understandable that the definition of the term culture varies within the history according to the purposes of its definition.

E. Mistrík (1999) mentions existence more than 200 argued definitions of culture. From the historical point of view he divides definitions of culture in five main groups and each of them comes out from the principles related to the conception of human being. Mistrík's definition of culture within multicultural education concept is inspired by Claude Lévi-Strauss's work *La pensée sauvage* (1996) (In: Mistrík et al., 1999) where he writes about the creative activity in art (painting) as about a dialogue with a model, a material or a user according to the direction of an artist's effort, aimed at the integration of an network as a certain structure and in each of the types of arts he sees

all three aspects present where they differ only according to the emphasis given on one of them (Lévi-Strauss, 1996, pp. 44 – 46). Mistrík (1999) consequently defines culture as a system of three aspects which exist only together where a cognitive aspect “concentrates, contains, processes and transmits information about the world”, a sign system “contains the objectivised ideas and information in signs, instructions, records, symbols, norms, ciphers,” and an active system in a sense that “all above mentioned parts of culture would not function if they were not involved in the activity of the concrete society and they even would not arise without their involvement in the activity. Contents and the way of their processing are thus formed by culture with regard to their user, i.e. with regard to their use in life of the existing generations and in life of future generations” (Mistrík et al., 1999).

As described above, the definitions of culture can vary according to the purpose of the definition. Within the concept of intercultural communication as a part of second language acquisition we prefer to use simplified definitions of culture represented by the Moerman’s definition of culture: “Culture is a set – perhaps a system – of principles of interpretation, together with the products of that system” (Moerman, 1988). Within his definition, culture can be understood as a subjective concept of ideas, beliefs and assumptions through which the other people acting and behaviour could be interpreted. Focussing on cultural differences Craig Storti (1999) defines culture as “the shared assumptions, values, and beliefs of a group of people which result in characteristic behaviours”. He believes that “cultural differences, on the ways in which a person from one culture thinks and behaves differently from a person from another” (Storti, 1999, p. 5).

Consequently, second/foreign language learner should become aware of the coexistence of different concepts within multicultural environment. Knowledge and understanding of unlimited numbers of different cultures is impossible. To simplify the classification of different cultures coexisting within Europe and the world, we found it useful to define horizontal and vertical stratification of culture. Within vertical stratification we can distinguish various cultural groups in a society prevalently speaking the same language. For the intercommunication of various cultural groups with the same nationality we prefer to use a term cross-cultural communication. For the purpose of the intercultural communication aspect in second language acquisition we concentrate on the differences in cultures within horizontal stratification where we classify a culture group as a nation. Intercultural communication is preferred as a term for the communication among cultures groups within the concept of horizontal stratification.

Culture and Language

Before introducing the aspects of intercultural communication it is useful to define process of communication. Ted Slater in his essay “A Definition and Model for Communication” (Slater) notes that from the etymological point of view, “communication” is related to word “communion” and “community”. The origin of the word comes from the Latin “communicare” – “to make common” (Weekley, 1967, p. 338). DeVito (1986) formulates his definition for communication as “the process or act of transmitting a message from a sender to a receiver, through a channel and with the interference of noise” (DeVito, 1986, p. 61). Paraphrasing DeVito’s definition of communication, intercultural communication could be seen as the process or act of transmitting a message from a sender from one cultural group to a receiver from another cultural group, through a channel and with the interference of noise. Assuming that misunderstandings related to language barrier are minimized when considering that intercultural communication is realized between the groups within earlier mentioned horizontal culture stratification, cultural misinterpretations may lead into negative feelings and confusion and are often perceived as personal rather than cultural.

The increasing interest in the interrelationship between culture and language has been obtainable in the last few decades in a field of applied linguistics but understanding of the interdependence of culture and language has its development. Hinkel (1999, p. 2) introduces a few studies to be considered as a contribution to an understanding of the relationship between culture and language. She mentions Franz Boas who studied the structure of Amer-indian languages in 1911 and who noted that relationships among thought and language as the means of communication is very complex. “His

work, especially his Handbook of American Indian Language inspired and influenced many researchers who concentrated their research on relation of language and culture” (Hinkel, 1999, p. 3).

Then she introduces Edward Sapir who in the 1920s explained that a language and the culture of its speakers cannot be analyzed separately. “He described language as a way to describe and represent human experience and understanding of the world (Sapir, [1921], 1961) and considers language as a referential framework of expression” (Hinkel, 1999, p. 3) and she compares Sapir with Whorf: “Whorf (1956) who notes the thought processes that separated Amerindian worldviews and beliefs from those of Europeans in terms of their definitions of time, space, and natural phenomena” (Hinkel, 1999, p. 3). She concludes that the study of culture has become the challenge for anthropologist, culture as the way of life of people and also sociolinguistics analyses the social relations in a group, the frames of behaviour within a group from the point of view of socialization processes.

Hinkel mentions also the anthropological approach: “Geertz in his book *The Interpretation of Cultures*, (1973) concludes that language and its uses within a group are in a centre of social anthropologists as they are a relevant part of human behaviour that represents symbolic action resulting from the social structure and interactions within the group. He also explains that behaviour is a part of culture and determines how language is used to express meaning” (Hinkel, 1999, p. 3).

Based on the analyses of language and its use, through access to cultural frameworks, the concept of world perceived by members of different cultural groups could be understood by socio-anthropologist. Culture theory, based on researches within social anthropology is further investigated by sociolinguists describing the close interrelation between language and culture.

Current Perspectives in Applied Linguistics

As for the current perspectives in applied linguistics of the last two decades, several researchers extended the thinking about the relation of language and culture in language teaching. Kramsch (1993, p. 8) mentions Halliday considering grammar as “a theory of human experience and text the linguistic form of social interaction”. She also sees a different approach of Quasthoff and Blum-Kulka, House and Kasper who “have explored the cultural dimensions of speech acts a discourse pragmatics”. Kramsch (1993, p. 8) further notes Keller’s and Muller-Jacquier’s examination of stereotypes and self- and other-perceptions and also Byram’s reassessment of the cultural studies role in foreign language education. Kramsch (1993, p. 9) also introduces perspectives in applied linguistics in United States mentioning “Nostrand and Kramsch are re-evaluating the notion of cultural authenticity, while Valdes gives a fresh look at the ‘cultural gap’ in language teaching” (Kramsch, 1993, p. 9). The interrelation between culture and language has become the interests of many researchers approaching this idea from different points of view. This subject “brings together research in anthropology and social cognition, as well as second language learning, acquisition, and teaching. The authors take the position that multidisciplinary studies on culture carried out in various domains of applied linguistics, sociolinguistics, interaction and pragmatics, and rhetoric and writing can inform second and foreign language learning and teaching. Conversely, the environments in which languages are learned and taught often serve as research grounds where the impact of culture can be investigated” (Hinkel, 1999, p. 2).

Slovak culture within the concept of general cultural differences

Considering the outcome of recent researches, especially in a field of applied linguistics, we believe that a second/foreign language learner should become aware of the coexistence of different concepts within multicultural environment and understand that cultural differences “cause most of the confusion, frustration, sometimes even hostility that occur when people from different cultures interact with each other” (Storti, 1999, p. 5).

Although it is known that any generalizations can contain unfair and not accurate statements about the individuals as members of a group we agree that “cultural generalizations can help to understand how people from certain cultural group may act and behave in situation and not necessarily how they will behave” (Storti, 1999, p. 3).

Based on author's over seventeen work experience in multinational companies, a gap in a research on Slovak cultural group generalizations was found. We believe that identifying the position of Slovak culture within the concept of general cultural differences could be contribution to the intercultural understanding of Slovak position of culture within "Blocks of Culture" as defined by Storti (1999, p. 19).

We assume that introducing the concept of general cultural differences to a second language learner within "cultural matrix of language in verbal exchanges" (Kramersch, 1993) and "blocks of culture which correspond to four broad categories of human experience" (Storti, 1999, p. 19) and consequently identifying foreign language learner's position within the defined categories will help a foreign language learner to identify the possible cultural differences and consequently avoid "the confusion, frustration, sometimes even hostility that occur when people from different cultures interact with each other" (Storti, 1999, p. 5).

We are aiming to identify the position of Slovak culture within the concept of general cultural differences characterized "from outside", by the members of other culture groups – nations; and consequently to equip the second language learners with this findings and to define to which extend it will decrease frustration streaming from misunderstandings in intercultural communication compared to the foreign language learners who were not introduced any cultural differences concepts.

Pilot Research

We conducted a pre-research within two groups; each of them consisting of eight foreign university students learning Slovak as a foreign language in Slovakia. The members of the second group, where some of the cultural differences were discussed, expressed less frustrations streaming from culture shock at the end of school term (3 months) and were looking for opportunities to communicate with native speakers even outside the classroom. The students from the second group without any knowledge about cultural differences expressed enormous frustration streaming from misunderstandings in intercultural communication at the end of school term, felt confused and rejected by native speakers. Foreign language learners equipped with the basic knowledge about cultural specifications within defined categories of intercultural differences feel more comfortable in communication with the native speakers in the foreign language and express lower level of possible culture shock frustrations.

Research Perspectives

Based on the results of the conducted pilot research we decided to continue in research in order to prove that foreign language learners equipped with the basic knowledge about cultural specifications within defined categories of intercultural differences feel more comfortable in communication with the native speakers in the foreign language and express lower level of possible culture shock frustrations.

We consider research question as a qualitative one and we will use qualitative methods for the first findings; interviews and focus groups; with the help of audio recordings and transcripts. The interviews will be semi-structured, conducted on the basis of a loose structure, made up of open-ended questions defining the area of cultural differences obtained by foreign students to be explored. A topic guide will contain a list of the key areas to be covered, with some useful prompts to encourage the interviewee to talk about specific issues if they do not come up spontaneously.

Through the qualitative methods we aim to understand the experiences and attitudes of students and generated hypotheses will be then tested by quantitative methods – questionnaire in order to compare the findings and confirm the hypotheses. The questionnaire will be used for the group of 40 students of foreign language learners equipped with the basic knowledge about cultural specifications within defined categories of intercultural differences and the group of 40 students of foreign language learners not equipped with the basic knowledge about cultural specifications within defined categories of intercultural differences.

Our preliminary findings show that students are not always aware of the power of consciously using the knowledge about specific cultural features when communicating with a member of a different culture group which may cause misunderstandings in communication resulting into frustrations. We assume that a skilled second/foreign language teacher should be the one who could help to eliminate the negative impact of the potential cultural misunderstandings within intercultural communication.

References

- ALWOOD, Jens. 1985. Intercultural communication. In: *Papers in Anthropological Communication*, vol. 12, 1985, pp. 1 – 25. Online: http://immi.se/eiw/texts/Intercultural_Communication_-_Jens_Allwood.pdf [2015-11-01]
- DeVITO, Joseph A. 1986. *The communication handbook: A dictionary*. New York : Harper & Row, 1986. 337 p. ISBN 00-6041-6386
- HINKEL, Eli. 1999. *Culture in Second Language Teaching and Learning*. [Ed. Michael H. Long and Jack C. Richards.] Cambridge : Cambridge University Press, 1999. 251 p. ISBN 0-521-64276-0
- KRAMSCH, Claire J. 1998. *Language and Culture (Oxford Introductions to Language Study)*. [Ed. H. G. Widdowson.] Oxford : Oxford University Press, 1998. 134 p. ISBN 9780194372145
- KRAMSCH, Clarie. 1993. *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford : Oxford University Press, 1993. 304 p. ISBN 0 19 437187 5
- KROEBER, Alfred L. – KLUCKHORN, Clyde. 1952. *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions*. New York : Vintage Books, 1952. 448 p. ISBN 9780527013240
- LEVINE, Deena R. – ADELMAN, Mara B. 1982. *Beyond Language: Intercultural Communication for English as a Second Language*. Engelwood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1982. 388 p. ISBN 0-13-076000-5
- LÉVI-STRAUSS, Claude. 1996. *Myšlení přírodních národů*. Liberec : Dauphin, 1996, pp. 44 – 46. ISBN 808601925X
- MISTRÍK, Erich – HAAPANEN, Satu – HEIKKINEN, Hannu – JAZUDEK, Roman – ONDRUŠKOVÁ, Nataša. 1999. *Culture and Multicultural Education*. Bratislava : Iris, 1999. 347 p. ISBN 80-88778-81-6
- MOERMAN, Michael. 1988. *Talking Culture: Ethnography and Conversation Analysis*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1988. 212 p. ISBN 978-0-8122-1246-4
- OXFORD, Rebecca L. 1990. *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. Boston : Heinle & Heinle Publishers, 1990. 368 p. ISBN 978-0838428627
- PRŮCHA, Jan. 2010. *Interkulturní komunikace*. Praha : Grada Publishing, a. s., 2010. 199 p. ISBN 978-80-247-3069

Resumé

Autorka sa zameriava na aspekt kultúrneho porozumenia v efektívnej komunikácii ako neoddeliteľnej súčasťi osvojenia si cudzieho jazyka s dôrazom na vzťah medzi jazykom a kultúrou, keďže táto téma „stmeľuje výskum v antropológii a sociálnej kognícii, ako aj v osvojovaní si cudzieho jazyka“ (Hinkel, Eli. 1999. *Culture in Second Language Teaching and Learning*). Autorka sa ďalej pokúša stručne predstaviť na danom priestore trendy uplynulých dvoch dekád vo výskume zameranom na interkulturnú komunikáciu a taktiež sa zmieňuje o jej vlastných zisteniach v oblasti interkulturnej komunikácie, vyplývajúcich zo skúseností získaných počas sedemnásťročnej praxe v multinárodnom prostredí vrátane perspektív vo výskume špecifík slovenskej kultúry z pohľadu interkulturnej komunikácie a definovaní pozície slovenskej kultúry v rámci konceptu definície všeobecných kultúrnych rozdielov a to charakterizovaných „zvonku“, členmi iných kultúrnych skupín – národností a predstavuje hypotézu, že študenti cudzieho jazyka vybavení základnými znalosťami o kultúrnych charakteristikách v rámci preddefi-

novaných kategórií interkultúrnych rozdielov sa cítia komfortnejšie v komunikácii s ľuďmi s rodným cieľovým jazykom a vyjadrujú nižšiu hladinu možných frustrácií prameniacych z kultúrneho šoku.

Summary

The work concentrates on the aspect of cultural understanding in effective communication as an inseparable part of second/foreign language acquisition with the focus on interrelationship between language and culture. This subject “brings together research in anthropology and social cognition, as well as second language learning, acquisition, and teaching” (Hinkel, Eli. 1999. *Culture in Second Language Teaching and Learning*) and the attempt of the paper is a brief introduction to the trends in research on intercultural communication in the last two decades and mentioning some of the author's findings in the field of intercultural communication as the result of seventeen year work experience in multinational environment including the research perspectives in the definition of the position of Slovak culture within the concept of general cultural differences characterized “from outside”, by the members of other culture groups – nations and introducing the hypothesis that foreign language learners equipped with the basic knowledge about cultural specifications within pre-defined categories of intercultural differences feel more comfortable in communication with the native speakers in the foreign language and express lower level of possible culture shock frustrations.

LITERARISCHE EMOTIONEN: DAS MOTIV DER KINDERLOSEN EHE UND SEINE EMOTIONALEN AUSWIRKUNGEN

LITERÁRNE EMÓCIE: MOTÍV BEZDETNÉHO MANŽELSTVA A JEHO EMOCIÁLNE KONSEKVENCIE

Josef Mišun

Katedra germanistiky FF OU v Ostravě

7310V105 nemecký jazyk, 4. ročník, externá forma štúdia

josef.misun@seznam.cz

Školitelka: **prof. Priv.-Doz. PhDr. Lenka Vaňková, Dr. (lenka.vankova@osu.cz)**

Schlüsselworte

Emotionslinguistik, Ausdruck von Emotionen, lexikalische sprachliche Mittel, Motiv der kinderlosen Ehe

Klíčové slová

emočná lingvistika, vyjadrovanie emócií, lexikálne jazykové prostriedky, motív bezdetného manželstva

1. Zum Ausdruck von Emotionen in literarischen Texten

In Texten werden sowohl kognitive, als auch emotionale Phänomene versprachlicht. Vaňková weist darauf hin, dass die Frage, wie Emotionen durch die Sprache vermittelt werden, in den letzten Jahrzehnten immer intensiver in den Vordergrund des linguistischen Interesses rückt (vgl. Vaňková, 2010, S. 9). Zusammen mit Winko geht Vaňková davon aus, dass der Prozess der sprachlichen Kodierung, der Verbalisierung von Emotionen „stark konventionalisiert und gleichzeitig historisch und kulturell geprägt ist“ (Winko, 2003, S. 82). Ortner ist sich im Zusammenhang mit der Korrelation Emotion-Kognition dessen bewusst, dass „seit der kognitiven Wende in den 1960er Jahren“ (Ortner, 2011, S. 56) viele Emotionstheorien die kognitive Komponente ins Zentrum der Aufmerksamkeit stellen (1). In Anlehnung an Fiehler kann weiter behauptet werden, dass das Thema „Emotionen“ in der Sprachwissenschaft gewissermaßen vernachlässigt wurde, was u. a. dadurch verursacht werden konnte, dass Emotionen auf der „gesellschaftlichen Ebene“ des Öfteren als dysfunktionale, negative Phänomene konzeptualisiert werden. Auf der „wissenschaftlichen Ebene“ können dementsprechend jene dominierenden Konzepte betrachtet werden, die die Menschen primär als rational handelnde Wesen auffassen (vgl. Fiehler, 1990, S. 20). (2)

Winko (2003), Stoeva-Holm (2005), Schwarz-Friesel (2007) u. a. weisen darauf hin, dass es insbesondere literarische Texte sind, die typischerweise emotional sind. Da sich literarische Texte – im Gegenteil zu einigen anderen Textsorten – nicht allein aufgrund schemabasierter Weltwissensaktivierungsprozesse, automatischer Elaborationsstrategien und gesellschaftlich konventionalisierter Skripte verstehen lassen, wird von den Textrezipienten kognitive Konstruktivität und interpretative Kreativität gefordert (vgl. Schwarz-Friesel, 2007, S. 39). Literarischen Texten wird zugleich eine bedeutsame Funktion im kulturellen Verständnis von Emotionen zugesprochen: „Indeed, literary response is as close as we can usually get to a wide range of genuine and spontaneous human emotions that are most often concealed in private interactions“ (Hogan, 2003, S. 2, zitiert nach Ortner, 2011, S. 407). Literatur ermöglicht, wie bereits oben angedeutet, Identifizierung bzw. Distanzierung des Lesers und dadurch seine sowohl kognitive, als auch emotionale Anteilnahme. Literarische Texte versuchen, die Unaussprechlichkeit menschlicher Gefühle zu umgehen, eventuell zu überwinden. Eine emotionslinguistische Auseinandersetzung mit literarischen Texten kann demzufolge sehr aufschlussreich sein – es werden autorspezifische Muster des emotiven Sprachgebrauchs und der Emotionskonzepte hervorgehoben (vgl. Ortner, 2011, S. 411).

Diese Tatsache unterstreicht die Bedeutung und den Beitrag der emotionslinguistischen Erforschung, nämlich die imaginären, vermeintlichen Grenzen zwischen den (sprach)wissenschaftlichen Disziplinen zu überschreiten und neue Horizonte zu eröffnen.

Hoffmann/Selmani (2014, S. 5) konstatieren in diesem Sinne, in Bezug auf das Verhältnis von literarischem Werk und seiner sprachlichen Form, „die historische Chance“ Sprachwissenschaft und Literaturwissenschaft wieder in ein Gespräch zu bringen. Parallel wird von Schwitalla/Thüne (2014, S. 41) die These proklamiert, dass „close reading“ von literarischen (Kunst)Werken mit Hilfe von linguistischen und gleichzeitig literaturwissenschaftlichen Begriffen genauere Beobachtungen und ein komplexeres und plastischeres Textverstehen hervorbringen können.

Das mittels eines literarischen Textes kreierte Textweltmodell kann des Öfteren gerade durch Manifestationen von emotionalen Konstellationen gekennzeichnet werden – dies lässt sich als ein prototypisches Merkmal von Literatur interpretieren. Durch einen Text wird eine einmalige Textwelt konstituiert und es ist die eigentliche Aufgabe der Literatur, diese, in der Realität (noch) nicht existierende Welt zu erproben. Der Prozess der Textrezeption stellt im Prinzip eine Analyse der durch den Text herauskonstruierten Welt dar und ermöglicht dem Rezipienten die in dieser Welt befindlichen (u. a. emotionalen) Phänomene und Konstellationen besser und genauer zu verstehen (vgl. Wolf, 2014, S. 16).

Als eine literarische Gattung, die besonders emotiv ist und wirkt, wird Lyrik angesehen (vgl. Winko, 2003). Vgl. entsprechend: „Poetry is characteristically a discourse about emotions and objects – or about the emotive quality of objects. The emotions correlative to the objects of poetry become a part of the matter dealt with – [...] presented in their objects and contemplated as a pattern of knowledge“ (Wimsatt/Berdsley, 1970, S. 959, zitiert nach Schwarz-Friesel, 2007, S. 218). Pišl akzentuiert in diesem Kontext die Rolle des Dramas, die von ihm als eine der am meisten emotionsgeladenen Gattungen angesehen wird (vgl. Pišl, 2012), während Mikulová (vgl. Mikulová, 2007) Emotionalität in Märchen und Vaňková (vgl. Vaňková, 2010) in Romanen erörtern. Schwarz-Friesel analysiert die massenmediale Konzeptualisierung der Emotionalisierung von Texten als Mittel einer persuasiven Strategie: „Die auf Emotionalisierung abzielende Darbietung von Informationen findet sich mittlerweile in fast allen Bereichen der massenmedialen Kommunikation. [...] Worüber, wie oft und auf welche Weise berichtet wird, setzt daher entscheidende Akzente bei der Beurteilung bestimmter Sachverhalte“ (Schwarz-Friesel, 2007, S. 223). Komplexe Sachverhalte werden dabei einseitig reduziert und/oder modifiziert und in emotionale Einzelereignisse zerlegt. (3)

2. Das Motiv der kinderlosen Ehe und seine emotionalen Auswirkungen

Die in dem Jahre 1846 geschriebene und ein Jahr später herausgegebene Erzählung *Der Waldgänger* stellt eines der bedeutendsten Werke des österreichischen Schriftstellers Adalbert Stifter dar (4), in dem manche für diesen oftmals belächelten und/oder verspotteten Autor und sein literarisches Werk charakteristischen, symptomatischen Merkmale aufgespürt und demonstriert werden können. Grundsätzlich handelt es sich um eine anrührende Geschichte von einer schmerzhaften Entsagung eines kinderlosen Ehepaares, um eine gefühlvolle Studie einer Trennung, zu der die Protagonisten dieser Erzählung unausweichlich gelangen, weil es ihrer Lebensmoral und –philosophie entspricht, anzunehmen (und zu fühlen), dass mit einer kinderlosen Ehe eine Sünde begangen wird (vgl. TA:13) (5). Im Hintergrund können manche autobiographischen Motive aufgedeckt werden, dominant scheint in diesem Kontext das Motiv der kinderlosen Ehe und der mit dieser Lebenssituation zusammenhängenden emotionalen Konstellationen zu sein – auch der Verfasser der Erzählung sehnte sich vergebens nach einem Kind und dadurch nach der Erfüllung seiner Ehe. Dieses Motiv zieht sich durch die ganze Erzählung wie ein roter Faden und wird demzufolge zu dem zentralen Thema dieses literarischen Werkes.

Die Problematik einer kinderlosen bzw. lange unfruchtbaren und später nur mit einem Kind (obwohl die Eheleute gerne mehrere Kinder hätten) beschenkten Ehe wird zum ersten Mal am Anfang des zweiten Kapitels (*Am Waldhange*) ergriffen:

(TA:1) *Ein ganzes Menschenalter früher, ehe sich das ereignete, was wir oben beschrieben haben, wurde weit entfernt von dem bisherigen Schauplatze einem Elternpaare ein Knäblein geboren, so wie fünfundsechzig Jahre später den Hegerleuten ihr Knabe geboren wurde. Beide Elternpaare hatten das gemein, daß sie nach lange*

unfruchtbarer Ehe mit diesem Kindersegen erfreut wurden, bei beiden **blieb das geborene Kind das einzige** und bei beiden war es von der ganzen anderen Welt abgeschieden, und schier nur allein auf die Berührung mit seinen Eltern angewiesen (AS:402). (6)

In dem ersten Satz, der die Form eines erweiterten hypotaktischen Satzgefüges aufweist, stellen wir fest, dass der Hauptprotagonist der Erzählung Georg, dessen Lebensgeschichte in dem zweiten und dritten Kapitel der untersuchten Erzählung geschildert wird (7), ein lange ersehntes Einzelkind war, und dass dasselbe für den kleinen Knaben gilt, mit dem der inzwischen alt gewordene und als Waldgänger bekannte Georg seine Zeit verbringt und dem er seine Liebe zu Natur übergibt, worüber in dem ersten, einleitenden Kapitel (*Am Waldwasser*) erzählt wird. Zwischen diesen analogen Ereignissen verliefen fünfundsechzig Jahre. Beide Elternpaare waren lange kinderlos und erst nach mehreren Jahren wurde ein Kind geboren – bei beiden Familien war es ein Junge, der das einzige Kind blieb.

Die Geburt des lange ersehnten Kindes wird als ein Segen (*Kindersegen*) bezeichnet und die damit verbundene Emotion heißt Freude – sie wird mit Hilfe der passivischen Konstruktion *sie wurden erfreut* zum Ausdruck gebracht. Eine kinderlose Ehe wird als etwas Unerfreuliches erkannt, als eine Situation, wo es an Gottes Segen (*Segen* wird nach DWDS (8) als Gewährung der Gnade, des Gedeihens oder Schutzes definiert.) mangelt, was letztendlich zu als negativ wahrgenommenen Emotionen führt. Kinder zu haben bedeutet dagegen ein Segen (*Kindersegen*) und viel Freude (*erfreut*) und ruft eindeutig positive Emotionen hervor.

Diese positive Einstellung wird weiter mittels der diminutiven Form *Knäblein* intensiviert. Die mittels einer Diminutiv- oder Augmentativform zum Ausdruck gebrachte emotive Komponente kann als positiv/negativ wahrgenommen und evaluiert werden, was von dem jeweiligen Kontext abhängig ist, also von der konkreten Kommunikationssituation. Unter Berücksichtigung von Erben kann weiter behauptet werden, dass die Verkleinerungs- und Verstärkungsformen in der ersten Linie dann gebraucht werden, wenn der Sprecher zu dem Besprochenen eine emotionale Relation hat (vgl. Erben, 1980, S. 127).

Das Motiv der kinderlosen Ehe taucht nach dreiundzwanzig Seiten wieder auf, indem über die alte Frau gesprochen wird, in deren kleinem Häuschen Georg und Corina als Neuvermählte zwei leer stehende Zimmer mieten:

(TA:2) (Das Haus) ... *hatte er* (der Ehemann der alten Frau – Anmerkung J. M.) *sich erbaut, um mit seinen Kindern freundlich zu wohnen. Allein er bekam keine Kinder, starb, als der Bau kaum beendet war, und die Witwe mit einer einzigen Magd lebte bloß in der Stube des Erdgeschosses...* (AS:425).

Der Textrezipient stellt fest, dass von einer Ehe Kinder erwartet werden und dass nachdem diese geboren wurden, man *freundlich* leben kann. Gerade deshalb, dass man Nachwuchs, als einen natürlichen Schritt der der Eheschließung folgt, erwartet, erbaut man sich ein Haus. Die Tatsache, dass in dieser Ehe *keine Kinder* kamen, wird mit Hilfe eines Satzes verbalisiert, der durch die akzentuierende Spitzenstellung der Wendung *allein er* markiert wird. Dem Personalpronomen *er*, das sich auf den bereits verstorbenen Ehegatten der alten Frau bezieht, wird das adverbiale Lexem *allein* in seiner gehobenen, konjunkionalen Form vorangestellt, in der Bedeutung von „aber, jedoch“ (vgl. dazu DWDS). Mit so einem Satz wird Emotionales indirekt kommuniziert, als Inhalt einer Situationsbeschreibung, wobei der Leser mit Hilfe seines durch die Textrezeption aktivierten Weltwissens und dank der Kenntnis der Kommunikationssituation die emotionale Komponente erschließen kann: nach der Eheschließung erwartet man Kinder, was jedoch bei diesem Ehepaar nicht der Fall ist – die Erwartung wurde nicht erfüllt, was in eine negative emotionale Auswirkung resultiert (vgl. Schwarz-Friesel, 2007, S. 178). Abweichende Wortstellungen und/oder kreative Abweichungen können dem Emotionsausdruck dienen. Nach Wolf sind es primär die durch die Zweitstellung des finiten Verbs gekennzeichneten Darstellungssätze, die für die Funktion des Sprechens über

emotionale Befindlichkeiten gebraucht werden und die typischerweise keine w-Wörter beinhalten (vgl. Wolf, 2010, S. 35).

Wenn keine Kinder kommen, bleibt das Haus bzw. einige seiner Zimmer leer und können dann vermietet werden. Auch die neuen Mieter, die Hauptfiguren der Erzählung Georg und Corona, bleiben jedoch kinderlos, das zentrale Motiv wird erneut thematisiert:

(TA:3) Nur eins **fehlte** dem Ehepaare zu **seinem völligen Glücke: sie hatten keine Kinder**. Sie waren bereits im vierten Jahre verbunden, und wenn sie auch nur in **völliger Einsamkeit** und unter sich **dem schmerzlichen Gefühle** über diesen Umstand Worte zu geben wagten, so ahnete die Witwe **mit der den Frauen eigentümlichen Feinfühligkeit** die Sache doch, und war unerschöpflich in Erzählungen und Geschichten, wie Leute so und so lange vermählt gewesen waren, **ohne mit Kindern gesegnet zu werden**, und wie dieselben dann plötzlich und in vielen Fällen reichlich gekommen seien (AS:429).

Es wird von dem allwissenden Erzähler, diesmal in der Form eines beschreibenden Deklarativsatzes, die Tatsache wiederholt, dass zu einem vollkommenen Eheglück eigene Nachkommen gehören. Eine kinderlose, also mit Kindern nicht *gesegnete* Ehe resultiert in *Einsamkeit* und *schmerzliche Gefühle*. Auch die Behauptung, dass Kinder für eine Ehe ein *Segen* sind, wird wiederholt, was die durch den festgestellten status quo hervorgerufene emotionale Konstellation noch weiter gradiert. Die Wiederholung von bestimmten Wörtern, Wortgruppen bzw. Sätzen kann zu dem Emotionsausdruck auf der lexikalischen, syntaktischen bzw. stilistischen Ebene wesentlich beitragen (vgl. Jahr, 2000, S. 94 und Ortner, 2011, S. 210). Die alte Witwe ahnte, was der Grund zu diesen negativen Gefühlen war, teilweise dank der typisch weiblichen *Feinfühligkeit*, vielmehr jedoch aufgrund ihrer eigenen schmerzhaften Lebenserfahrung:

(TA:4) „Diese Geschichten waren meistens **aus ihrer eigenen Erfahrung** gekommen. [...] Freilich hatte die alte Frau bei ihrer **eigenen Kinderlosigkeit** Ursache genug gehabt, nach solchen Geschichten zu forschen, um ihre **eigene innere Hoffnungslosigkeit** zu täuschen, und **die schönen blondlockigen Engelein** in der Zukunft zu sehen, [...] **Allein sie erschienen nicht**“ (AS:429).

Das zentrale Problem wird explizit als *Kinderlosigkeit* bezeichnet und auch die damit korrelierende emotionale Befindlichkeit wird mittels eines emotionsbezeichnenden Lexems thematisiert: *Hoffnungslosigkeit*. Dabei kann *Kinderlosigkeit* als ein emotionsausdrückendes und *Hoffnungslosigkeit* als ein emotionsbezeichnendes Lexem bezeichnet werden. Bergerová weist darauf hin, dass emotionsausdrückende (emotive) Lexeme des Öfteren mit emotionsbezeichnenden Lexemen (Gefühlswörtern) kombiniert werden, was in eine Gradierung und Akzentuierung der thematisierten und verbalisierten emotionalen Komponente resultiert (vgl. Bergerová, 2012, S. 20). Diese der Witwe *eigene* und *innere* negative Gefühlsstimmung tritt ein, nachdem die ersehnten und erhofften *schönen blondlockigen Engelein nicht erschienen* sind. An dieser Stelle wird anstatt des potentiell konnotativ emotionalen Lexems *Kinder* ein synonymisches, emotionsintensiveres und zugleich emotionsausdrückendes Syntagma *die schönen blondlockigen Engelein* gebraucht, das weiter mit Hilfe des Diminutivs mit einem *lein*-Suffix intensiviert wird. Allerdings kamen keine Kinder, was mit dem Satz *Allein sie erschienen nicht*. thematisiert wird, der eine Variation des auf der S. 425 (vier Seiten früher) befindlichen Satzes *Allein er bekam keine Kinder*. darstellt und die emotionale Konstellation durch diese Wiederholung erneut ergreift und weiter verstärkt.

Während das in diesem Beitrag fokussierte Motiv einer kinderlosen Ehe in den letzten zwei erforschten Abschnitten (TA:3 und TA:4, auf den Seiten 425 und 429.) direkt benannt wird, kann es in dem nächsten Textabschnitt, in dem über das neu erbaute Haus und dessen Zimmer gesprochen wird, durch eine indirekte Anspielung identifiziert werden:

(TA:5) ...es waren die Zimmer, selbst für Freunde, wenn einmal solche kämen, oder **aus sonst einer Ursache die Bewohnerschaft sich vermehrte**, war gesorgt... (AS:433).

Aus was für einer Ursache *sich die Bewohnerschaft* des neuen Hauses *vermehrten* sollte/könnte, ergibt sich aus dem narrativen Kontext ganz eindeutig – es werden immer noch Kinder erwartet. Wie bereits oben konstatiert wurde, wird das Emotionale des Öfteren auf eine indirekte Weise sprachlich kodiert und ist aus dem Inhalt des Mitgeteilten unter Berücksichtigung der kontextuellen kommunikativen Situation zu erschließen (vgl. Hirsch, 1972, S. 7, Monika Schwarz-Friesel, 2007, S. 131 u. a.).

Georg und Corona fingen an, in dem neuen Haus zu leben und materiell ging es ihnen sehr gut:

(TA:6) „Die Habe mehrte sich, selbst allerlei Kunstwerke kamen ins Haus“ und wenn Georg aus seinen Geschäftsreisen nach Hause kam, „brachte er ihr Geschenke“, was „zwischen **kinderlosen Eheleuten so oft der Fall ist**“ (AS:435).

Die Kinderlosigkeit wird erneut explizit erwähnt und die Tatsache, dass der Mann seiner Frau Geschenke (als Trost und Kompensation) bringt, wird als ein häufiger Fall entlarvt – diese Feststellung des allwissenden Narrators kann der persönlichen Lebenserfahrung des Autors zugeschrieben werden. Der Wunsch wurde immer noch nicht erfüllt, die Hoffnung wird allmählich aufgegeben:

(TA:7) Aber ein Wunsch ging nicht in Erfüllung, der allem anderen **eine Krone aufgesetzt hätte**, oder der sie alle entbehrlich gemacht hätte: **sie hatten noch immer keine Kinder** (AS:435).

Die elementare Rolle der Kinder für die Erfüllung einer Ehe und somit eigentlich des ganzen Lebens wird mittels eines phraseologischen Ausdrucks *j-m/etwas eine Krone aufsetzen* manifestiert, d.h. dass die Erfüllung des Wunsches Kinder zu haben als eine Krone zu verstehen ist, die den ehelichen Bund vollständig macht – in diesem Sinn wird die phraseologische Wendung metaphorisch gebraucht. Emotionen stellen ein subjektives, innerliches Phänomen dar und es erweist sich als besonders schwierig, emotionale Befindlichkeiten zu versprachlichen. Phraseologische Wendungen und metaphorische Konstruktionen ermöglichen den Prozess der sprachlichen Kodierung der emotionalen Komponente, indem sie mittels der Form „X ist ein Y“ (z.B. Kinder zu haben ist eine Krone der Ehe) das schwer in Worten Fassbare sprachlich mitteilbar machen. Es sei in Bezug auf metaphorische Ausdrücke darauf hingewiesen, dass sie sowohl emotionsbezeichnend, als auch emotionsausdrückend sein können (vgl. Schwarz-Friesel, 2007, S. 199).

Gleich auf der nächsten Seite begegnen wir dem erforschten Thema nochmals. Georg und Corona wurden zu einem Besuch eingeladen, wo sie, insbesondere allerdings die weibliche Figur, mit einem „Schmuck“ konfrontiert werden, den sie so intensiv vermissen:

(TA:8) (E)in anderer **kostbarer Schmuck**, den Corona nicht haben konnte, stand gegen die Tür des zweiten Saales an kleinen Tischen: **eine Gruppe vielzähliger aufwachsender Mädchen**... (AS:436).

Ein Kind wird mit einem *Schmuck* (laut DWDS ein kleiner, kostbarer Gegenstand) metaphorisch verglichen, wobei das substantivische Lexem *Schmuck* mit dem adjektivischen Attribut *kostbar* (laut DWDS: wertvoll, prächtig, teuer) ergänzt wird. Die Qualität des Kostbar-Seins wird durch die Verbindung von *Schmuck* und *kostbar* verdoppelt und hiermit potenziert, was den hohen Wert des ersehnten Objektes signalisiert und intensiviert. In Anlehnung an Ortner kann in diesem Zusammenhang darauf hingewiesen werden, dass Metapher manchmal als verkürzte Vergleiche aufgefasst werden können, aufgrund der analogen Relation der Art X ist wie ein Y, also Kind ist wie ein Schmuck (vgl. Ortner, 2011, S. 66).

Während sich die anderen anwesenden Frauen über ihre eigenen Nachkommen freuten:

(TA:9) *Corona saß vereinsamt und vereinzelt da, und schaute zu (AS:437).*

Die Kombination der zwei bedeutungsähnlichen Lexeme *vereinsamt* und *vereinzelt* verstärkt die Aussage und drückt implizit viel Emotionales aus. Das partizipiale Adjektiv *vereinzelt*, hier in der Rolle einer adverbialen Bestimmung, signalisiert, dass etwas nicht häufig vorkommt, dass es nur gelegentlich auftritt (vgl. DWDS), was weiter impliziert, dass sich der Träger so einer seltenen Qualität in seiner Situation *vereinsamt*, d.h. laut Duden (9) „von Personen einsam geworden“, (synonymisch mit isoliert, kontaktlos, verlassen) fühlt. Die Verbindung der Lexeme *vereinzelt* und *vereinsamt* potenziert ihre oben angedeutete, korrelierende Bedeutung und kommuniziert eine als negativ wahrgenommene und empfundene emotionale Befindlichkeit.

Das verfolgte dominante Motiv der kinderlosen Ehe (und somit eigentlich die ganze Erzählung *Der Waldgänger*) erreicht seinen Gipfel am Ende des zweiten Kapitels, in dem Moment, wenn die verzweifelte und schließlich resignierende Corona ihrem Mann Georg Trennung ihrer unerfüllten Ehe vorschlägt. Die ausführlichen deskriptiven Passagen, die von dem allwissenden Narrator geschildert werden, transformieren sich abrupt in einen dialogischen Meinungs austausch, die weitschweifigen, vorwiegend im Präteritum vorkommenden Deklarativsätze wechseln in beträchtlich kürzere Sätze, die des Öfteren die Form eines Exklamativ- (S. 440: *Corona!!*), Imperativ- (S. 444: *Ja, Georg, denke daran.*) und/oder Interrogativsatzes (S. 440: *Sage, Welch ein Unglück ist dir zugestoßen?*) aufweisen und somit ein hohes Emotionalisierungspotenzial im Sinne Schwarz-Friesels manifestieren (vgl. Schwarz-Friesel, 2007, S. 131). Das Erzähltempo beschleunigt sich deutlich, die verwendeten Sätze werden beträchtlich kürzer und das Emotionale wird dominierend:

(TA:10) „**Du mußt mich aber bis zu Ende anhören, Georg, du mußt nicht antworten, mir nichts derein reden, bis ich selber sage: jetzt antworte.**“ „**So rede nur, du machst mich sehr unruhig – ich verspreche dir, bis zum Ende ohne Antwort zuzuhören.**“ „**Nun also Georg, ich bin heute zu dir hereingekommen, dir die Scheidung unserer Ehe anzubieten.**“ „**Corona!!**“ „**Siehst du, du redest derein.**“ [...] „**Aber Corona, was ist dir denn widerfahren?! [...] Sage, Welch ein Unglück ist dir zugestoßen?**“ (AS:440)

Der vorgelegte Textabschnitt beginnt mit dem Personalpronomen *du*, was die nahe Beziehung der Sprechenden Person zu dem Adressaten der Mitteilung signalisiert und diesen zugleich direkt adressiert – diese emotionalisierende Tendenz wird folglich durch den Gebrauch des Eigennamens *Georg* bestätigt und intensiviert. Es sein in diesem Kontext festgestellt, dass Personal-, Possessiv- und/oder Demonstrativpronomina emotionalisierend eingesetzt werden können, indem sie das Gefühl des Naheseins evozieren. Die Kombination mit dem Personalnamen macht die Emotionalisierung der Aussage noch deutlicher. In diesem Zusammenhang ist auch das von Corona zweimal innerhalb eines Satzes und von Georg schrittweise dreimal eingesetzte Personalpronomen *dir* und der ebenfalls wiederholte Gebrauch des Eigennamens *Corona* als eine dem Emotionsausdruck dienende kommunikative Strategie zu interpretieren.

Das in der 2. Person Singular verwendete Modalverb *müssen* indiziert, dass es eine Pflicht oder sogar eine Notwendigkeit für den Adressaten ist, sich die folgende Mitteilung bis zum Ende anzuhören – die Konstruktion *du mußt* stellt in diesem Sinne eine Ersatzform des Imperativs dar, die – dank der wörtlichen Wiederholung am Anfang des folgenden Satzes – noch weiter gestärkt wird und der ganzen Mitteilung den Ton der Dringlichkeit verleiht.

Der Empfänger der in der direkten Rede zum Ausdruck gebrachten Mitteilung soll der Sprechenden Person *nichts derein reden*, sondern nur zuhören. Das vorangestellte Personalpronomen *mir* kann als freier Dativ (sog. Dativus Ethicus) identifiziert werden, der die innere Anteilnahme an dem verbalisierten Sachverhalt signalisiert und meistens mit der ersten Person eines Personalpronomens (in diesem Fall geht es um das Personalpronomen *du*) realisiert wird. Das Einsetzen von freien Dativen gehört gleichfalls zu den emotionalisierenden sprachlichen Mitteln (vgl. Peloušková, 2010, S. 165). Die zwei folgenden Imperativformen *jetzt antworte* und *so rede nur* stellen

dann eine direkte, explizit kommunizierte Herausforderung, der in dem als emotionalisierend erkannten Kontext eher die kommunikative Funktion einer eindringlichen Bitte als eines strikten Befehls entspricht.

In dem analysierten Textabschnitt (TA:10) werden weiter für die Verbalisierung des Emotionalen zahlreiche Partikeln gebraucht: *2x aber, so, nur, nun, also, denn*. Sie sind (ähnlich wie Interjektionen) ein typisch dialogisches Mittel und demzufolge kennzeichnend für die gesprochene Sprache (vgl. Rinas, 2010, S. 115)). Einigen Partikeln können emotionsbezogene Attribute zugeschrieben werden, so z.B.: *also, denn, nun, nur, noch* usw. (vgl. Griesbach, 1986, S. 155ff.). In Anlehnung an Erben kann weiter behauptet werden, dass Partikeln eine emphatisierende Rolle und emotionale Färbung aufweisen können (vgl. Erben, 1980, S. 178). (10)

Corona schlägt Georg die Trennung ihrer kinderlosen Ehe vor und nachdem Georg in dieser emotional gespannten Situation nach der Begründung so einer für ihn unerwarteten und schockierenden Entscheidung fragt, erklärt sie es mit folgenden Worten:

(TA:11) „*Der Mensch lebt nur ein einziges Menschenleben. In demselben soll er vor seinem Gotte den ganzen Kreis menschlicher **Pflichten** und menschlicher **Freuden** erfüllen. [...] Zu einem der ersten, vielleicht zu dem **allerersten Rechte** und zu der **holdesten Pflicht** der Menschen gehört es, **Kinder zu haben** – darum hat Gott die beiden Geschlechter mit solcher **Freude** an einander gebunden, außer der es **nichts Freudenreicheres** gibt, wenn nicht das **Gefühl** der Eltern **noch süßer** sein mag, und die **Pflicht** derselben noch mehr in das **Herz** gewachsen...*“ (AS:440-441).

Auf den Zustand des Kinder-Habens wird von der weiblichen Protagonistin mit mehreren substantivischen Lexemen referiert. Erstens ist es eine *Pflicht*, die vor den Augen Gottes (Im Hintergrund der geschilderten Geschichte steht eine höhere Instanz: „*jeder Erfolg liegt in der Hand eines mächtigeren Richters*“ (AS:442).) erfüllt werden soll, wobei dieses Lexem sogar dreimal wiederholt und dazu noch mit dem attributiven Superlativ *holdeste* intensiviert und akzentuiert wird, was seine primäre Rolle verdeutlicht. Außerdem ist diese *Pflicht* mit dem *Herzen* verbunden, also mit jenem menschlichen Organ, das traditionell mit positiven Emotionen assoziiert wird, was die festgestellte Steigerung noch weiter führt. Dazu kommt noch, dass Corona diesen Gedanken auf derselben Seite weiter verfolgt und wiederholt proklamiert (in Bezug auf die Nachkommenschaft):

(TA:12) „*Es ist **eine hohe, eine gewichtige, eine heilige Pflicht**...*“ (AS:441).

Die Grundeinstellung Coronas wird hiermit eindeutig zum Ausdruck gebracht.

Zweitens ist die Elternrolle mit *Freude* verbunden, worauf bereits bei der Analyse der vorangehenden Textabschnitte (TA:1) hingewiesen wurde. Auch das Substantiv *Freude* wird wiederholt gebraucht – zweimal in der Grundform und einmal als das Grundwort des Kompositums *Freudenreicheres*. Des Weiteren ist der Zustand des Kinder-Habens als ein *Recht* zu verstehen, was mittels des Adjektivs *allererste* betont wird. Der Präfix *aller-* fungiert als eine Verstärkung der Ordinalzahl *erste* und verleiht ihr einen besonderen Nachdruck. Und schließlich wird die Rolle der Eltern mit dem Lexem *Gefühl* verbunden, dessen emotionale Qualität mit dem Adjektiv *süß* (in der Komparativform *süßer*, in dem Sinne *süßer als die Freude der beiden Geschlechter an einander*) näher spezifiziert wird. Die emotionale Befindlichkeit der Protagonisten wird in der analysierten Passage eher indirekt kommuniziert, im Zusammenspiel mit den emotionsbezeichnenden Wörtern *Freude* und *süßeres Gefühl*.

Wenn etwas als *die holdeste, hohe, gewichtige* und sogar *heilige Pflicht, eine menschliche Freude*, das *allererste Recht* und *ein süßeres Gefühl* identifiziert wird, sollte es auch dementsprechend respektiert werden, sonst würde man, so Corona, eine Sünde begehen:

(TA:13) „*... ja eine Ehe, die eines ihrer **Hauptzwecke** entbehrt, fortsetzen, deucht mir eher **Sünde** – darum wollen wir sie lösen [...] Wer eine **Pflicht** übernimmt, ohne die*

Grundlagen der Pflicht erzeugen zu können, der macht ebenfalls ein Mißverständnis der Dinge, das sich in den Folge rächt“ (AS:444).

Kinder werden als eines der *Hauptzwecke* einer Ehe bezeichnet. Die Entscheidung Coronas entspricht dieser Logik und Georg wird schließlich durch ihre Argumentation überzeugt, obwohl er zuerst dagegen protestiert:

(TA:14) „*Es ist nicht so, es ist **doch** nicht so. [...] Corona, sagte er dann wieder, nein, es ist **doch** nicht so, wie du sagst. [...] Aber es ist **gewiß** nicht so, wie du sagst. Ich empfinde das tief. Lassen wir heute die Sache“ (AS:444).*

Die Konstruktion *es ist nicht so* wird wiederholt eingesetzt, was wiederum für gesprochene Sprache kennzeichnend ist und eine emotionale Situation signalisiert. Bei der zweiten und dritten Wiederholung werden die emphatisierenden Partikeln *doch* und *aber* verwendet, wodurch die gefühlsmäßige Anteilnahme des Sprechers kommuniziert wird. Bei der vierten Variation wird schließlich das Adverb *gewiß* gebraucht, womit ausgedrückt wird, dass der Sprecher die kommunizierte Tatsache für sicher und bestimmt hält und von deren Validität überzeugt ist. Mit Hilfe des Imperativsatzes „*Lassen wir heute die Sache*“. bittet Georg um Verschiebung der Entscheidung, um mit der unerwarteten Situation zurecht kommen zu können.

Während die vorangehenden Textabschnitte (insbesondere TA:10 und TA:14), in denen die analysierte Erzählung ihre Klimax erreicht, durch kürzere Sätze, dialogische direkte Rede und zahlreiche Symptome der gesprochenen Sprache charakteristisch sind, kehrt der Abschluss der Handlung zu der narrativen Form der langen, deskriptiven Deklarativsätze zurück. Die endgültige Entscheidung Georgs wird jedoch mit Hilfe eines einfachen Darstellungssatzes konstatiert: *Georg willigte ein, er erhob sich zu Coronas Gedanken (AS:446).*

Die emotionale Stimmung, die die Abfahrt und die darauf folgende Trennung von Georg und Corona begleitet, wird auf eine indirekte Weise versprochen:

(TA:15) *An einem **trüben** mit **Regen** kämpfenden Sommermorgen **fuhren sie selber ab** (AS:446).*

Das regnerische Wetter und das Konzept des Mangels an Licht, das mittels des adjektivischen Attributs *trüb* zum sprachlichen Ausdruck gebracht wird, evozieren eine negative emotionale Befindlichkeit der Protagonisten (vgl. Schwarz-Friesel, 2007, S. 203). Auch das Verb *abfahren* verfügt über bestimmte negative emotionale Konnotationen, eine Abfahrt wird des Öfteren mit dem Gefühl der Trauer, Verlassenheit und/oder Einsamkeit assoziiert. Die aufgrund einer rationellen Erwägung getroffene Entscheidung steht im Widerspruch mit den empfundenen Gefühlen. Die als negativ entlarvte emotionale Konstellation wird nach dreizehn Jahren, wenn Georg seiner ehemaligen Ehefrau Corona zufällig begegnet, mit Hilfe von vorwiegend emotionsausdrückenden sprachlichen Mitteln verbalisiert. Die Beschreibungen von physiologischen Prozessen und/oder körperlichen Reaktionen können dem sprachlichen Ausdruck von Gefühlen dienen (vgl. Ortner, 2011, S. 210): *Sie reichte ihm die Hand – er faßte sie, und meinte, er könne gar nicht mehr loslassen (AS:450) und Georg entkleidete sich bald, ging auf sein Zimmer – und der achtundfünfzigjährige Mann weinte die ganze Nacht (AS:451).*

Die in einer verzweifelten Lebenssituation getroffene Entscheidung wird in dem dritten, letzten und kürzesten der drei Kapitel (*Am Waldrande*) als ein Fehler, ein Irrtum erkannt. Die Tatsache, dass Georg zu dieser Erkenntnis gerade nach dreizehn Jahren gelangt, kann als ein symbolisches Element interpretiert werden. Es kann an manchen Stellen behauptet werden, dass der Autor durch den Mund der Hauptfigur seine eigenen Ansichten und Weltanschauung präsentiert (11), besonders die Schlussworte, mit denen die ganze Erzählung abgeschlossen wird und durch die Stifter seine Einstellung zu der entworfenen, als autobiographisch erkannten Problematik einer kinderlosen Ehe zum Ausdruck gibt, seine Leser belehrt und möglicherweise sich selbst tröstet:

(TA:16) *Die zwei Menschen, die sich einmal geirrt hatten, hätten die **Kinderfreude opfernd**, sich an der Wärme ihrer **Herzen** haltend, **Glück** geben und **Glück** nehmen sollen bis an das Grab, und wenn sie zu Gott gekommen wären, hätten sie sagen sollen: „Wir können keine Kinder als **Opfer** mitbringen, aber **Herzen**, die du uns gegeben, die sich nicht zu trennen vermochten, und die ihr wenigstes, was ihnen geblieben, mit hierher bringen, ihre **Liebe** und ihre **Treue** bis zu dem Tode“ (AS:453).*

Die Textrezipienten werden mit überwiegend gewöhnlichen (obwohl komplexen) sprachlichen Konstruktionen, progressiver Thematisierung und üblicher Wortfolge konfrontiert, die sprachliche Standardform wird nicht gebrochen. In diesem Bezug gilt es zu sagen, dass es vornehmlich jene Konstruktionen respektive Texte sind, die die sprachliche Wahrscheinlichkeitsordnung bzw. die konventionalisierte Sprachnorm durchbrechen, die einen größeren Interpretationsspielraum anbieten (vgl. Hoffmann/Selmani, 2014, S. 7). Die substantivischen Lexeme *Kinderfreunde*, *Glück*, *Liebe*, *Treue*, *Herzen* und *Opfer* sowie das Partizip Präsens *opfernd* scheinen für die ganze Erzählung bzw. ihre vorwiegende emotionale Stimmung geradezu symptomatisch zu sein, indem sie den eigentlichen Kern der geschilderten Geschichte und deren Botschaft kennzeichnen, die entworfene Grundfrage darstellen und zu beantworten versuchen und daneben die emotionale Dimension, den emotionalen Grundton dieses literarischen Werkes manifestieren und thematisieren.

Nach der *Kinderfreude* sehnten sich die Eheleute und warteten auf sie lange und vergebens, das ersehnte vollständige *Glück* trat nicht ein, obwohl es ihnen an wahrer *Liebe*, *Treue* und an der Bereitschaft *Opfer* zu bringen nicht mangelte. Das bestehende *Glück* für ein künftiges, dank der in einer anderen Partnerschaft vielleicht möglichen *Kinderfreude* volleres *opfernd*, trennten sie sich und verzichteten damit auf ihre gegenseitige *Liebe* und *Treue* und entfernten sich durch diese *Opfer* gerade jenem *Glück*, dem sie durch die entsagende Tat entgegengehen wollten und verletzten sich dabei unwiederbringlich ihre ehrlichen *Herzen*. Es ergibt sich aus diesen Auslegungen, dass es primär die lexikalisch-semantische Ebene der Sprache ist, die der sprachlichen Manifestation und Thematisierung von Emotionen dient (vgl. Konstantinidou, 1997, S. 68). (12)

Die Opfer Georg und Coronas, die mittels der Konstruktion im Plusquamperfekt *sich geirrt hatten* verbalisiert wird, kann als ein Irrtum identifiziert werden, von dessen Konsequenzen beide Protagonisten intensiv betroffen sind. Die Form des Plusquamperfekts signalisiert die Vorzeitigkeit und Abgeschlossenheit und dadurch die Unumstößlichkeit des Geschehenen. Zusammen mit Präteritum gehört Plusquamperfekt zu den narrativen Tempora, die über Vor-Zeit referieren. Das Plusquamperfekt weist darauf hin, dass ein Vorgang in dem Zeitpunkt des Erzählens bereits vollzogen war (vgl. Wolf, 2014, S. 18). Es wird den Protagonisten von dem allwissenden Erzähler eine Empfehlung bzw. ein Vorwurf vorgelegt: sie hätten anders vorgehen sollen. Die zu diesem kommunikativen Zweck gebrauchte Form des Konjunktivs Plusquamperfekt thematisiert wiederholt die Unveränderlichkeit der als eines Irrtums entlarvten und mit dem Partizip II. *geirrt* explizit benannten Entscheidung sich zu trennen und den spekulativen Charakter der gegebenen Ratschläge.

Des Weiteren wird den beiden Hauptfiguren Georg und Corona eine hypothetische Verteidigungsrede in der Form der direkten Rede in den Mund gelegt. Das Personalpronomen *wir*, mit dem diese Rede anfängt, und das in dem nachfolgenden Relativsatz in der Form des Dativobjekts *uns* wiederholt thematisiert wird, bezieht sich auf die Protagonisten des analysierten Kunstwerkes. Der Zug der gesprochenen Rede wird mithilfe von elliptischen Konstruktionen, in denen die Hilfsverben *haben* und *sein* in ihrer flektierten Form nicht verbalisiert werden, unterstützt: *die du uns gegeben* (hast) und *was ihnen geblieben* (ist). Bei solchen elliptischen Äußerungen werden jene sprachlichen Elemente nicht verbalisiert, die aus dem Kontext bzw. auf Basis der aktuellen Sprechsituation nachvollzogen und/oder mitverstanden werden können. Parallel werden die fehlenden Elemente durch Abfrage des sprachlichen Wissens rekonstruiert (vgl. Hoffmann/Selmani, 2014, S. 10).

3. Fazit

Eine nicht völlig erfüllte *Liebe*, die am Anfang der Liebesbeziehung erfahrenen Gefühle des *Glücks* und der *Freude*, später eine ungestillte Sehnsucht nach *Kinderfreude* und eine schmerzhaftes *Opfer* voll von Entsagung und bitterer *Trauer* scheinen die dominierenden emotionalen Konstellationen des erforschten Werkes zu sein – alle diese emotionalen Befindlichkeiten zirkulieren um das zentrale Motiv der kinderlosen Ehe. Es wird bereits auf den ersten Seiten der analysierten Erzählung deutlich und ersichtlich, dass literarische Texte mit Hilfe von unterschiedlichen Lexemen (und deren vornehmlich konnotativer Bedeutungsdimension) emotionsgeladene Aussage(n) zum Ausdruck bringen können. Die sprachliche Kodierung geschieht auf den einzelnen sprachlichen Ebenen, die ineinander greifen (können), so dass sie nicht isoliert aufgefasst werden sollten. Dabei spielen das durch den vorgelegten Text aktivierte Vorwissen des Rezipienten und der gegebene Kontext eine bedeutsame Rolle (vgl. Mišun, 2013, S. 63).

Es ist dabei primär die lexikalisch-semantische sprachliche Ebene, die der Versprachlichung von emotionalen Befindlichkeiten dient und auf der diese sowohl explizit, also direkt mit emotionsbenennenden Lexemen, als auch indirekt, etwa mithilfe von Naturbeschreibung zum Ausdruck gebracht werden. Zu den in dem erforschten Kunstwerk direkt bezeichneten Emotionen zählen einerseits *Zuneigung, Freude, Glück, Stolz, Hochachtung, Vertrauen* und *Leidenschaft*, die um die zentrale Emotion der *Liebe* zirkulieren und deren Aspekte konkretisieren und präzisieren, andererseits handelt es sich um *Trauer, Mitleid, Scham, Reue, Hass, Unglück und Trübseligkeit*, also negative, kontrastive emotionale Konstellationen, die mit dem dominanten autobiographischen Motiv der kinderlosen Ehe korrelieren und in die als Irrtum und Fehler erkannte Trennung der Protagonisten resultieren.

Die emotionsbezeichnenden Lexeme werden in nominaler, adjektivischer und verbaler Form gebraucht, wobei bei den verbalen Ausdrücken Infinitive (*lieben, gefallen, sich freuen, sich schämen, bereuen*) und Partizipien II. (*geehrt, gehasst, bemitleidet*) vorwiegen. Nur die am intensivsten und häufigsten versprachlichte zentrale Emotion der Liebe, in allen ihren Formen, wird als ein substantivisches (*Liebe*), adjektivisches (in seiner Grundform: *lieb*, als auch als das Bestimmungswort eines adjektivischen Kompositums: *liebevoll*) und verbales (*lieben*) Lexem thematisiert. Die kognitiven Konzepte und emotionalen Komponenten stehen in einem engen Zusammenhang, korrelieren und interagieren mit- und greifen ineinander – der sprachlichen Emotionsthematisierungen liegen kognitive Konzeptualisierungen (z.B. Licht/Dunkelheit, Wärme/Kälte, die Bewegung aufwärts/abwärts bzw. Steigen/Senkung) zugrunde. Für die narrativen Textabschnitte wird dabei vorwiegend das Präteritum gebraucht, das zusammen mit dem Plusquamperfekt zu den erzählenden Tempusformen gehört und die Vergangenheit bzw. Abgeschlossenheit der erzählten Ereignisse signalisiert, während die deskriptiven Passagen primär im Präsens verbalisiert werden.

Bemerkungen

- (1) Auf dem Gebiet der germanistischen Studien wurden in den letzten Jahrzehnten mehrere Facharbeiten verfasst und publiziert, die die Problematik der Verbundenheit und Verflechtung von Sprache und Emotion und deren mannigfaltige Aspekte aus verschiedenen Perspektiven und Blickwinkeln und in unterschiedlichen Kommunikationssituationen erörtern (z.B. auf dem Gebiet der Gesprächs- oder Diskursanalyse Fiehler (1990, 2010), Drescher (2003), Weigand (2004), die Problematik eines Emotionsvokabulars bei Wierzbicka (1999), Fries (2003), Studien zu einzelnen Textsorten von Jahr (2000), Winko (2003) und Stoeva-Holm (2005), semiotische Aspekte und Zusammenhänge bei Konstantinidou (1997), die Relation zwischen Sprache und Emotion allgemein Schwarz-Friesel (2007), Fries (2009), Sammelbände mit emotionslinguistisch orientierten Arbeiten Vaňková, Wolf (2010) und/oder Theorie, Methode und Anwendungsbeispiele emotions-linguistischer Textanalyse Ortner (2011)). Das zweite Heft der im Jahre 2014 erschienenen Fachzeitschrift „Der Deutschunterricht“ fokussiert das Phänomen des linguistischen Ansatzes in der Analyse literarischer Texte.
- (2) In seiner Einführung zu dem „Handbook of Emotions“ erörtert Robert C. Solomon in Bezug auf das Phänomen „Emotion“ zahlreiche interdisziplinäre Ansätze und präsentiert u. a. eine kurze Geschichte der

Philosophie von Emotionen, wo – neben verschiedenen anderen Aspekten – die Problematik der Relation zwischen Ratio und Emotion fokussiert wird. Manche seiner Ausführungen können auch für die linguistisch orientierte Emotionsforschung aufschlussreich sein: „Sometimes emotions are dismissed as mere feelings and physiology, utterly unintelligent, even subhuman. In reaction, emotions are then ascribed the virtues of true wisdom – they are defended as the proper masters of reason and even the very foundation of our being-in-the-world. Most philosophers, however, try to find some more moderate, multidimensional position“ (Solomon, 2008, S. 4).

- (3) Die wichtigsten persuasiven Strategien sind: auf Autorität berufen (*Wie der bekannte Experte mitteilte...*), auf regelhafte Beziehungen (*traditionell...*) und auf kausale Faktoren (*als Konsequenz...*) referieren, auf Authentizität berufen (*der Augenzeuge...*), Sympathieträger präsentieren (*die kleinen Kinder...*), hervorheben (*besonders drastisch...*) und kontrastieren (die Armen...die Reichen) – vgl. dazu Schwarz-Friesel, 2007, S. 224.
- (4) Von der zeitgenössischen Kritik wurde die Erzählung *Der Waldgänger* unfreundlich aufgenommen – die Tageskritik ist heute von der literaturwissenschaftlichen Wertung korrigiert (vgl. *Kindlers Neues Literatur Lexikon*, 1991, S. 1025).
- (5) Die Abkürzung TA steht für Textabschnitt.
- (6) Die Abkürzung AS weist auf Adalbert Stifter und seine Erzählung *Der Waldgänger* hin, die nachfolgende Nummer gibt die Seitennummer an.
- (7) Was die Struktur des erforschten literarischen Werkes anbelangt, kann es festgestellt werden, dass die Erzählung *Der Waldgänger*, die in dem im Jahre 1996 herausgegebenen Sammelband *Bunte Steine und Erzählungen* insgesamt 91 Seiten einnimmt (es handelt sich um die Seiten 363 bis 453), aus drei Kapiteln besteht, wobei das erste und das dritte Kapitel einen Rahmen für das zweite Kapitel, das die eigentliche Geschichte präsentiert, darstellen.
- (8) DWDS steht für Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache, zugänglich unter www.dwds.de
- (9) zugänglich unter www.duden.de
- (10) Partikeln sind in der Erzählung *Der Waldgänger* vorwiegend in den dialogischen Passagen anzutreffen, in den narrativen und deskriptiven Textabschnitten treten sie eher selten auf.
- (11) Vgl. dazu z.B. das „sanfte Gesetz“ in der berühmten Vorrede zu dem Sammelband *Bunte Steine*.
- (12) Ortner stellt in Beziehung zu den individuellen sprachlichen Ebenen fest, dass es vornehmlich Lexikologie und Semantik sind, die die meisten emotionslinguistischen Arbeiten hervorgebracht haben (vgl. Ortner, 2011, S. 229). Ähnlich fokussiert Schwarz-Friesel primär die lexikalischen sprachlichen Mittel, die dem Ausdruck, Bezeichnen und Erregen von Emotionen dienen (können) (vgl. Schwarz-Friesel, 2007, S. 134). Auch Pišl verfolgt den Ansatz, dass es die lexikalische Ebene ist, die die Emotionen am häufigsten demonstriert und dass sich emotionale Inhalte zuerst im lexikalischen Bereich manifestieren (vgl. Pišl, 2012, S. 155). Dementsprechend konstatiert Konstantinidou (1997, S. 68): „Lexikalische Einheiten und Differenzierung gehören [...] zu den Elementen, die am häufigsten in der Diskussion über die gefühlsmäßige Bedeutung involviert sind“. Bergerová (2012, S. 23) stellt in Bezug auf die zur Versprachlichung von Emotionen dienenden sprachlichen Mittel fest, dass „die Emotionsthematisierung eine Domäne der lexikalischen Mittel ist, wogegen der Emotionsausdruck und Emotionalisierung auf allen Ebenen verortet werden können. [...] Es ist außerdem wiederholt darauf hingewiesen worden, dass viele sprachliche Mittel erst kontextabhängig emotiv wirken“.

Literaturverzeichnis

- BATTACCHI, Marco W. – SUSLOW, Thomas – RENNA, Margherita. 1997. *Emotion und Sprache: Zur Definition der Emotion und ihren Beziehungen zu kognitiven Prozessen, dem Gedächtnis und der Sprache*. Frankfurt am Main : Peter Lang GmbH, 1996. 142 S. ISBN 3-631-49902-7
- BERGEROVÁ, Hana. 2012. Zur Emotionalität in deutschen und tschechischen Jugendzeitschriften am Beispiel von Ratgeber-Texten. In: Vaňková, Lenka et al.: *Emotionalität in deutschen und tschechischen Medientexten*. Ostrava : Universitas Ostraviensis, 2012, S. 9 – 37. ISBN 978-80-7464-187-9
- BÜHLER, Karl. 1999. *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Stuttgart : Lucius und Lucius, 1999. 434 S. ISBN 3-8282-0106-7

- DEMMLERLING, Christoph – LANDWEER, Hilge. 2007. *Philosophie der Gefühle. Von Achtung bis Zorn*. Stuttgart – Weimar : Verlag J. B. Metzler, 2007. 338 S. ISBN 978-3-476-01767-3
- EHRHARDT, Horst. 2010. Die Konnotation 'Emotional' im Sprachsystem und im Text. In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2012, S. 145 – 154. ISSN 1803-408X
- ERBEN, Johannes. 1980. *Deutsche Grammatik. Ein Abriß*. 12. Aufl. München : Hueber, 1980. 392 S. ISBN 3-19-001713-1
- FIEHLER, Reinhard. 1990. *Kommunikation und Emotion. Theoretische und empirische Untersuchungen zur Rolle von Emotionen in der verbalen Interaktion*. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 1990. 343 S. ISBN 3-11-011726-7
- FIEHLER, Reinhard. 2010. Sprachliche Formen der Benennung und Beschreibung von Erleben und Emotionen im Gespräch. In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 19 – 30. ISSN 1803-408X
- GRIESBACH, Heinz. 1986. *Neue deutsche Grammatik*. Berlin : Langenscheidt, 1986. 424 S. ISBN 3468497628
- HOFFMANN, Ludger – SEMANI, Lirim. 2014. Textkonstellation. Eine linguistische Analyse am Beispiel eines Romananfanges (Michael Roes: „Leeres Viertel“). In: *Der deutsche Unterricht*, Jg. LXVI, 2014, Heft 2, S. 5 – 14. ISSN 0340-2258
- JAHN, Silke. 2000. *Emotionen und Emotionsstrukturen in Sachtexten. Ein interdisziplinärer Ansatz zur qualitativen und quantitativen Beschreibung der Emotionalität von Texten*. Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2000. 268 S. ISBN 311016874X; 9783110168747
- JENS, Walter – RADLER, Rudolf (Hrsg.). 1991. *Kindlers neues Literaturlexikon*. München : Kindler, 1991. 1033 S. ISBN 3463430150
- KONSTANTINIDOU, Magdalene. 1997. *Sprache und Gefühl: semiotische und andere Aspekte einer Relation*. Hamburg : Helmut Buske Verlag GmbH – Papiere zur Textlinguistik, Band 71, 1997. 145 S. ISSN 0341-3195
- KRATOCHVÍLOVÁ, Iva. 2010. Wer spricht über wen...? Zur Textlinguistik von Emotionen. In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 175 – 180. ISSN 1803-408X
- LEWIS, Michael – HAVILAND-JONES, Jeannette – FELDMAN BARET, Lisa (Eds.). 2008. *Handbook of Emotions*. New York, London : The Guilford Press, 2008. 848 S. ISBN 978-1-59385-650-2
- MEES, Ulrich. 1991. *Die Struktur der Emotionen*. Göttingen : Hogrefe, 1991. 219 S. ISBN 3-8017-0429-7
- MIKULOVÁ, Anna-Marie. 2007. *Expressivität in der Sprache der Märchen im Deutschen und im Tschechischen*. Spisy Masarykovy univerzity v Brně: 411. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2012. 300 S. ISBN 978-80-210-6128-6
- MIŠUN, Josef. 2013. Zum Ausdruck von Emotionen in literarischen Texten: Am Beispiel der Erzählung „Der Waldgänger“ von Adalbert Stifter. In: *Motus in verbo*, Jg. II., 2013, Heft 2, S. 56 – 66. ISSN 1339-0392
- ORTNER, Heike. 2011. *Text und Emotion. Theorie, Methode und Anwendungsbeispiele emotionslinguistischer Textanalyse*. [Auf der Universität Innsbruck publizierte Dissertation.] Innsbruck, 2011. 785 S.
- PELOUŠKOVÁ, Hana. 2010. Der dativus ethicus im Tschechischen und im Deutschen. In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 165 – 173. ISSN 1803-408X
- PIŠL, Milan. 2012. *Der Ausdruck von Emotionen in gegenwärtigen deutschen Dramentexten*. Ostrava : Librix, 2012. 254 S. ISBN 978-807464-195-4
- RINAS, Carsten. 2010. Partikeln als semantische Mumien: Zur Bedeutung von wohl, vielleicht und snad in Ausrufesätzen. In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 113 – 128. ISSN 1803-408X
- SCHWARZ-FRIESEL, Monika. 2007. *Sprache und Emotion*. Tübingen, Basel : Francke, 2007. 401 S. ISBN 978-3-7720-8231-3

- SCHWITALLA, Johannes. 2010. Demonstrationen von Gefühlsexpressionen. Exemplarische Untersuchungen an authentischen Gesprächen. In: *Studia Germanistica*, č. 6, Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 155 – 163. ISSN 1803-408X
- SCHWITALLA, Johannes – THÜNE, Eva-Maria. 2014. Dialoge in erzählender Literatur. Pragma- und dialoglinguistische Analysen am Beispiel der „Blechtrommel“ von Günter Grass. In: *Der deutsche Unterricht*, Jg. LXVI, 2014, Heft 2, S. 36 – 49. ISSN 0340-2258
- SOLOMON, Robert C. 2008. The Philosophy of Emotions. In: LEWIS, Michael – HAVILAND-JONES, Jeannette – FELDMAN BARET, Lisa (Eds.): *Handbook of Emotions*. New York, London : The Guilford Press, 2008. 848 S. ISBN 978-1-59385-650-2
- STIFTER, Adalbert. 1996. *Der Waldgänger*. In: *Bunte Steine und Erzählungen*. 9. Aufl. Düsseldorf und Zürich : Artemis und Winkler Verlag, 1996, S. 361 – 453. ISBN 3-538-05198-4
- STOEVA-HOLM, Dessislava. 2005. Zeit für Gefühle. Eine linguistische Analyse zur Emotionsthematisierung in deutschen Schlagern. Tübingen : Narr, 2005. 143 S. ISBN 3823360701
- STOPYRA, Janusz. 2010. Lexikalische Ausdrucksmittel von Emotionen im Deutschen. In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 105 – 112. ISSN 1803-408X
- VAŇKOVÁ, Lenka. 2010. Zur Kategorie der Emotionalität. Am Beispiel der Figurenrede im Roman „Spieltrieb“ von Juli Zeh. In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 9 – 18. ISSN 1803-408X
- VAŇKOVÁ, Lenka – WOLF, Norbert Richard (Eds.). 2010. *Aspekte der Emotionslinguistik*. Ostrava, Spis Ostravské univerzity v Ostravě č. 230/2010. 106 S. ISBN 978-80-7368-927-8
- WINKO, Simone. 2003. *Kodierte Gefühle. Zu einer Poetik der Emotionen in lyrischen und poetologischen Texten um 1900*. Berlin : Schmidt, 2003. 456 S. ISBN 3-503-06187-8
- WOLF, Norbert Richard. 2010. Gibt es eine Grammatik der Emotionen? In: *Studia Germanistica*, č. 6. Ostrava : Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, 2010, S. 31 – 37. ISSN 1803-408X
- WOLF, Norbert Richard. 2014. Keine Erzählung, sondern eine Beschreibung. Zu dem Kurztext „Eine Maschine“ von Thomas Bernhard. In: *Der deutsche Unterricht*, Jg. LXVI, 2014, Heft 2, S. 15 – 24. ISSN 0340-2258
- [URL1]: Deutscher Wortschatz. Portal. 1998 – 2013. Universität Leipzig. [Zugriff: 2014-09-07]. URL <<http://wortschatz.uni-leipzig.de/>>
- [URL2]: Duden On-line. Bibliographisches Institut GmbH, 2013. [Zugriff: 2014-09-09]. URL <<http://www.duden.de/>>
- [URL3]: DWDS. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. [Zugriff: 2014-09-19]. URL <<http://www.dwds.de/>>

Resumé

Predložený príspevok sa zaoberá niektorými emocionálne-lingvistickými aspektmi jazykového vyjadrenia emócií v literárnych textoch. Na príklade poviedky *Der Waldgänger (Lesný pútnik)* od Adalberta Stiftera skúma emocionálne konsekvencie dominantného motívu bezdetného manželstva. Rozoberá možnosti jazykového vyjadrenia emočných konštelácií na jednotlivých jazykových úrovniach, pričom primárna pozornosť prináleží lexikálno-sémantickej úrovni. Javí sa, že literárne texty reprezentujú obzvlášť vhodný prostriedok na jazykové vyjadrenie emócií. Pri interpretácii nielen explicitných, ale aj implicitne verbalizovaných emócií by mala byť zohľadnená aj komunikatívna situácia a kontextové súvislosti.

Summary

The submitted paper deals with some emotional-linguistic aspects of verbal expression of emotions in literary texts. On the example of the novel *Der Waldgänger* by Adalbert Stifter it analyses emo-

tional implications of the predominant theme of a childless marriage. Primarily focusing the lexical and semantic dimension of language it describes the possibilities of verbal expression of emotional constellations at the individual language levels. Literary texts appear to be a very convenient means of verbal expression of emotions. While interpreting both explicitly and implicitly expressed emotions, the communication situation and contextual aspects should be taken into consideration.

ON NON-NATIVE SPEAKER EMAIL COMMUNICATION FROM A REGISTER PERSPECTIVE (REDUCED VS FULL FORMS)

REGISTROVÁ ANALÝZA EMAILOVÉ KOMUNICE NERODILÝCH MLUVČÍCH ANGLIČTINY (ZKRÁCENÉ A PLNÉ TVARY)

Jan Píkhart

Inštitút anglistiky a amerikanistiky FF PU v Prešove

2.1.32. cudzie jazyky a kultury, 1. rok štúdia, externé prezenčné doktorandské studium

jan.pikhart@seznam.cz

Školiteľka: doc. PhDr. Magdaléna Bilá, PhD (magdalena.bila@unipo.sk)

Key words

register, learners of English, email, reduced forms, full forms

Klíčová slova

registr, studenti anglického jazyka, email, zkrácené tvary, plné tvary

1. Introduction

The task of learning appropriate style, register and genre is widely believed to be particularly challenging for non-native speakers. This could be attributed to a lack of language intuition. In fact, the reasons for this may be threefold: in the first place, following Crystal & Davy (1969), second-language writers generally fail to possess an inherent language intuition and sometimes resort to inappropriate language. Second, the challenges of applying the appropriate style, register and genre may be accounted for insufficient consideration taken in current teaching and learning materials. For example, as pointed out by Thornbury (2005, p. 94), email conventions presented in current textbooks had to be created hastily to meet the demand. Third, as writing is increasingly moving towards representing informal speech, especially in the case of email communication, the two distinct forms of productive communication (writing and speech) are blurring and somewhat difficult to distinguish (see e.g. Baron, 2000). As a result, the second-language learner/writer is faced with a formidable challenge.

Given the assumption that the issues of style, register and genre tend to be a constant stumbling block for non-native speakers of English, the author has investigated a corpus of informal email messages produced by Czech learners of English. The paper is concerned with such vexing terms as style, register and genre, and presents the results of an analysis of genre features. More specifically, the author has investigated a corpus of fifty-seven informal written scripts (emails), with a total of 10,383 words, written by Czech learners of English in answer to one of the Cambridge: First exam rubrics, with the aim of finding whether second-language writers of English have considerable difficulty in applying appropriate register features.

2. The Theoretical Framework, Materials and Methods

2.1. Note on Style, Register and Genre

Existing approaches towards stylistic analysis are numerous and diverse, as Urbanová (2005) notes, and drawing distinct lines of demarcation between them is not an easy task for a researcher (Urbanová, 2005, p. 73). Since the paper relies explicitly on such complex notions as style, register and genre, I feel it is, firstly, essential to clarify these rather daunting terms. This is primarily due to the fact that there seems to be, as yet, no general consensus concerning the use of the nomenclature. For instance, Lee (2001, p. 11) points out that Crystal and Davy (1969) tend to use the term style in the same way most use *register* – i.e. to refer to particular ways of using language for specific contexts. Others take the view that the three terms are not necessarily interchangeable.

Following Lewandowski (2010, p. 69), perhaps the most convincing explanation of the three terms (register, style and genre) was offered by Biber and Conrad (2009). The authors make the point that style, genre and register refer to three different angles or perspectives on text varieties. For Biber and Conrad (2009) the **register perspective** is made up of a combination of an analysis of linguistic characteristics, i.e. typical lexical and grammatical characteristics that are always functional, and which are common in a text variety with analysis of the situation of the use of the variety. Biber and Conrad (2009, p. 2) go on to explain that “the underlying assumption of the register perspective is that core linguistic features like pronouns and verbs are functional, and, as a result, particular features are commonly used in association with the communicative purposes and situational context of texts.” **Genre perspective** encompasses the description of the purposes as well as the situational context of a text variety. However, its linguistic analysis concentrates on the conventional structures used to construct a complete text within a text variety, such as the ways informal emails tend to start or end. Genre features are not usually pervasive but conventional and once occurring in a text. In terms of **style perspective**, the linguistic focus is not functionally motivated by the situational context. Rather, style features reflect aesthetic preferences that are associated with particular authors (Biber and Conrad 2009, p. 2).

2.2. Methods of Analysis

Register is frequently understood as a cover term of language variety defined by its situational characteristics, the speaker’s/writer’s purpose, the relationship between the addressor and addressee, the production circumstances, etc. As a result, the email analysis attempts to follow to a great extent the comprehensive framework for register analysis proposed by Biber and Conrad (2009) and outlined below. However, the method of analysis deviates from the suggested framework to a certain degree because it was felt that modifying the framework would more relevant with regard to the main aims of the research. Specifically, Biber and Conrad (2009) postulate a register analysis which is first and foremost dependent upon three steps:

- 1) a description of the situational characteristics of the register that includes e.g. the description of participants, relations among participants, channel, production circumstances, setting, communicative purposes, topic;
- 2) an analysis of the typical linguistic characteristics of the register;
- 3) identification of the functional forces that help to explain the reason why those linguistic features tend to be associated with those particular situational characteristics (Biber and Conrad, 2009, p. 47).

The analysis of situational characteristics is an important starting point for the linguistic (register) and genre analysis, because a register is a variety commonly associated with a specific situation having a specific communicative purpose, and it is also for this reason that I attempt to follow Biber and Conrad (2009) and describe situational characteristics of the email under investigation.

The first category of participants (addressor and addressee) is self-explanatory. That is, virtually every text is produced by someone (addressor) and attributed to someone (addressee). For example, personal email messages as well as personal letters tend to be addressed to an individual but can of course be addressed to multiple individuals. Social characteristics of the person (e.g. age, sex, level of education, social class) producing a text can have a profound effect on language choices, too. Similarly, the role of on-lookers cannot be ignored. As a matter of fact, the on-lookers are the participants who observe but are not the direct addressees of the register, yet the role of on-lookers is equally essential in making language choices.

As regards the relations among the participants – or rather, the degree of interactiveness, it may vary considerably from register to register. According to Conrad and Biber (2009) most registers are intermediate in their degree of interactiveness. For instance, participants in an email interchange directly respond to one another, but that interaction can spread over days or weeks. Apart from the degree of interaction, the consideration of the social role and personal relationships among partici-

pants is important as well. In many cases the participants can be socially equal, e.g. friends or classmates exchanging email messages. Participants can also have different degrees of shared knowledge. For example, the description of your leisure time activities may vary depending on whether you are talking to your best friend or a complete stranger.

As far as channel is concerned, it roughly corresponds to Halliday's mode and primarily refers to the distinction between spoken and written language – speech vs writing. Furthermore, it is possible to distinguish amongst specific mediums of communication within speech and writing, e.g. radio for speech, and electronic (e.g. emails) for writing.

The production circumstances are closely connected with the channel of communication. For instance, casual conversations usually allow very little time for planning, while written texts have greater editing possibilities. In other words, the written texts can be revised, added, deleted and edited.

The time and place of interaction (setting) play an important part in making language choices as well. Also, the general characteristics of the setting can be crucial setting with regard to the place of communication. That is, whether or not communication takes place in private or public place.

In addition to the afore-mentioned tangible aspects (e.g. participants, physical mode of communication), it is equally important to consider the communicative purpose. Communicative purposes can be very general, e.g. narrating or reporting past events, and relatively easy to identify. Having said that, as noted by Conrad and Biber (2009) many registers combine several communicative purposes, e.g. textbooks include descriptive and explanatory purposes. Another parameter in relation to purpose is factuality. Does the addressor intend to convey e.g. factual information, personal opinion, speculation or a mix of them? The final parameter concerns the expression of stance that includes both personal attitudes and epistemic stances.

Topic can be a very open or very specific category and it is of great importance in making lexical choices yet it has no impact on the grammar of a register. Topic is roughly the equivalent of Halliday's field, yet it is not identical. As to the grammatical differences, they tend to be more apparent as a result of various communicative purposes according to Biber and Conrad (2009). Having outlined the main situational characteristics for describing a genre and register, I now turn to the analysis of the typical linguistic characteristics of a register.

An Analysis of the Typical Linguistic Characteristics

Linguistic description is central to the analysis of text varieties. However, the key question arises as to which lexico-grammatical features are pervasive characteristics of a particular register. Biber and Conrad (2009) suggest three major methodological considerations in a register analysis. The methodological considerations are briefly summarised below.

First of all, the authors call for a comparative approach and note that by comparing samples of texts from different registers, it is possible to determine whether particular features (e.g. use of nouns, pronouns, verbs) are characteristic of the target register. While discussing the linguistic characteristics of registers, Biber and Conrad introduce three vital concepts: register features, register markers, and genre markers. The register features are defined as words or grammatical characteristics that are (1) pervasive – distributed throughout a text from the register, and whereas the register markers are (2) frequent – occurring more commonly in the target register than in most registers (Biber and Conrad, 2009, p. 53). Ferguson (1983) notes how certain expressions (register markers) can be restricted to a single register. For example, the count is two and one is particular used in baseball broadcast. In most cases, however, register differences are realised by the presence and absence of register features (both grammatical and lexical) rather than by the presence or absence of a few register markers. In addition to the two concepts, Biber and Conrad (2009) argue for an analysis of textual conventions, e.g. genre features (genre markers), to describe a text variety more fully. In fact, genre markers are the distinctive expressions and devices that are used to structure a text form of a particular genre. They are normally formulaic occurring in a particular location of a text, often at the beginning or end.

The second aspect concerns the need for quantitative analysis. That is, it is essential to determine the extent to which a given register feature occurs in the target register. As mentioned above, since it is, for example, possible to find various instances of the passive voice in various registers, quantitative analysis should be employed hand in hand with a comparative approach to make sure that the grammatical feature is indeed pervasive or frequent enough to be regarded as a register feature.

The third aspect concerns the need for a representative sample. A question can be posed: what is actually a representative sample? Obviously, there is no simple answer. Biber and Conrad (2009) speak of the size of the text corpus. They also provide a list of linguistic features to be investigated in register studies. The categories include, for example: vocabulary features (e.g. specialised vocabulary, discourse markers), special features of vocabulary, e.g. backchannels.

Lastly, the authors offer the description of a quantitative register analysis and show the way the rates of occurrences should be worked out. Because texts vary in size, it is necessary to arrive at "normed" rates of occurrence (Biber and Conrad, 2009, p. 62) – that is, the frequency of occurrence of a particular feature in a text sample, which usually includes 100 words. To perform such conversions, the following formula is suggested:

Normed rate = (raw count / total word count) x the fixed amount of text. For example, if an email message contains 16 nouns/148 words in total x 100 words = 10.8 nouns per 100 words.

Identification of the Functional Forces

The final step of a register analysis postulated by Conrad and Biber (2009) involves functional interpretation. At this stage, it is important to account for why the selected linguistic features are related to the situational characteristics and provide relevant instances. In other words, the task is to match the two up, explaining why specific linguistic characteristics are associated with situational characteristics. In this connection, the authors note that for the register analyst the situational description does not need to be considered final before undertaking the linguistic description (Conrad and Biber, 2009, p. 66). According to the authors, in interpreting genre features, e.g. genre markers, it is of importance to consider whether genre markers are purely conventional or functional, or perhaps a mixture of the two.

To reiterate, I follow the framework suggested by Conrad and Biber (2009). First, description of the situational characteristics is carried out. Second, I conduct the linguistic analysis focusing on the selected register features. Finally, I am concerned with the functional interpretation of the results. But I deviate from the suggested method to a certain extent by examining not only typical and pervasive lexico-grammatical features of the informal emails under investigation, but also their deviations from standard English – that is, expressions that are less likely to appear in email messages written by native speakers of English. Also, a strict comparative (quantitative) approach has not been taken. A comparative approach across cultures was not found convenient for the objectives set out, as the exam is exclusively intended for non-native speakers of English. Another option would be to compare analysing the informal emails. Rather every attempt has been made to identify the occurrence and frequency of the investigated features and compare them with the current studies into native and non-native discourse. The analytical approach adopted in this study combines quantitative and qualitative analyses. It is felt that the use of quantification serves as a starting point of investigation enables us to highlight general tendencies in the occurrence of the phenomena under investigation and motivate the selection of representative discourse samples which can subsequently be explored qualitatively. That is, both qualitative and quantitative perspectives are regarded as complementary. In the final stage, in line with Conrad and Biber (2009) the functional forces are described.

Below (in bullet points) is a summary of the type of sources and their primary objectives and chosen methods.

- The present study examines genuine pieces of writing (informal email messages) produced by a homogenous group of Czech learners of English who are at a past intermediate level of proficiency and looks into the use of short as well full forms.

- The study attempts to follow the framework for register analysis as postulated by Conrad and Biber (2009) by providing situational characteristics, identifying and interpreting selected lexico-grammatical features. The quantitative analysis is not, strictly speaking, comparative but makes an attempt to compare individual linguistic features within the examined register. As regards the method, the rate of occurrence of the target items was ascertained and examined manually, and the raw data was normalized to frequencies per 100 words to allow for comparison with previous and further research studies.

2.3. Data Collection Procedures

Emails

As far as the time period and choice of the materials (informal emails) are concerned, all materials (informal emails) were gathered in the period 2008 – 2010 at the end of the semester, after the course, and once the selected textbooks had been finished, as part of the mock examination. As a general rule, the students are supposed to take a mock examination at the end of course. As the students are preparing for one of the Cambridge exams, they invariably sit for the FCE and CAE mock exams of the official past exam papers from Cambridge ESOL.

The written instructions were based on one of the mock exam rubrics. The emails under investigation were originally hand-written. To investigate linguistic characteristics of informal emails without the aid of a computer corpus, I compiled a relatively small corpus of 57 email messages, with a total of 10,383 words. Despite the size of the corpus, I still feel that one of the main advantages of the analyzed emails is the same purpose of the email messages with relatively similar content inherent in the emails. This allows for a more comprehensive investigation and supports my argument, albeit rather tentatively and with preliminary results, that Czech students tend to grapple with applying the appropriate level of formality – or rather, informality due to the insufficient attention given in current textbooks.

All of the analyzed emails are complete texts (rather than excerpts) between 130 – 200 words in length. The exact word count is always given under individual emails. Most of the emails are within the required word limit. Although a couple of emails are slightly below or over the word limit, they still contain all the important information for analysis. Because the emails had been handwritten and sometimes somewhat difficult to follow, each email was reproduced for ease of reference.

Since linguistic features tend to vary across a register depending upon the situational characteristics as regards to different relationships between the participants and the primary purposes of email, I decided to examine one type of transactional email, a sub-register. All emails were written by Czech learners of English in answer to the same task as part of the First Certificate in English examination in which the writer is asked to provide a target reader, a friend, with the requisite provision of information and written in an appropriate style for the situation. The four pieces of information required and expected are as follows:

- to inform Tom about a more-than-three-hour delay on the way home;
- to tell Tom which photos the writer likes best;
- to tell Tom about the found watch and about the place where it was found;
- to tell Tom where the writer would prefer to stay and why.

2.4. Data Collection Procedure

All materials (informal emails) were gathered in the period 2008 – 2010 at the end of the semester as part of a mock examination. The written instructions were based on one of the practice FCE exam rubrics. Subsequently a corpus of fifty-seven email messages, with a total of 10,383 words, was compiled. All of the analyzed emails were complete texts between 130 – 200 words in length. Since linguistic features tend to vary across a register depending upon the situational characteristics as regards to different relationships between the participants and the primary purposes of email, I decided to examine one type of transactional email, a sub-register. All emails were written by Czech learners of English at post-intermediate level of proficiency in answer to the same task as part of the

First Certificate in English examination in which the writer is asked to provide the target reader, a friend, with the requisite provision of information and written in an appropriate (informal) style for the situation.

3. Result and Discussion Section (Analysis)

3.1. Situational Characteristics

In keeping with Biber & Conrad (2009), I begin by describing the participants and relations among participants involved in the study.

Participants and Relations Among Participants

The **addressors** are easily identifiable; they were young adults of Czech nationality between the ages of 18 – 25. Also, it must be noted that they were all students at the time of the beginning of the investigation. The students all took part in an intensive course and sat for the FCE mock-examination (pomaturitní studium) as part of their studies. As far as the gender of the participants is concerned, there were 41 females and 16 males in total. They all had been classified as being at the intermediate level of proficiency. The majority of whom had studied English as a foreign language previously at secondary school in the Czech Republic, most of them graduated with a pass in English, and Czech is their mother-tongue. In sum, the writers formed a homogenous group in terms of age, level and language learning background, nationality, and profession.

Regarding the intended reader i.e. **addressee**, their social roles and personal relationships among participants, as based on FCE instructions, the informal email message was essentially intended for their peer (a foreign friend), i.e. for an individual reader. The writers were thus expected to produce a personal email using an informal or neutral register as well as appropriate genre markers, for example. The participants (authors of the emails) were, however, aware of the fact that the personal email messages would ultimately be read by the examiner(s) so the role of the on-lookers ought to be taken into consideration, and admittedly, cannot be ignored. As a consequence, it may be argued that the role of on-lookers is even more significant than that of an unknown addressee. In short, the influence of both should be recognized. In considering an appropriate sampling, I decided to follow a homogenous sampling strategy. That is, all the participants were young Czechs adults who participated in the same type of language programme, were of a post-intermediate level of proficiency, and completed the mock test in identical exam conditions. It is felt that the focus on a homogenous group of Czech learners at a specific level of proficiency will be of benefit for previous and perspective research studies. As regards the relationship among the participants, in contrast with real-life email messages in which the interaction can be immediate (or spread days or weeks), the degree of interactiveness is in this situation low as the reader is not meant to reply at all. The two participants (addressor and addressee) are said to be friends and are thus socially equal.

Channel, Production Circumstances and Setting

First, it must be noted that the email messages were not typed but handwritten and were produced in a very specific public setting, i.e. in exam-like conditions at the Elvis language school. Next, the email messages were written within the required time limit and the exam was held in a public setting. Therefore the time and place were equally shared by all of the test-takers. The writers had some time to plan what they were going to write. That is, the emails allowed opportunity for quick planning, editing, deleting and revision. Admittedly, the setting (i.e. the time and place of interaction) including the type of channel might have had a considerable impact on language choices. For instance, it may be argued that the language produced is not natural and was not written in natural conditions. While acknowledging that these specific means of expressing language can have a certain degree of influence upon the linguistic forms that the writers employed, it could also be argued that every text arises in a specific context, often with various and even hidden purposes as well as interests.

Communicative Purposes and Topic

The emails combined several communicative purposes. The general communicative purposes of the emails were to convey four pieces of factual information (factuality) and to express personal opinion on the recent visit made by a friend and a future visit to the same friend. That is, the emails were not only task-focused but interpersonal as well. More specifically, the purposes of the emails under study were to briefly inform the friend (Tom) about a more-than-three-hour delay on the way home (1), to tell Tom and perhaps describe which photos the writer likes best (2), to tell Tom about a found watch and about the place where it was found (3), and to tell Tom where the writer prefers to stay and why (4). This thus involved brief description and explanation of the problems, description of the photos and the watch including giving holiday preferences. In terms of the topic, the instructions and email combine the topics of the recent visit to a friend and upcoming mutual holiday plans.

3.2. Linguistic Analysis and Functional Interpretation

Lexico-grammatical Analysis

Having outlined the situational characteristics of the email messages under investigation, the purpose of this part is to present the results of the lexico-grammatical analysis – or rather, the following part is concerned with the linguistic investigation of the register features of the informal transactional emails and the functional associations between linguistic patterns and situational factors. Following Biber and Conrad (2009) a quantitative study was conducted focusing on the selected lexico-grammatical features. The study examined (but was not restricted to) spoken-like, informal features such as discourse markers (e.g. sequencing), and vocabulary features, (e.g. phrasal verbs), other spoken-like features, and register deviations. However, this paper presents a part of the study that focused on the use of short forms (contractions) in comparison of the full forms.

- Short forms (contractions)
- Full forms

Contractions vs. Full Forms

As stated above, part of the study was concerned with the use and occurrence of the structural reduction, e.g. contracted forms/short forms as opposed to full forms, ellipsis. That is, in the first parameter, the total numbers of contracted forms and full forms were manually counted to identify the functions of the target items in context. As previous research has shown, the occurrence of contracted forms is considered a clear indicator of informality (see e.g. Crystal, 2001) and it is frequently found in informal registers (see e.g. Biber et al., 1999) – that is, it is also characteristic of email communication (see e.g. Crystal, 2001). However, the presence or absence of contracted forms may be dependent upon various kinds of factors which need to be taken in consideration, e.g. mode or medium, text-type, subject matter including the age or gender of the speaker/writer.

But when it comes to second language writers, it is generally suggested that learners of English have a tendency to overuse full forms, avoid contracted forms and simply play it safe. As mentioned already, this “deviation” does not lead to any misunderstanding but can give an impression of an excessive formality, and may just sound odd and somewhat stilted (see e.g. Parrot 2000). As will be seen, the emails under investigation seem to represent a blend of written and spoken language in this respect as the vast majority of the emails under investigation used a combination of the contracted and full forms. However, as shown in the table below, the use of short forms was more frequent with 275 occurrences compared with the 168 instances of full forms.

Moreover, the table also shows the number of tentative suggestions/preferences using short as well as full forms. The findings in the table indicate that the writers (especially when making tentative suggestions or giving preferences) opted for the use of full forms (33 occurrences) rather than short forms (4 occurrences). In this connection, the most common phrases were polite expressions: *I would like* and *I would prefer* (20 occurrences). The use of these full forms was also noticeable in the emails that preferred the use of short forms. To illustrate, several instances are given below the table. For the sake of clarity and ease of reference, the number in the round brackets refers to the number of the email.

Table 1: Frequency of full and short forms and tentative suggestions or giving preferences

Full forms and short forms	Full forms	Short forms	Tentative suggestions or giving preferences – Full forms (I would like, I would prefer)	Tentative suggestions or giving preferences – Short Forms (I'd like, I'd prefer)
Raw No.	168	275	33	4
Norm. Rate	1,62	2,65	0,32	0,03

If I can choose, I would like to stay on your uncle's farm. (3)

I would prefer to stay in your's family flat if it is OK for your parents. (23)

I prefer to go to your uncle's fam. Because I would like to do some walks and see the landscape there. (12)

The preference for the use of short forms is not indicated in the relative clauses under investigation. The full forms were, in fact, used in 16 cases whereas the short forms were employed only in 7 cases. Similarly, short forms tend to be avoided when expressing epistemic modality (with zero occurrences), e.g. *x you must have been falling*. This finding can be accounted for the fact that such structures tend to be acquired at this level of proficiency and are primarily focused on producing the correct grammatical form, i.e. paying less attention to contracted forms. At the same time, however, it must be noted that most of the instances were used incorrectly.

You must have left it there, when you decided to help me with cleaning. (50)

Having left your watch behind, you must have been feeling like a loser I guess. (53)

Table 2: Frequency of full forms and short forms in relative sentences

Full forms and short forms	Full forms	Short forms
Raw No.	16	7
Norm. Rate	0,15	0,06

I reckon that the best one is the photo which was taken in the outside where we are together with glass of wine. (10)

I mostly like the photo where we are on the disco with our friends. (11)

Furthermore, it appears that the second-language writers under investigation tend to give preference to short forms when it comes to prefabricated expressions (52 tokens) that are commonly presented in many teaching and learning materials, such as *I'm dying to see you again, I'm glad..., but doesn't matter, I can't wait... you're welcome* etc. as illustrated below. This can be explained by the fact that these expressions tend to be presented in learning and teaching materials.

I'm dying to see you again. (46)

I'm glad you enjoyed your stay here in Prague. (2)

In agreement with Kavka (2009, p. 144) that both forms short and full forms are characteristic of Standard English, the following conclusion can be drawn, albeit tentatively, from the results of this part of the investigation. The writer favoured short forms particularly in first person singular, e.g. *I'll* (21 occurrences) versus *I will* (13 occurrences), and third person singular, e.g. *it's* (32 occurrences) vs. *it is* (8 instances), whereas the use of full forms was apparent in relative clauses and tentative suggestions. The former could perhaps be explained by the frequent exposure to these items, while the latter might have to do with politeness.

As far as the parameter of colloquial contractions is concerned, such as *wanna, gonna, gotta*, these semi-modals are, generally speaking, especially applied in very colloquial speech and informal registers, e.g. conversation (see e.g. Conrad and Biber, 2009). With regard to this study, colloquial contractions were not at all widely used, despite the fact that they are also characteristic of email communication in general (see e.g. Danet, 2002).

In fact, out of 57 emails only two emails used colloquial contractions. One email ended with a colloquial closing *See ya*, and the same email used *gotta*. The other one opted for *gonna*. Notice also that the first writer used the abbreviation *asap* unlike the second writer. The entire email was chatty and thus was found to be characteristic of the writer's individual style. Overall, the absence of colloquial forms was not found to be surprising as these semi-formal modals are generally neglected in teaching and learning material including the materials under investigation.

I gotta go buddy, let me know asap. (28)

See ya (28)

I'm gonna send them to you as soon as possible. (54)

4. Conclusion

With regard to the results of the linguistic investigation discussed and exemplified above, i.e. on the basis of the email analysis the following findings emerged: The corpus confirms that the written language used and produced in the specific conditions is not fundamentally different from speech and the pieces of writing under investigation do not fall into such categories and dichotomies as speech vs. writing, formal vs. informal. That is, the study confirms that there are no absolute differences between writing and speech. More specifically, the results of the quantitative analysis of contracted/short forms (as opposed to full forms) support the claim of application of neutral language. As a matter of fact, the use of colloquial contractions was very rare. Rather, the emails under investigation used a combination of the contracted and full forms. The results have shown the preference for short forms particularly in prefabricated expressions which might be partly due to the frequent presentation of the target items in teaching and learning materials. By contrast, the preference for full forms was more frequent while e.g. making tentative suggestions or giving preferences. Overall, the writers who largely employed full forms throughout their writing sounded somewhat more polite and written-like, not necessarily formal. The use of full forms had to be considered on an individual basis since full forms may have been used intentionally, e.g. for emphasis. Moreover, it must be stressed that the presence or absence of contracted forms might be dependent upon other variables, e.g. mode or medium, text-type, subject matter including the age or gender of the speaker/writer.

References

- BARON, Naomi. 2000. *Alphabet to Email*. London : Routledge, 2000. 332 p. ISBN 978-0-19-531305-5
- BIBER, Douglas – CONRAD, Susan. 2009. *Register, Genre, and Style*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 344 p. ISBN 976-0-521-67789-9
- BIBER, Douglas – STIG, Johansson – LEECH, Geoffrey – CONRAD, Susan – FINEGAN, Edward. 1999. *The Longman Grammar of Spoken and Written English* London : Longman, 1999. 1204 p. ISBN 0-582-237254
- CRYSTAL, David – DAVY, Derek. 1969. *Investigating English Style*. London : Longman, 1969. 264 p. ISBN 0-582-52212-9
- CRYSTAL, David. 2001. *Language and the Internet*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 272 p. ISBN 9781139164771
- DANET, Brenda. 2002. The language of email. In: *European Union Summer School, University of Rome*, June 2002, Lecture II. Available at: http://www.euophd.it/html/_onda02/04/ss8/pdf_files/lectures/Danet_email.pdf [2015-01-20]
- ENKVIST, Nils – SPENCER, John – GREGORY, Michael. 1964. *Linguistics and Style*. Oxford : Oxford University Press, 1964. 109 p. ISBN 9780194370165
- FERGUSON, Charles. 1983. Sports announcer talk: syntactic aspects of register variation. In: *Language in Society*, 1983, No. 12, pp. 153 – 172. ISSN 0079-4740

- HALLIDAY, Michael. 1978. *Language as Social Semiotic*. London : Edward Arnold, 1978. 256 p. ISBN 0826488773
- KAVKA, Stanislav. 2009. *Past and Present of the English Language*. Ostrava : Faculty of Arts, University of Ostrava, 2009. 150 p. ISBN 978-80-7368-313-9
- LEE, David. 2001. Genre, Registers, Text Types, Domains, and Styles: Classifying the Concepts and Navigating a Path Through the BNC Jungle. In: *Language Learning & Technology*, vol. 5, 2001, No. 3, pp. 37 – 42. ISSN 1094-3501. Available at: <http://llt.msu.edu/vol5num3/lee/default.html> [2015-01-20]
- LEWANDOWSKI, Marcin. 2010. Sociolects and Registers – a Contrastive Analysis of Two Kinds of Linguistic Variation. In: *Investigationes Linguisticae*, vol. XVII, 2010, No. 4, pp. 60 – 79. E-ISSN 1733-1757. Available at: http://www.staff.amu.edu.pl/~inveling/pdf/Lewandowski_20.pdf [2015-01-20]
- PARROTT, Martin. 2010. *Grammar for English Language Teachers*. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 479 p. ISBN 9780521712040
- THORNBURY, Scott. 2005. *Beyond the Sentence*. Oxford : Macmillan Education, 2005. 196 p. ISBN 978-7-5012-2083-0
- URBANOVÁ, Ludmila. 2005. Is Stylistics a Controversial Branch of Language Study? In: *Brno Studies in English* (vol 31). Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada S, 2005, pp. 73 – 84. ISSN 1211-1791

Resumé

Článok predkladá registrovú analýzu 57 neformálnych emailov napísaných českými študentmi stredne pokročilej úrovne. Registrová (lexikogramatická) analýza sa opiera o teoretický rámec Bibera a Conradovej (2009), najskôr je predkladaná tzv. situačná charakteristika daného registra a potom sú skúmané vybrané lexikogramatické rysy z funkčného hľadiska. Kvantitatívny prístup je primárny a je prebieha prostredníctvom tzv. lexikogramatickej analýzy vybraných stylistických javov. Sledované a porovnávané sú skrátené a plné tvary ako prostriedky charakteristické pre písomný či ústny prejav. Výsledky ukazujú použitie oboch tvarov a potvrdzujú predpoklad, že emailová komunikácia obsahuje prvky písomného aj ústného jazyka.

Summary

The present article offers a register analysis of 57 informal emails produced by Czech learners of English of the intermediate level of proficiency. The register (lexical-grammatical) analysis builds upon Biber and Conrad (2009). First, the situational characteristics of the register are described. A number of lexical-grammatical features are subsequently examined. More specifically, the paper focuses on the use of full as well as short forms as features typical of written and spoken language. The results show and corroborate the assumption that both forms can be found in the pieces of writing under investigation.

ŠOTOLOVO KUŘE NA ROŽNI JAKO FILOSOFICKÁ PARODIE

ŠOTOLA'S KUŘE NA ROŽNI AS A PHILOSOPHICAL PARODY

Jakub Klein

Katedra české literatury a literární vědy FF Ostravské univerzity v Ostravě

Teorie a dějiny české literatury, 2. rok studia, kombinovaná forma studia

jklein@email.cz

Školitel: **doc. PhDr. Martin Pilař, CSc. (martin.pilar@email.cz)**

Key words

philosophical parody, historical novel, philosophy in the literature, Jiří Šotola, Kuře na rožni

Klíčová slova

filosofická parodie, historický román, filosofie v literatuře, Jiří Šotola, Kuře na rožni

Jak byl dosud interpretován román *Kuře na rožni* Jiřího Šotoly? A jak lze tento román interpretovat dnes? Lze stavět na interpretacích Františka Buriánka a Daniely Hodrové? Lze pokládat *Kuře na rožni* za filosofický román? Lze v daném románu vysledovat nějakou myšlenkovou linii?

1. Historické interpretace

Recenzí románu *Kuře na rožni* (1976) nevzniklo mnoho a jen několik přináší opravdu cenná hodnocení. Mezi tyto světlé výjimky patří interpretace Františka Buriánka (1978, s. 111), který jako první zdůraznil filosofický potenciál textu.

Z poněkud jiné perspektivy než Buriánek posuzuje román Daniela Hodrová. Její rozumění se zaměřuje především na spojitost *Kuřete na rožni* s žánrem pikareskního románu, dále na karnevalizaci coby způsob prezentace fiktivního světa a konečně na význam dialogu v románu.

V souvislosti s žánrem pikareskního románu píše: „Šotola však tento žánr osobitě přetvořil, ba dokonce můžeme říci, že jej v duchu principu lidového divadla a karnevalu, ovládajícího strukturu celého románu, obrátil naruby. Místo učeného a zbožného poutníka, prohlédajícího a nakonec opouštějícího svět, uvedl na scénu divadla světa tuláka – zběha, zlodějíčka a komedianta –, pro něhož je svět prostorem nikoli pro náboženské, sociální a etické reflexe a kritiky, ale pouhé existence, měnící se často v boj o přežití. Místo poutníkovy cílevědomého směřování do středu světa a bytí líčí bezcílnou cestu tuláka, který světu a dějinám nerozumí“ (Hodrová, 1984, s. 81).

S tím hodnocením však můžeme snadno polemizovat. Vždyť jak jinak interpretovat rozmlouvání hlavní postavy s Bohem, s dalšími postavami a loutkami než tak, že jde o náboženské, sociální a etické reflexe? Je třeba zdůraznit, že v *Kuřeti na rožni* není parodováno samotné kladení existenciálních, sociálních a etických otázek. Parodovány jsou jen některé odpovědi na ně. Parodizována není ani hlavní postava, coby tázající se subjekt se Matěj nestává komickou postavou, jeho osud je čistě tragický; parodizována je pouze Matějova role poutníka jako prostředku hlásání křesťanské ideologie.

Na druhou stranu lze stěžet co vytknout tomu, jak Hodrová pojednává o karnevalizaci v románu.

„Podívejme se nyní konkrétněji na způsob, jakým Šotola karnevalizuje žánr divadla světa a prostřednictvím tohoto postupu tvoří strukturu a smysl díla. [...] Činí tak v podstatě dvojím způsobem: jednak ‚historickými‘ vstupy, jednak tím, že svého hrdinu staví do situací, v nichž se ocitá téměř ve středu ‚velkých dějin‘. [...] nahlíží [...] události z ironického pohledu vypravěče, z něhož se jeví jako loutková představení. Loutkový ráz dostává divadlo světa kupříkladu tím, že se světodějně události líčí krajně lakonicky [...] (Hodrová, 1984, s. 83). Hodrová pak píše o „marionetní stylizaci dějin“ (Hodrová, 1984, s. 83).

Jako druhý způsob karnevalizace dějin v *Kuřeti na rožni* uvádí Hodrová stylizaci Matějova života jako divadelní představení. „Nejen svět a dějiny se tu předvádějí jako divadlo, také Matějův život je stylizován jako divadelní představení, které se epizodicky stává součástí divadla světa“ (Hodrová, 1984, s. 83).

Hodrová pak ještě uvádí tři sféry světa, které vypravěč paroduje: svět s dějinami, klášter s Bohem a vznešené aristokratické umění (Hodrová, 1984, s. 83). Další pozornost upírá na míru využití a význam monologičnosti a dialogičnosti v románu. „... Matějova řeč splývá s řečí vypravěče, v jehož promluvě se záměrně znejasňují přechody od ‚objektivního‘ vyprávění (promluva vypravěče) k vnitřnímu monologu a dialogu (promluva postavy), znejišťuje se vypovídající subjekt, který se proměňuje i v rámci jediné věty“ (Hodrová, 1984, s. 83).

Při konstatování neobyčejné role dialogu v románu Hodrová uvádí jeho podoby: „dialog autora s postavou, dialog postav a dialog postav-loutek, vnitřní dialog a konečně dialog (často explicitní) s jinými prozaickými, především románovými texty, který přímo určuje strukturu románu. A ještě jeden typ dialogu nalézáme v tomto románu – dialog jazyků, hlavně češtiny a němčiny...“ (Hodrová, 1984, s. 84 – 85).

Význam dialogu jako stavebního kamene románu zdůrazňuje vedle Hodrové i Blahoslav Dokoupil: „Matěj vede pomyslné dialogy se svou dávnou láskou, tanečnicí La Tournesse, se svými loutkami, s Bohem, s vypravěčem i sám se sebou. Je neustále konfrontován, je ve výslechu, je napínán na skřípec, je na rožni otázek. Jeho plebejství je podrobováno zkouškám, vypravěč se táže, nakolik je opravdové. V dialozích se přitom střetávají protichůdná stanoviska nebo dva vnitřní hlasy jedné a téže postavy, ale žádné ze stanovisek nezískává navrch, otázky zůstávají nadále otevřené, existenciální problematika, která jev dialozích dotčena, neztrácí svou palčivost. V jednom Matějově dialogu s vypravěčem zazní příznačná slova, která jako by říkala, že hledání smyslu má smysl jen jako proces, jako něco, co nikdy nekončí. Jinými slovy, smysl hledání je v hledání samém, ne v nalezení“ (Dokoupil, 1980, s. 265).

Všechny tyto příspěvky jsou mimořádně cenné, nicméně naše interpretace naváže především na pohled Františka Buriánka, který jsme si přiblížili na začátku tohoto příspěvku.

Pokud jde o rozměr čistě literární a umělecký, budeme s Buriánkem souhlasit v tom, že si Šotola na tomto poli vede velice obratně; tedy v případě, že vede nějakou filosofickou polemiku a ať ji vede v jakémkoli myšlenkovém směru, dovedně ji beletrizuje.

Pokud jde o rozměr filosofický, nepřekvapí, že Šotola jako literát nezachází s filosofickými koncepcemi systematicky a jako s celky, ale vybírá si z nich jen všeobecně známé teze, a to takové, jejichž protikladné kladení povede v příběhu k maximální polemičnosti. Zmatečně však působí nejasné ontické zakotvení jednotlivých postav. Rozsoudit, zda jde spíše jen o způsob uměleckého ozvláštňení, či způsob záměrné mystifikace, anebo o způsob jak vystupňovat všeobecnou noetickou skepsi zůstává na čtenáři a na jeho preferencích.

2. Pokus o nový pohled v historickém kontextu

Zcela zásadní však budiž naše tvrzení, že dojem zcela mimořádného díla, jakých nemá česká literatura 20. století mnoho, může román *Kuře na rožni* vyvolat až zapojením intelektu reflektujícího vztah tohoto románu k různým filosofiím. Konkrétně si dovoluujeme tvrdit, že průřezová znalost pokantovské filosofie může *Kuřeti na rožni* dodat při interpretaci zcela jiný – hlubší – rozměr.

Z hlediska žánru lze *Kuře na rožni* pokládat za historický a filosoficko-parodický román, jehož parodie není parodií literárních děl ani žánru, ale parodií filosofií, jimi zprostředkovaných vidění světa a od nich odvozených ideologií. Máme tedy na mysli typ parodie, kterou popisuje Eduard Petrů takto: „Existuje však také možnost, že mimo hru zůstává jak literární dílo, tak literární žánr a parodie směřuje ke kterékoliv oblasti literární nebo mimoliterární skutečnosti, jejím konečným cílem je destabilizace hodnot“ (Petrů, 2002, s. 37).

Pokud jsme se rozhodli román interpretovat tímto směrem, je nutné si nejdříve ujasnit, jakých hodnot se daná parodie týká v daném historickém kontextu. Vraťme se na počátek 60. let, kdy byl Jiří Šotola již výraznou kulturně činnou osobností. V letech 1964 – 1967 zastával funkci prvního ta-

jemníka Svazu československých spisovatelů a při jejím výkonu se otázkami hodnot zabýval a publikoval na toto téma dokonce i řadu článků.

Na základě podrobného studia Šotolovy publicistiky z 60. let lze po shrnutí a zevšeobecnění stručně říct, že se ve své publicistice autor věnuje několika tematickým okruhům, které se mnohde prolínají a v mnoha aspektech podmiňují. Prvním okruhem jsou požadavky na umění a představa jeho ideální podoby. Druhým okruhem je potřeba dialogu a polemiky jako prostředků politické praxe. Třetím je odpovědnost a čtvrtým fanatismus v nejrůznějších jeho podobách. Vztah mezi těmito čtyřmi tématy lze ve zkratce vystihnout asi takto: prvořadým úkolem ideální (tj. komunistická) společnosti je vymýtit fanatismus, který představuje historicky nejnebezpečnějšího nepřítele lidstva. K jeho vymýcení stejně jako k udržení žádoucího stavu přispívá zásadním způsobem dialog a jeho vyhraněná podoba – polemika, kterou je třeba vést s vědomím plné odpovědnosti za její důsledky. Prostor pro dialog a polemiku se přitom nemá omezovat jen na oblast explicitní politiky, ale má zasahovat i do oblasti umění, které se před politikou nemá uzavírat, případně nemá být pouhým tlumočnickem výsledků politické praxe. Naopak, umění má do politického života vnášet podněty, má být součástí této praxe.

Zcela logicky se můžeme domnívat, že romanopisectví přebralo pomyslnou štafetu jako médium pro prezentaci autorova politického a filosofického smýšlení; tuto domněnku přitom podporuje několik faktů.

- a) Ke psaní prózy se Šotola uchyluje v době, kdy je mu postupně (nejdříve částečně a pak zcela) znemožněno prezentovat své politické přesvědčení v novinách a časopisech, čemuž se do té doby hojně věnoval.
- b) Témata, která prezentoval ve své publicistice (především pak v autorových fejetonech, které publikoval v roce 1967 v časopise Československý voják: *Příběh katolické vdovy*, *Fanatismus*, *Jde o život* a *Hrdinové národa*) lze nalézt v románech v mnohem rozvinutější podobě.
- c) Témata Šotolovy publicistiky a pozdější románové tvorby ideově odpovídají dobově aktuálním politickým a etickým tématům.
- d) S příklonem k próze (divadlu a televizi) Šotola ukončuje svou básnickou dráhu, což lze vysvětlit tak, že se vzdává prostředku, který mu nedovoluje vyjadřovat jasně a určitě své filosofické, případně i politické smýšlení; ostatně tuto myšlenku uvedl již autor doslovu *Kuřete na rožni*, když napsal: „Když se Šotola po více než dvacetileté básnické činnosti měnil v prozaika (a zároveň v autora divadelních her a scénářů), asi ho k tomuto obratu nejvíc lákala právě příležitost rozvinout do větší šířky určité konflikty, které zřejmě už dlouho zajímaly jeho deziluzi, a příležitost inscenovat jejich řešení jako spor rozdílných názorů a životních postojů“ (Pohorský, 1976, s. 322).
- e) Za zmínku stojí i to, že přímo ve svém prozaickém díle uvádí jména a spisy politicky orientovaných filosofů, k nimž se vypravěčsky vymezuje.

Jakkoli žádný z těchto bodů není sám o sobě důkazem, souhra faktorů nás může dovádět k předběžnému rozumění ovlivňujícímu nás přístup. Rozhodnout však musí až kontakt se samotným dílem. Když přistoupíme k textům z axiologického hlediska (což je podmínkou odhalení parodie vůbec a daného typu parodie zvláště) dovede nás naše rozumění k následujícím závěrům.

Prožitek lásky a blížící se smrti, tíhy z vlastního soudu, naléhavosti kvůli povinnostem atd., všechny tato existenciální prožitky (které bývají některými interprety zmiňovány jako ústřední motivy) se jako motivy prožívání postav vyskytují v Šotolově próze skutečně v hojně míře. Co je ale podstatné: z axiologického hlediska jsou tyto prožitky klíčovými projevy autonomní bytosti a její autentické existence.

Když uvážíme, že Šotola staví své prózy na kontrastu (dramatickém, hodnotovém), snadno vidíme protipól vůči ideji autentické existence. Jsou to neautenticky existující postavy, kterých je v Šotolových prózách spousta.

Při odhalování příčin výskytu neautentických existencí pak není problém odhalovat tyto: a) mocenské instituce potlačující lidskou autonomii, která, jak se zdá, představuje v Šotolových prózách předpoklad autentického prožívání a b) obecnou nevědomost, která způsobuje často totéž (prvotní příčinou této nevědomosti však bývá často také působení mocenských institucí). Vidíme zde, že neautonomní, institucemi podmaněné bytosti, nejsou s to realizovat svou autenticitu.

U Šotoly stojí důraz na ztvárňování principu fungování překážek, které brání v rozvoji lidské autenticity. Je to tedy nedostatek autonomie, zapříčiněný působením autoritativních institucí, a to dvěma způsoby. Jednak přímým donucováním silou (což až tak účinně autenticitu nepotlačuje), jednak indoktrinací, která je mnohem účinnější, neboť zachvacuje celý hodnotový systém individua.

Šotola (hlavně coby autor próz *Tovaryšstvo Ježíšovo*, *Kuře na rožni*, *Svatý na mostě* a *Osmnáct Jeruzalémů*) se z axiologického hlediska ukazuje být především politicky orientovaným spisovatelem. Axiologický rozbor jeho děl nás zavádí k politologii, případně k filosofii s politickým akcentem. Základní jeho myšlenkou může znít takto: politická svoboda je předpokladem intimního rozvoje individua.

Máme-li přiblížit politický aspekt věci, je zjevné, že ve svých prózách (*Tovaryšstvo Ježíšovo*, *Kuře na rožni*, *Svatý na mostě* a *Osmnáct Jeruzalémů*) Šotola hojně tematizuje filosofické koncepce, a to především takové, které v nedávné historii posloužily jako etický základ pro různá politická uspořádání společnosti. Šotolu zajímá především to, jak specifické imperativy těchto filosofii ovlivňují rozhodování a jednání jedince a odtud veškerou politickou praxi.

Šotola coby literát s těmito filosofiemi rozehrává hru, literárně s nimi polemizuje a karikuje je. Většinou to dělá skrytě s pomocí symboliky a alegorie. Nicméně i tak některé jeho prózy vyznívají značně filosoficky (román *Kuře na rožni* lze označit za filosofický román). Autorova snaha akcentovat etický rozměr politických filosofii zachází dokonce tak daleko, že se v jeho tvorbě setkáváme s výraznou mírou tezovitosti (zjevná je například v próze *Osmnáct Jeruzalémů*, například Štěpán Vlašín tomuto dílu vytkl nadbytečnou fantazijní a také filozofickou složku, která nekoresponduje s dětským viděním světa (Vlašín, 1986, s. 5), s čímž lze i při zohlednění ideové zaujatosti souhlasit.

Šotolovy prózy a především *Kuře na rožni* se ukazují být polemikou dvou proudů evropského myšlení. Na jedné straně je to antropologický koncept zcela autonomního, nedeterminovaného individua (s ohledem na dobu vzniku próz lze uvažovat především o modelech člověka v pojetí tzv. existencialistů: Kierkegaard, Jaspers, Marcel, Heidegger, Satre, Camus). Na druhé straně je to koncept sociálně a historicky determinovaného individua (v úvahu přicházejí hlavně Hegelův, Comtův a Marxův koncept vyššího já s postulátem poslušnosti vyššímu účelu, lineárním dějinám progresivního dobra.) Filosofie dějin coby alternativa historie spásy bývá podle potřeby nejednou kritizována nepřímou, a to hlavně skrze kritiku křesťanství.

Pokud máme dále rozvinout naznačený směr a pokusit se ukázat, jak Šotola parodičnost románu *Kuře na rožni* vystavěl, nezbude, než se dopředu smířit s tím, že tato interpretace bude v jistém smyslu jednostranná. Není prostor pro to, abychom si v *Kuřeti na rožni* blíže všímali jinak velmi rozvinutých a jedinečných dramatických postupů, zpracování historického tématu, nebo vynalézavosti v rovině lexika a syntaxe – tímto se zabýval například Alexandr Stich v souvislosti s románem *Svatý na mostě* (Stich, 1979, s. 203 – 213).

Vzhledem k limitovanému rozsahu tohoto článku si nyní uvedeme (až na hranici únosnosti zkrácenou) interpretaci *Kuřete na rožni* coby parodie a následně si ukážeme možnosti interpretace loutek, které dodávají románu specifický charakter a významně ho kvalitativně povyšují.

3. Nová interpretace – stručný průřez *Kuřete na rožni* coby filosofickou parodií

Do poloviny románu se život hlavní postavy Matěje ubírá v souladu s Kierkegaardovým schématem tří morálních stadií. Projevů přechodu od estetického do etického je hned několik (odhalení zadku na veřejnosti coby „autentické zoufalství ze vzdoru“, zneklidňující úvahy o umění, které mu bylo nereflaktovaným způsobem života, osvojení Barbory). Proti Matějovi stojí postavy neautentické (bratr Lukášek „si zoufá ze vzdoru“, je ovládaný „rozsudkem společnosti“ a žije jako „dav“, páter Prosper zosobňuje Kierkegaardem vysmívaný typ roztržitého profesora). Nakonec Matěj v estetičnu spatřuje přeludnou náhražku života (naopak hrabě žije v souladu se způsobem života nazývaným „fantastická existence“). Po smrti Barbory si Matěj autenticky zoufá a je připraven ke skoku do víry, tj. do náboženského stadia. Skok je ale pouze naznačen. Ukazuje se, že neexistuje spolehlivý Bůh, který by garantoval výsledek. Matěj se tak vrací do etického stadia, které nyní představuje nejvyšší stadium lidské niternosti a autenticity. Kierkegaardův model je zcela parodizován.

Ztvárnění románového Boha dále v příběhu koresponduje s definicí Boha podle Feuerbacha. V souladu s jeho filosofií tak v románu: náboženství předchází filosofii, až prohlédnutí iluze Boha hrdinu přivádí k filosofickým úvahám; je tematizováno odlišení *Boha o sobě* a *Boha pro mne*; dochází ke kritice Boha na základě hodnocení *Boha pro mne* a zamítnutí možnosti existence *Boha pro sebe* (v Šotolově díle se obraz karikuje, čímž porušuje jak korespondenci mezi člověkem a Bohem, tak zásadu promítání nejlepších vlastností do Boha); v dialozích se tematizuje postulát korespondence mezi člověkem a Bohem, jenž je objektivizací lidské podstaty povýšené na dokonalý subjekt; potřeba Boha je dána potřebou kompenzovat zahanbení z pocitu vlastní nedostatečnosti; mylné vztahování se ke své podstatě v domnění, že jde o cizí bytost, nutně znamená odcizení se vlastní podstatě, člověk se stává vnitřně rozpolceným; až zavržením Boha v jeho specificky polidštěné podobě Matěj konečně překonává sebe-odcizení a navrácí se sám k sobě; Bůh je usvědčen jako iluze; láska vystupuje přímo ze subjektu, tzn. není zprostředkovaná vyšší mocí, ani z ní odvozená. Shoda Šotolova a Feuerbachova myšlení se týká i úcty ke křesťanským hodnotám. Šotola je vidí jako nezávislé na křesťanské víře a snaží se je jednak vyprostit z přivlastnění církevní dogmatikou, jednak uchránit před útoky ze strany vulgárního materialismu.

Odhalením iluzivnosti Boha filosofická polemika v *Kuřeti na rožni* nekončí. Svým laděním se příběh vrací k existencialistickému východisku, tentokrát v modifikovaném a vnitřně diferencovaném pojetí, zahrnujícím prvky, které odpovídají myšlenkám čelných filosofů tzv. existencialismu. Postavy Šotolových próz tematizují způsoby ustavování sebe sama, vymezení individua v rámci kolektivity a světa. Předpokladem nalezení pravdy je u nich existenciálně motivovaná reflexe: poctivost vůči sobě samému a odvaha poznávat se ve svých činech. V románu vystupuje postupně řada postav, které podle jejich vlastností můžeme snadno umístit na třech škálách mezi polaritami: autonomie, heteronomie; autenticita, ne-autenticita; přijetí, odvržení identity – ztotožnění, neztotožnění s rolí.

Stěžejním tématem románu *Kuře na rožni* je v souvislosti s hledáním identity také hledání pravdy. Ta ovšem v myšlení různých postav a vypravěče vystupuje pod různými jmény a přechodně splývá s jinými fenomény, především se svobodou a existencí. Imanentní pravda symbolizovaná zlatým svištěm je přitom položena jako široce otevřená otázka po smyslu, pravdě a podstatě bytí, kolem níž příběh neustále krouží – je to otázka, která se zdráhá přijmout odpověď.

Román *Kuře na rožni* v našem rozumnění tematizuje výrazně i problematiku vztahu mezi pravdou, racionalitou a vědou, konkrétněji řečeno myšlenku, že redukcionismus vědeckých metod nemůže dovést člověka k pravdě (opak si myslí páter Prosper), neboť člověka izoluje od cesty sebe-poznání. V románu najdeme také pojetí transcendentální pravdy, která vychází z představy stacionárního zázvěti. Jeho zjevením je v románu nebe, to se však ukáže být pouhou Matějovou představou, stejně jako Bůh. Teologickou transcendenci pak nahrazuje antropologická transcendence. Střed imanentní a transcendentní pravdy zaznívá i v dialozích dvou protikladných loutek: Harlakýna a Fausta.

Pozornost si v románu zaslouží rovněž tematizace vztahu mezi pravdou a mody komunikace. Dialogičnost *Kuřete na rožni* odpovídá sokratovské tradici dialogu a Marcelově neo-sókratismu. V pásmu postav se dialogy stávají cestou ke vzájemnému dorozumění, porozumění a sdílení hodnot. Významné jsou především dialogy Matěje s hraběnkou a Matěje s loutkami. Matěj vede dialog i s hlavním vypravěčem, dokonce promlouvá po své smrti. Oslabuje se tak jeho ontologická závislost, což přispívá k dojmu indeterminismu existencialistického modelu člověka. Monologičnost (v podání různých státních nařízení nebo armádních rozkazů) zde chápeme jako projev vlastní všem dogmatickým teoriím, monoteistickým náboženstvím a všem sociologickým (a kolektivistickým) společenským teoriím i příslušným teoriím dějin, které společně obsahují postulát vyššího já jako determinanty svobody a smyslu jednotlivce.

Další rozumnění pravdy v průběhu čtení *Kuřete na rožni* se týká tematizace jejich protikladných pojetí ve filosofiích Heideggera a Jaspersa. Na jedné straně je možné nahlížet dialogy Matěje s loutkami ve smyslu Heideggerova bytí přiváděného k řeči. Situace odpovídá i Heideggerovu projektu dějin filosofie: vyjasnění a destrukci tradice i kritice přítomnosti. Matěj dospívá k „autentické dějinnosti“ – jeho odtržení od loutek lze číst jako tvorbu nové tradice a posun kultury, jako pasivní, ale i aktivní enkulturaci. Jaspersova koncepce se naopak uplatňuje v kritice Kierkegaardovy koncepce lidské existence zakotvené v Božím stvoření nebo ve zdůrazňování nezastupitelné úlohy metafyzického

myšlení jako cesty k zodpovídání otázek po svobodě, smyslu života, a správném jednání. Celkově Matějovo ztvárnění nenaplnuje model Heideggerova praktického člověka, ale spíš člověka duchovně založeného, podmaněného řečí šifer (jako šifry mohou být interpretovány i loutky). Dalekosáhlou korespondenci mezi Jaspersovým a Šotolovým myšlením lze přitom vysvětlit jednak jejich obdobnými kulturně-politickými východisky, jednak tím, že Šotola Jaspersovu filosofii znal a nechal se jí přinejmenším nepřímo inspirovat.

Scéna Matějovy smrti naznačuje nejdřív shodu s Heideggerovým pojetím, Matěj vystupuje ve své zakrytosti, je pojmána jako očekávání, nastoluje harmonii pročištěné tradice a nových hodnot a nabízí zrcadlo k sebe-rozumění. Propojení lásky a smrti však vyznívá opět v souladu s Jaspersovým myšlením, když píše o „společném umírání“. Skutečnost, že se to odehrává v modu lásky, odkazuje rovněž k Marcelovu pojetí umírání.

Obecně lze říct, že román *Kuře na rožni* tematizuje existencialistický model člověka postavený do protikladu k modelu člověka v sociálně pojatých filosofických dějin (osvícenské, Comtovy, Hegelovy a Marxovy). Existencialismus se v *Kuřeti na rožni* se také neobjevuje v podobě odpovídající jedné známé koncepci, ale v podobě vnitřně rozrůzněného proudu, a v Šotolově díle se uplatňuje natolik, nakolik podléhá dílčí kritice ze strany rodící se koncepce sblížující existencialismus s marxismem. Zlom nastává právě ve scéně blížící se Matějovy smrti. Pokud dosud román působil jako jednoznačná kritika filosofie dějin z pozice existencialismu, nyní se stává předmětem kritiky i sám existencialismus. Je parodizován, i když ne tak výrazně.

Román *Kuře na rožni* tematizuje (a výrazně parodizuje) i filosofie dějin. Nejprve věnuje pozornost doslovné tematizaci dějin a jejich zbožštění. Ztvárňuje dějiny podléhající první sekularizaci, pak otevírá polemiku ohledně druhé sekularizace. Paralelně s tím se Matěj nejprve bouří vůči Bohu, později vůči jeho náhražce, smysluplným dějinám, to ovšem neuvědoměle, neboť není schopen abstrakce. S tím, jak se zbavuje víry v zásvětní i pozemský eschaton, stává se post-sekulární postavou. Tematizace smrti Boha přitom odpovídá Feuerbachovu pojetí – zákonitě se ukazuje, že společenské zlo má imanentní, nikoli transcendentální zakotvení.

Podob filosofie dějin tematizovaných v románu můžeme najít celou řadu. Společné mají to, že jde o sociologické teorie společnosti, sdílející jednak ideou kolektivismu s postulátem existence vyššího já, jednak představu objektivního chodu dějin, ubírajícího se cestou progresivního dobra.

Neboť této oblasti již bylo v interpretacích věnováno dost pozornosti, omezíme se na upřesněné konstatování, že se zde rozvíjejí polemiky, ve kterých jednotlivé filosofie dějin (zohledněna je Hegelova, Comtova a Marxova) nevystupují v jedné linii, ale prosazují se jedna na úkor druhé. Zároveň znamenají diskurz tvořící pozadí střetu dalších diskurzů, které se od nich zásadně distancují.

4. Interpretace loutek v *Kuřeti na rožni*

Nyní už ke slibovanému pozastavení u loutek v románu, pro které máme díky předchozí interpretaci jasný kontext.

Kuře na rožni tematizuje ryze subjektivní sféru a mechanismus utváření člověka jako nositele kultury, přičemž společnost a dějiny tvoří jen vztažný rámec, vůči kterému se na jedné straně jedinec kriticky vymezuje a díky kterému se na druhé straně vyostřují jeho lidské rysy. Zatímco v *Tovaryšstvu Ježíšově* se v centru zájmu ocitají mezilidské a společenské vztahy, přičemž o jedincově povaze si vytváříme představu na základě toho, jak se realizuje v jejich rámci, v *Kuřeti na rožni* jde především o způsob lidského ustavení sebe sama a o to, nakolik je člověk ve výsledku sám se sebou jednotný v případě, že se zbavuje vazeb s druhými až k hranici naprosté izolace.

Matěj z *Kuřete na rožni* po většinu románového děje žádné povinnosti a závazky, a pokud se naskytnou, může se z nich snadno vyvázat. Vykazuje tak větší míru sebeurčení než postavy románu *Tovaryšstvo Ježíšovo* i postavy *Svatého na mostě*. Matěj nepracuje, chybí mu zázemí, nesplácí dluh minulosti, neváže se na účelové projekty do budoucna, a přesto, ba právě proto – v nepřímé kritice tradičního marxismu – je a zůstává plnohodnotným a neochuzeným člověkem.

Jestliže Boha v díle lze v některých jeho aspektech (vystupuje mnohovýznamově) interpretovat ve smyslu Matějovy ideality (resp. kompetence k ustanovení své ideální podoby), pak můžeme in-

terpretovat loutky ve smyslu Matějovy reálné podoby. Prostřednictvím obou z nich se odhaluje komplikovaný vztah člověka k sobě samému.

Jednotlivé loutky mohou nést nejrůznější významy; lze je pokládat za Matějovy dílčí osobnosti, kulturní archetypy nebo typizované postavy, přičemž dané možnosti nemusejí vylučovat jedna druhou – loutky můžeme dost dobře nahlížet jako mnohovýznamové, kontextově proměnlivé fenomény.

Román tedy ponechává dostatek prostoru, aby se naše mnohoznačné rozumění loutkám měnilo a oscilovalo podle potřeb příběhu, podle rozvíjení a prohlubování jeho významů, aniž by bylo nutné přikročit k významnějšímu motivickému obohacení. Mnohovýznamovost nemusí vést k divergenci smyslu; může naopak vést k jeho konvergenci, vystavěné na předpokladu, že různá povaha loutek představuje různé fasety subjektu, odhalující meze jeho autonomie. Jinak řečeno: ve všech případech loutky vystupují jen v různě modifikovaných úlohách jako prostředníci k utváření Matějovy subjektivity; znamenají tak roztržštěnou auto-projekci této postavy či dokonce její konstrukci a následnou rekonstrukci sebe sama. Nejlepším dokladem této hermeneutiky subjektu či mnohoznačného já (Ricoeur, 2001) se zdá být velké představení s loutkami, které Matěj sehrává bez přítomnosti publika v okamžiku, kdy se symbolicky loučí se svým komediantským řemeslem. Tehdy jako by ztrácel obrysy své osobnosti: akt tvorby ho zcela pohlcuje, Matěj se zcela oddává svému tvůrčímu bytí, rozpouští se v mnohosti svého já – ostatně toho si všímá i Hodrová (1993).

Rozumět tomuto vystoupení jako pouhému rozpolcení jeho osobnosti by však bylo krátkozraké. Mnohem širší rozumění se nám odkryje, když si všimneme loutek jako jednotlivých komponentů Matějovy osobnosti sledujících stejný cíl. Neméně významný se zdá být fakt, že všem těmto loutkám je v daném představení přiznána důležitost a právo se prezentovat – všechny dostávají stejnou příležitost se projevit. Právě proto, že uplatňuje všechny stránky své osobnosti, právě proto, že žádná z nich není opomenuta, dochází Matěj chvilkového pozemského štěstí. Současně nelze přehlédnout, že stejně jako všechny jeho loutky i Matěj do tohoto představení vkládá všechno své umění. Zdá se, že tato angažovanost představuje klíč k plnohodnotnému životu, jak se nám potvrzuje na dalších stranách knihy.

Loutky však v našem rozumění ukazují dvojí tvář: jednu spjatou s Matějovým subjektivním světem a jeho dějinností, druhou s objektivním světem a jeho dějinností. Formulovat, jak na nás loutky působí, není snadné, neboť se zdají vystupovat především v Matějových představách. Jednou však loutky přece jen jednáji zcela nezávisle na Matějově mysli (odmysleme si možnost, že jde o Matějovu dodatečnou představu), a to když se rozhodnou opustit místo, kde je Matěj zanechal, a vydávají se na vlastní pěst do světa. Tehdy snad nejvíce působí dojmem personifikace jistých dějinných momentů či kulturních jevů; obojí se přitom nijak nevyklučuje, naopak dobře doplňuje.

Dvojnásobnou (subjektivní a objektivní) povahu loutek nejlépe dokládá scéna, kdy dochází k jejich fascinující proměně ze subjektivních v objektivní. To ovšem nemusíme pokládat jen za proměnu, ale také za setření hranice mezi niterným a vnějším světem. Podstatná je zde okolnost, že vystoupením z výhradní subjektivity Matěje vstupují loutky do širšího kontextu, který umožňuje, aby byly zachyceny ve vnímání jiných, tj. v subjektivních světech druhých lidí. Smysl subjektivity a objektivity se tedy nezdá tak důležitý jako moment možnosti být sdílen. Loutky svou proměnou vstupují do kolektivity a – co se zdá v kontextu románu ještě důležitějším – vstupují zároveň do kolektivních dějin, na kterých se od tohoto okamžiku začínají podílet, a tak je ovlivňovat. V té chvíli vychází povaha loutek zcela najevo. Vidíme, že pocházejí z dávných dob, jsou starobylé nejen svým vzhledem, ale i myšlením, působí dojmem kulturních sedimentů, tradice, která stojí před úkolem obstát ve střetu s moderním světem. To se však loutkám nepodaří, moderní svět zastoupený skupinou opilých vojáků je zmasakruje. Jde jistě o významný moment, neboť modernita se ukazuje být barbarskou. Pokrok v osvěcenském pojetí, jak o něm mluví pater Prosper, se tedy nenaplnuje a ukazuje se být přeludem. Neméně významné se pak ukazuje rozumění, že se loutky svou emancipací stávají dějinnými ve větší míře, než svou existencí v mysli jediného člověka.

Loutky jako autonomní postavy románu tedy nabízejí celou řadu možných interpretací. Pro jednotlivé možnosti lze najít pádné důvody, které svým vysvětlením dále rozšiřují pole rozumění. Při

uplatnění už zmíněných rozlišujících kritérií můžeme tedy loutky interpretovat následujícími způsobem:

a) Loutky coby personifikace Matějových dílčích osobností v ahistorickém uspořádání (uplatnění subjektivního ahistorického hlediska)

Rekapitulujme: postavy loutek, důsledně vztažené k Matějovi, představují jednotlivé stránky jeho osobnosti, střídavě protěžované i potlačované. Během velkého představení dostávají šanci se projevit všechny bez rozdílu a všechny přitom ze sebe vydávají to nejlepší, (aby sklidily potlesk), neboť tuší, že hrají naposled.

Jistě ne náhodou se jejich pocit kryje s Matějovým tíživým uvědoměním vlastní konečnosti.

Zdá se, že Šotola zde v postavě Matěje předkládá hermeneuticky pojatý subjekt, který rozumí sobě samotnému do té míry, nakolik vstupuje do vnitřně prožité dialogické interakce s druhými subjekty. Hermeneutické ustavování subjektu se přitom děje i v rámci sebe samého, a to prostřednictvím vnitřního dialogu, v Matějově případě zprostředkovaným galérií loutek. Jinak řečeno: přijetím a rozuměním názorům jednotlivých loutek coby svým dílčím osobnostem dospívá Matěj k sebe-rozumění. Přitom nám připadá, že si rozumí tím více, čím více loutky objektivizuje, tj. vyvazuje ze své subjektivitu (respektive jim k tomu napomáhá).

Matějovo rozšiřující a prohlubující sebe-rozumění provází přinejmenším dva jevy. Tím, že formou projekce v loutkách objektivizuje fragmenty svého roztříštěného vnitřního přesvědčení, se Matěj kultivuje. Každá loutka se hlásí k jiným hodnotám, jinému světonázoru, jinému způsobu existence. Matěj reflektuje a promýšlí všechny (tyto) varianty, aby dospěl k vlastnímu názoru, vycházejícímu z co nejširšího spektra alternativ. Matěj také přijímá různorodá zakotvení loutek, a tak projevuje svou toleranci. Jeho subjektivní roztříštěnost tedy nebudeme interpretovat ve smyslu zprostředkování kultivace a tolerance (protikladnému ke stavu člověka, který se nachází v zajetí svých představ). Druhou možnost ostatně do jisté míry popírá objektivizace loutek. (Připomeňme si, že slovo objektivizace zde není zrovna přílehavé a je třeba ho brát s rezervou.)

Případný implicitní předpoklad rovnocennosti loutek v Matějově subjektivitě vzbuzuje otázku, proč si v ději nerozdělují výstupy na základě spravedlivého principu „pro každého stejnou měrou“. Proč některé loutky dostávají mnohem více prostoru k sebevyjádření než jiné? Logicky se nám vnucuje otázka po návaznosti loutek na mocenský princip. Ptejme se, jak si loutky – Matějovy dílčí osobnosti, anebo personifikované ideje – rozdělují moc a jak se střídají v dominanci: Co je spouštěčem rozeznění jednoho hlasu na úkor druhého, co příčinou odeznění druhého hlasu ve prospěch prvního?

b) Loutky coby personifikace Matějových dílčích osobností v historickém uspořádání (uplatnění subjektivního historického hlediska)

ba) Loutky coby personifikace etap vývoje jednotlivce

V tomto rozumění loutky znamenají personifikace překonaných nebo doznívajících fází Matějova osobnostního vývoje. Dialog mezi Matějem a loutkami i mezi loutkami navzájem se odvíjí ve smyslu vnitřního monologu, případně exteriorizovaného vnitřního monologu. Tuto interpretaci na jedné straně podporuje povaha Harlakýna, který se ukazuje jako nejsoučasnější Matějovo vývojové stadium, na druhé straně ale neslučitelnost s ostatními možnostmi výkladu ji podkopává: ukazuje se být životnou jen do té míry, nakolik málo se v našem rozumění prosazují motivy tematizující objektivní dějinnost, tato možnost tedy nepoměrně zužuje interpretační prostor tohoto motivicky bohatého a mnohoznačného románu. Možnosti výkladu loutek coby personifikací etap Matějova vývoje zasazuje smrtelnou ránu překvapivě opět postava Harlakýna. V případě, že bychom v dané perspektivě chtěli hodnotit Matějovo odpoutání od loutek, pokládali bychom ho nejspíš za Matějovo odpoutání od vlastní subjektivní minulosti.

bb) Loutky coby personifikace etap objektivních dějinných změn interiorizovaných Matějem

Loutky v tomto smyslu představují nositele společenských rolí, stereotypů chování poplatných určité době, a to podle Matějovy zkušenosti. Znamenají tedy personifikace jednotlivých etap a proudů vývoje evropského ducha a myšlení, jak si je Matěj představuje, jak si je zažil, jak je chápe, tj. v jaké podobě si příslušné ideje v určité době interiorizoval.

Protože mezitím došlo k časové prodlevě (uplynul určitý čas od jejich interiorizace) a Matěj si stačil osvojit nové ideje, nic nebrání tomu, aby se vůči těm dřívějším ocitl v dialogické opozici. Výjimečné postavení Harlakýna spočívá v tom, že představuje Matějova současníka, případně jemu časově nejbližšího dvojníka. Odvržením loutek se pak Matěj zbavuje všech dosud přetrvávajících iluzí a konvencí, ale také tradice; jednak sice s nebezpečím, že ztratí vlastní identitu, jednak ale i s nadějí, že založí tradici novou, přiměřenou svému lidství, své jedinečnosti.

I když slabě zakotveným, přece jen argumentem pro uplatnění subjektivního nahlížení loutek je fakt, že také na ně doléhají existenční starosti: například Jenovéfa se obává úrazu, neboť by znamenal nejen její stažení z jedné hry, ve které hraje hlavní roli, ale stažení z repertoáru vůbec.

c) Loutky coby personifikace jednotlivých etap a proudů vývoje evropského ducha a myšlení (uplatnění objektivního historického hlediska)

V tomto rozumění loutky představují zosobnění jednotlivých etap objektivního dějinného vývoje – tak interpretuje loutky Pohorský (1976). Při jejich hierarchickém seřazení ale uvažujeme o dokumentaci vývojového aspektu filosofie dějin.

Dojem loutek ve smyslu personifikace objektivních dějinných změn, a to v nejširším možném pojetí vyvolává už pouhý fakt, že je Matěj ani nevyrobil, ani nekoupil, ani nedostal darem, nýbrž je získal dědictvím.

Výhradně pak už ve smyslu personifikace jednotlivých etap a proudů evropského ducha a myšlení lze interpretovat hodnocení loutky Pierota:

„... ten panák stejně nebyl k užítku, jeho role ze všech známějších kusů mizela a publikum mu přestávalo rozumět“ (KnR, s. 112).

Ve stejném duchu pak můžeme říct, že loutky zabitě vojáky personifikují ideály a přesvědčení, které neobstály ve střetu s realitou, případně s krutostí světa – ať už tato realita a krutý svět podléhá objektivnímu chodu dějin, nebo ne.

Doplňme jen tolik, že z daného úhlu pohledu vidíme osvobození od loutek – ovšem až poté, co se Matěj obohatil jejich poznáním! – ve smyslu zbavení se sedimentu evropského myšlení, které zkruskuje „naši“ představu o sobě, brání „nám“ k proniknutí ke kořenům existence, jakkoli z těchto sedimentů původně vyšly. Záruka správnosti hegelovsky nahromaděné zkušenosti je zde odmítnuta. Takovou zkušenost totiž musíme před jejím přijetím nejprve prověřit! Matějovo opětovné shledání s loutkami pak vyznívá jako projev úcty k odlišnému, spjatému s námi tak, že nás doplňuje. Anebo může jít o symbolické ztvárnění Heideggerova názoru, že oproštění od tradice musí vždy zůstat na úrovni pokusu, neboť její dokonání přesahuje lidské možnosti. Snad proto ona rozpačitost, když se Matěj setkává s loutkami znova, tentokrát jen ve své mysli, nedlouho před jeho smrtí.

Pokud tedy připustíme, že Matějův vztah k loutkám zahrnuje dialogický postoj k historii, pak by se tento dialog vzhledem k uplatněnému vymezení odehrál v interpersonálním prostoru několika autonomních osobností, nebo aspoň kvazi-osobností.

d) Loutky coby momenty enkulturatione (uplatnění objektivního ahistorického hlediska)

Neméně podnětně než v předchozím případě se ukazuje být rozumění loutkám jako momentům Matějovy enkulturatione, tj. interiorizovaným, případně aktuálně zvnitřňovaným prvkům kultury, na které se v daném kontextu mohou (ale nemusí) vázat Matějovy dílčí osobnosti. V této perspektivě můžeme pokládat loutky za personifikace Matějových dílčích osobností manifestujících kulturní archetypy. Promítnutí obsahů vědomí do kulturních artefaktů představuje specifický druh enkulturatione. Také v tomto rozumění sehrává klíčovou roli fakt, jakým způsobem Matěj k loutkám přišel – totiž že je zdědil.

Naše porozumění oživení loutek má klíčový význam pro rozumění celému románu. Než se jimi v dané souvislosti a ve vztahu k existencialismu začneme zabývat, připomeňme si jejich poměr k Matějovi. Za prvé – stěží přehlédneme, že jejich psychické rozpoložení představuje odraz psychického rozpoložení jejich principála, vůči kterému – za druhé – vlastně zaujímají roli souboru zrcadel, jehož části (tj. jednotlivé loutky) odrážejí části Matějova mnohočetného subjektu či pluralizované osobnosti. Už jsme se také zmínili o historickém výkladu loutek, tedy o tom, že jednotlivé loutky mohou představovat určité etapy vývoje lidstva atp.

Dvoznačné při hodnocení loutek je především to, že ačkoli jim z existenciálního hlediska nejprve přisuzujeme naprostou závislost na Matějovi, v rovině příběhu se od Matěje postupně odpoutávají, až se zcela osamostatní a my jim můžeme přisoudit plnou autonomii. Tuto druhou skutečnost je třeba existenciálně zohlednit.

V příběhu *Kuřete na rožni* vystupují loutky jako neodmyslitelní Matějovi souputníci, nejdříve ve smyslu hmotných artefaktů, které svému principálovi pomáhají vydělat si na nejnужnější obživu, později, když ožívají a emancipují se, ve smyslu mnohem širším a hlubším.

Oživení loutek úzce souvisí s existencialistickým ztvárněním Matějovy postavy; všimněme si, že k němu dochází ve chvíli, když Matěj ztratil bezprostřední lidský kontakt, když nadobro zpřetrhal své vztahy s rodinou a když zemřela jeho schovanka Barbora. Loutky se emancipují právě díky Matějově izolaci, a zdá se, jako měly za úkol ho z ní vyvést. K emancipaci loutek dochází souběžně s emancipací samotného Matěje; lze také říct, že jde o jeden a tentýž jev nahlížený ze dvou perspektiv. Za „důkaz“ Matějovy provázanosti s loutkami můžeme pokládat právě fakt, že se zmatek v jeho duši promítá mezi ně. Jak se mu hlavou honí temné myšlenky, tak se souboru loutek zmocňuje nekázeň, neklid, až rozháranost. Když už Matěj pomýšlí na smrt, i loutky si zoufají nad svým osudem, stěžují si, že se co nevidět rozklídí a zahynou. „*Pierot dokonce [myslí, pozn. JK] na sebevraždu jako na řešení svízelné situace*“ (KnR, s. 129, 130). Právě probíhající emancipace loutek se tak ukazuje být odpovědí na bezvýchodnost Matějovy existenciální situace.

Při zohlednění Kierkegaardova schématu loutky ožívají v době Matějova přeladování z estetického do etického stadia a plně se emancipují až po Matějově zavržení umění jako morálně relevantní spásy – při Matějově marném pokusu o povýšení do náboženského stadia prostřednictvím přitakání paradoxu víry. S odkazem na Heideggerovu filosofii můžeme zase konstatovat, že se loutky svým oživením a emancipací proměňují z nástroje obstarávání v nástroj odkrývání bytí.

Na základě četby *Kuřete na rožni* stěží rozhodneme, jestli loutky ožily ve vnějším světě nezávisle na lidské mysli, anebo jestli jde o „pouhé“ představy samotného Matěje, případně o představy, které sdílejí vojáci. Tento rozdíl naštěstí nemusí mít zásadní vliv na rozumění románu, důležitý totiž není způsob ontologického zakotvení loutek, ale dojem, jaký jejich oživení a emancipace vyvolává ve vztahu k lidskému prožívání. (Převládající dojem však svědčí ve prospěch naprosté emancipace loutek.) Stejně tak není rozřešeno a nemá rozhodující význam, jestli se Matěj o oživení loutek nějak sám vědomě přičinil, pokud zrovna nezohledňujeme různé možnosti vztahu loutek k umění.

Vodítkem pro naše rozumění budiž okolnost, že se Matěj od loutek odpoutává svým vstupem do armády, kde záleží jen na vnější roli, tj. na plnění příkazů, a kde se přehlídí Matějova lidská plnohodnotnost. Daná situace vyznívá jako impuls pro oddělení vnější role od podstaty člověka, tedy pro to, co lze v důsledku nazvat odlidštěním. A skutečně, se vstupem do mašinerie Matěj ztrácí svou jedinečnost, což je ztvárněno tak, že se odchodem loutek vyprazdňuje jeho vnitřní identita.

Loutky se nakonec osamostatní natolik, že se rozhodnou nečekat na místě, kde je Matěj zanechal (s úmyslem se pro ně zase vrátit), a vydávají se do světa na vlastní pěst. Pozoruhodné je zvláště to, jak se ve vypravěčově podání vyrovnávají s nepřízní osudu. Že to s jejich soběstačností není až tak růžové, se ukáže při jejich prvním kontaktu s lidmi: nedokážou odhadnout chování opilých vojáků a už vůbec se nedokáží ubránit jejich násilí; vojáci loutky až na několik výjimek povraždí. Ztráta a smrt loutek se přitom kryje s Matějovým dovršením osobnostního přerodu a zřejmě opět ne náhodou se Matěj setkává s loutkami krátce před svou smrtí.

Matěj svou svobodomyšlností umožňuje, aby se každá loutka coby jeho součást od něho odpoutala. Dává tím najevo, že nechce být obrazem světa, ve kterém by jednotlivé subjekty žily v hierarchii završené jediným privilegovaným subjektem; jednotlivé subjekty nemají podléhat vyšší subjektivitě.

Analogicky jako se vyvázal z moci Boha tím, že v něho přestal věřit, dovoluje, aby se totéž opakovalo v rámci jeho vlastní subjektivity, tzn., dovoluje fragmentům svého vnitřního světa, aby se osamostatnily a staly plně autonomními. Jejich osamostatnění až k autonomii znamená obdobu Matějova osvobození přijetím autentického způsobu života, jehož nedílnou součástí je koneckonců imperativ neupírat druhému možnost žít autenticky. Matěj se tedy dopracovává k takové kvalitě vlastní subjektivity, která dává svým fragmentům prostor k osvobození. Tím, že se sám osvobozuje vzhledem k vnějšímu světu (čímž projevuje svobodu jednání) a vnitřně s ohledem na požadavky vnějšího světa (čímž projevuje svobodu vůle), může osvobozovat i druhé. Jako by se zde implicitně říkalo, že jedině ten, kdo je sám svobodný, dokáže osvobodit druhé.

Z toho jasně vyplývá, že osamostatnění Matějových dílčích osobností nevyznívá jako schizofrenie. Emancipaci loutek pak můžeme rozumět různě podle toho, jak na loutky nahlížíme. Pokud je například interpretujeme jako personifikace jednotlivých etap dějinného vývoje, znamená jejich osamostatnění odpoutání od dějin, tedy další osvobození, a jejich smrt zánik do mimo-dějinného. Působí až fascinujícím dojmem, že různé způsoby nazírání loutek nám umožňují interpretovat různé způsoby jejich osvobozování.

Ve výsledku tedy Matěj osvobozuje nejen sebe, ale i loutky, které se tím stávají autonomními bytostmi. Při jejich mnohovýznamnosti, můžeme všemu porozumět tak, že člověk není sám, jestliže nevyužívá druhých jako prostředků k dosažení osobních cílů, a také tak, že přisouzením své autonomie loutkám se Matěj definitivně zbavuje své samoty.

Kuře na rožni interpretovaný jako filosofická parodie se jeví být unikátní prózou česky psané literatury druhé poloviny 20. století, prózou, která si zaslouží mnohem více pozornosti, než kolik jí bylo dosud věnováno. Věřme, že se najdou noví interpretátoři, kteří se vynasnaží tento dluh splatit.

Literatura

- BENDLOVÁ, Peluška. 1993. *Gabriel Marcel*. Praha : Filosofia, 1993. 103 s. ISBN 80-7007-048-X
- BURIÁNEK, František. 1978. Ne o historii, ale o člověku. In: *Literární měsíčník*, roč. 7, 1978, č. 3 (březen), s. 110 – 112.
- DOKOUPIL, Blahoslav. 1980. Člověk v zrcadle dějin: „Historizující“ postupy v naší současné historické próze. In: *Česká literatura*, roč. 28, 1980, č. 4, s. 378 – 389.
- FIGAL, Günter. 1949. *Úvod do Heideggera*. [Přeložil Vlastimil Zátka.] Praha : Academia, 2007. 192 s. ISBN 978-80-200-1553-2
- FUERBACH, Ludwig. 1954. *Podstata křesťanství*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1954. 470 s.
- HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. 2004. *Filosofie dějin*. [Přeložil Milan Váňa.] Pelhřimov : Nová tiskárna, 2004. 302 s. ISBN 80-86559-19-X
- HEIDEGGER, Martin. 2002. *Bytí a čas*. [Přeložili Ivan Chvatík.] Praha : OIKOYMENH, 2002. 487 s. ISBN 80-7298-048-3
- HODROVÁ, Daniela. 1993. Jiří Šotola: Kuře na rožni. In: *Český Parnas*, 1993, s. 80 – 85.
- JASPERS, Karl. 1994. *Filosofická víra*. [Přeložil Aleš Havlíček.] Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. 106 s. ISBN 80-85241-77-3
- JASPERS, Karl. 2000. *Šifry transcendence*. [Přeložil Vlastimil Zátka.] Praha : Vyšehrad, 2000. 140 s. ISBN 80-7021-335-3
- KIERKEGAARD, Soren. 1993. *Bázeň a chvění : nemoc k smrti*. Praha : Svoboda, 1993. 249 s. ISBN 80-205-0360-9
- KIERKEGAARD, Soren. 2005. *Okamžik*. [Přeložila Milada Krausová-Lesná.] Praha : Kalich, 2005. 246 s. ISBN 80-7017-015-8
- MACHOVEC, Milan. 2006. *Filosofie tváří v tvář zániku*. Praha : Akropolis, 2006. 387 s. ISBN 80-86903-16-8

- MARCEL, Gabriel. 2003. *Hodnoty v existenciální filosofii Gabriela Marcela*. [Vybrala, přeložila a úvodní stať napsala Peluška Bendlová.] Praha : Academia, 2003. 150 s. ISBN 80-200-1070-X
- MARCEL, Gabriel. 1998. *Přítomnost a nesmrtelnost : (výbor textů) z francouzských originálů*. [Vybrala, přeložila a doslov napsala Peluška Bendlová.] Praha : Mladá fronta, 1998. 138 s. ISBN 80-204-0701-4
- PETRŮ, Eduard. 2002. *Zrcadlo skutečnosti*. Praha : ISV, 2002. 171 s. ISBN 80-85866-90-0
- POHORSKÝ, Miloš. 1976. „Historický román jako dramatický rozhovor“. In: *Kuře na rožni*. Praha : Československý spisovatel, 1976. 322 s.
- RICOEUR, Paul. 2001. *Fenomenologie svobody*. Praha : Oikoymenh, 2001. 527 s. ISBN 80-7298-033-5
- SARTRE, Jean-Paul. 2006. *Bytí a nicota: pokus o fenomenologickou ontologii*. [Přeložil O. Kuba.] Praha : Oikoymenh, 2006. 717 s. ISBN 80-7298-097-1
- SARTRE, Jean-Paul. 2004. *Existencialismus je humanismus*. [Přeložil a doslovem opatřil Petr Horák.] Praha : Vyšehrad, 2004. 109 s. ISBN 80-7021-661
- STICH, Alexandr. 1979. K stylizaci současné historické prózy. In: *Naše řeč*, roč. 62, 1979, č. 4, s. 203 – 213.
- ŠOTOLA, Jiří. 1967. Fanatismus. In: *Čs. Voják*, roč. 16, 1967, č. 2, s. 13.
- ŠOTOLA, Jiří. 1967. Hrdinové národa. In: *Čs. Voják*, roč. 16, 1967, č. 8, s. 35.
- ŠOTOLA, Jiří. 1967. Jde o život. In: *Čs. Voják*, roč. 16, 1967, č. 3, s. 7.
- ŠOTOLA, Jiří. 1967. Příběh katolické vdovy. In: *Čs. Voják*, roč. 16, 1967, č. 5, s. 43 – 44.
- UMLAUF, Václav. 2005. *Kierkegaard hermeneutická interpretace*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 318 s. ISBN 80-7325-064-0
- VLAŠÍN, Štěpán. 1986. O kruté absurditě dějin. In: *Rovnost*, roč. 101, 1986, č. 226, s. 5.

Summary

The paper deals with the Jiří Šotola's novel *Kuře na rožni*. It takes a historical reading of prose, specifically emphasizes the benefits of interpretations of Daniela Hodrová and Francis Buriánek who emphasized above all the philosophical dimension of the novel. Concerning Hodrová, it appreciates her observations about the carnival nature of the novel and its emphasis on dialog as a manner of communication. The author prefers František Buriánek's interpretation as better starting point for a new interpretation. The new interpretation considers *Kuře na rožni* for philosophical parody involving the philosophical concept of the 19th and 20th centuries, which had a major impact in transforming the political thought of the 20th century. It states a noticeable bipolar rating in the novel. All philosophy belonging to the anthropological concept of the autonomous individual are evaluated rather positively (the author refers to it philosophy of so called existentialism: Kierkegaard, Jasper, Sartre, Camus, Heidegger, Marcel ad.). On the contrary, the philosophies belonging to the concept of socially and historically determined individuals are evaluated negatively (author refers to it especially social theory of society and individuals with higher self-imperative: Hegel, Comte, Marx). Finally, the philosophy of Feuerbach takes a specific anti-religious nature of the novel.

VARIA

FOLKLÓRNY FESTIVAL V RUSKEJ PORUBE – KULTÚRNE DEDIČSTVO RUSÍNŮV

FOLKLORE FESTIVAL IN RUSKÁ PORUBA – RUTHENIANS' CULTURAL HERITAGE

Viktória Bíziková

Katedra manažmentu kultúry a turizmu FF UKF v Nitre

3.1.2 kulturológia, 2. rok štúdia, externá forma štúdia

viktoriabizikova@yahoo.com

Školiteľ: **doc. PhDr. Ladislav Lenovský (lเลนovsky@ukf.sk)**

Kľúčové slová

festival, Ruská Poruba, Rusín, kultúrne dedičstvo, kultúra

Keywords

festival, Ruská Poruba, Ruthenian, cultural heritage, culture

V severovýchodnej časti Slovenska, obývanej rusínskym a ukrajinským obyvateľstvom, nachádzame ich neobyčajne bohatú ľudovú kultúru. Prezentuje sa hlavne drevenou sakrálnou architektúrou, ľudovým umením, zachovalou obyčajovou kultúrou rodinného a kalendárneho cyklu, obradmi duchovného života, rusínskym jazykom, ľudovou hudbou, piesňami a tancom.

Kultúra a kultúrne dedičstvo Rusínov a Ukrajincov svojou pestrou mozaikou etnických a konfesiónálnych zvláštností predstavuje významnú zložku turistického potenciálu krajiny popri prírodných atraktivitách tohto územia. K jej zachovávaniu, šíreniu a prezentovaniu významne prispieva i obec Ruská Poruba prostredníctvom kultúrneho podujatia *Rusínske folklórne slávnosti*.

Cieľom príspevku je zmapovať genézu a vývoj vybraného organizovaného podujatia v kontexte rusínskej kultúry a zdôrazniť jeho kultúrny význam pre Rusínov (aj Nerusínov) žijúcich v obci a jej širšom okolí. Skúmaný kulturológický fenomén sme riešili v historickej determinácii s prelínaním do súčasnosti, z čoho je zrejماً komparácia oboch období.

Ruská Poruba sa nachádza v Nízkych Beskydách na severovýchode Slovenska v doline potoka Sitnička. Z hľadiska súčasného územnosprávneho členenia leží v okrese Humenné v Prešovskom kraji. Podľa obecnej kroniky sa spomína jej vznik na zákupnom práve a prvá písomná zmienka pochádza z roku 1454 (*Kronika obce Ruská Poruba 1978 – 1993*, s. 4). V obci je potočná radová zástavba. Aktuálne v nej žije 248 obyvateľov prevažne rusínskej

národnosti (70 %) a gréckokatolíckeho vierovyznania (90 %). Svoj najväčší rozkvet obec znamenala v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch 20. storočia vybudovaním technickej, športovej a občianskej infraštruktúry, ako je pošta, obecný rozhlas, futbalové ihrisko, športové ihrisko, kultúrny dom. Vo veľkej miere k tomu prispela i národnostná politika štátu v otázkach menšinového školstva a kultúry. Podporovaná bola materská a základná škola s vyučovacím jazykom ukrajinským, kino, knižnica a organizovanie rôznych kultúrnych podujatí pre miestne obyvateľstvo.

V obci pravidelne vystupovali významné umelecké telesá rozvíjajúce kultúrny život Rusínov a Ukrajincov žijúcich na území Slovenska. Spomenieme napr. Poddukelský umelecký ľudový súbor v Prešove (PULS), Ukrajinské národné divadlo, neskôr Divadlo Alexandra Duchnoviča v Prešove. Konali sa rôzne besedy, výstavy, súťaže a i. za účasti významných osobností rusínskej a ukrajinskej národnosti nielen z kultúrnej, ale i politickej a spoločenskej oblasti.

Spomínané kultúrne príležitosti a udalosti boli významnými faktormi upevňovania a stimulovania identity Rusínov, ktoré zároveň prehľbovali kultúrnu a osvetovú činnosť menšiny a podmienujú vznik vlastnej aktívnej činnosti v kultúrnej oblasti miestnych Rusínov.

V roku 1979 sa konal I. ročník *Obvodových slávností piesní a tancov* v Ruskej Porube. Zakladateľmi a realizátormi tejto myšlienky boli vtedajší predseda Miestneho národného výboru v Ruskej Porube Demeter Ščerba (*1922 – †1990) a PaedDr. Jozef Švarbalík (*1944),

riaditeľ Okresného osvetového strediska vo Vranove nad Topľou.

Pri presadzovaní idey vzniku folklórneho festivalu vo veľkej miere zavážilo čínorodé kultúrne zázemie obce a národnostné zloženie miestneho obyvateľstva. Obvodové slávnosti v Ruskej Porube boli jedinečným podujatím určeným rusínskemu a ukrajinskému obyvateľstvu v okrese Vranov nad Topľou podľa bývalého administratívneho členenia. Proces príprav aktivizoval inštitúcie verejnej správy a samosprávy, kultúrne a osvetové strediská a zariadenia, rôzne zväzy a združenia, ktoré participovali na folklórnom festivale z hľadiska personálneho, organizačného, finančného a materiálneho. Vo funkcii spoluorganizátorov sa okrem obce Ruská Poruba angažoval najmä Zväz Rusínov a Ukrajincov (ďalej ZRUS) v Prešove, Okresný výbor ZRUS Humenné, Okresné osvetové stredisko vo Vranove nad Topľou, Odbor kultúry Okresného národného výboru vo Vranove nad Topľou, spotrebné družstvo Jednota Vranov, Jednotné roľnícke družstvo Závada, Únia žien, Slovenský rozhlas Prešov. Každý z uvedených subjektov na troch prípravných zasadnutiach prevzal úlohy, ktorých plnením participoval na organizovaní kultúrneho podujatia v zmysle schváleného rozpočtu. Napríklad Jednota zabezpečovala stánky s občerstvením, JRD odovzdalo mäso na guľáš, osvetové stredisko poskytlo obci ozvučenie a konferenciárske služby, Odbor kultúry ONV a ZRUS odvieďli finančný príspevok a dotovali vystúpenie niektorého z folklórnych súborov.

Redakcia národnostno-etnického vysielania Slovenského rozhlasu vo svojom vysielaní realizovala propagáciu podujatia medzi Rusínmi a Ukrajincami žijúcimi v regióne. Únia žien organizovala prehliadku a predaj výrobkov ľudových remesiel, umenia a ručných prác (napr. kobercov, čipiek, výšiviek, maľovaných vajíčok a pod.). Na svetonázorové záležitosti v súlade so štátnou ideológiou dohliadal Okresný výbor KSS vo Vranove nad Topľou. Technické služby Vranov postavili dočasné pódium lokalizované v miestnej časti *Barnovo* na futbalovom ihrisku.

Vlastný prírodný amfiteáter na kultúrne účely si obec vybudovala na svahovitom teréne v rokoch 1982 – 1983 svojpomocne. Nachádzal sa za miestnou základnou školou a svoje

poslanie plní i v súčasnosti. Od spomínaného roku výstavby na ňom každoročne v posledný májový víkend hostovali mnohí významní sólisti či duetá, folklórne skupiny a súbory, ľudoví rozprávači zo Slovenska i zahraničia v rámci družby a neskôr cezhraničnej spolupráce. Svoj umelecký priestor mali k dispozícii deti, mládež, dospelí i seniori, ale i príslušníci iných národnostných menšín žijúcich u nás.

Z rozsiahleho zoznamu účinkujúcich v multi-kultúrnom a multiregionálnom programe počas 35 ročníkov uvedieme okrem profesionálneho súboru PULS i Folklórny súbor (ďalej FS) Bukovčan, FS Vranovčan a FS Organina z Vranova nad Topľou, FS Zámutovcán zo Zámutova, FS Kalina a FS Chemlon z Humenného, FS Šarišan a FS Dúbrava z Prešova, FS Zemplín z Michaloviec, FS Vihorlat zo Sniny, FS Makovica zo Svidníka, FS Kamjana z Medzilaboriec, FS Železiar z Košíc a mnohé ďalšie domáce amatérske súbory a skupiny prevažne zo susedných obcí a širšieho okolia. Zo zahraničia boli častými hosťami súbory z Ukrajiny, Ruska, Poľska, Čiech a Maďarska, spomenieme napr. FS z Veľkého Berezného (UA), FS Podgúrzanie z Krosna (PL), FS Vlčnovianka z Vlčnova (CZE).

Súbežne so založením folklórneho festivalu vznikla v Ruskej Porube v roku 1979 miestna folklórna skupina *Porublanka* združujúca tri generácie členov, mužov i ženy. Na domácom folklórnom festivale každoročne prezentovali rusínsku ľudovú kultúru a jej folklorizované prejavy, rusínske piesne, tance a obrady svojho regiónu. Spracovávajú a inscenujú pásma „Žnyva“, „Svjatyj večur“, „Večurky“, „Svadba – Od vinka po sobaš“, „Na Jana“, „Prjadky“. Na báze reciprocity boli pozývaní na podobné kultúrne podujatia do iných hostujúcich obcí po celom Slovensku či susedných krajín, ktorých zástupcovia mali účasť na festivale v Ruskej Porube. Súčasťou členskú základňu tvoria hlavne staršie ženy.

Názov podujatia *Obvodové slávnosti piesní a tancov v Ruskej Porube* nebol počas svojej existencie ustálený. Od roku 1993 sa prezentoval ako *Folklórne slávnosti Rusínov – Ukrajincov v Ruskej Porube*, neskôr ako *Folklórne slávnosti ukrajinsko-rusínskych piesní a tancov v Ruskej Porube*. Od roku 2012 sa podujatie koná vždy v prvý júlový víkend pod názvom *Rusínske folklórne slávnosti Demetera Ščerbu in memoriam*, čím sa pripomína české

zakladateľa samotného kultúrneho podujatia, ktorý je medzi domácimi obyvateľmi dodnes uznávanou osobnosťou za zásluhy počas svojho pôsobenia v obci vo verejných funkciách.

V súčasnosti patria Rusínske folklórne slávnosti k etablovaným kultúrnym podujatiam so svojou históriou a tradíciou. Ponúkajú i doplnkový program a rôzne sprievodné aktivity ako napr. jazda na koni, ľudová veselica, predaj suvenírov a tovarov v komerčných stánkoch, rôzne atrakcie pre deti a pod. Festival každoročne navštívi okolo 600 – 700 účastníkov prevažne z okolitých obcí a miest (rekordne až cca 1500 v roku 1983). Podujatie predstavuje príležitosť na zábavu a stretnutie rodákov, príbuzných a známych. Návraty rodákov ku svojim koreňom, ku kultúre Rusínov, sú naplnené duchovnosťou a vyznačujú sa emocionálnosťou. Prežívanie slávnosti ako významnej udalosti je zrejmé zo samotných príprav na festivalový víkend jednak v obci, ako i v rodinách.

V rodinách má vplyv na odievanie. Deťom, mladej a strednej generácii diktuje festivalový „dress code“ najlepší a najnovší odev zo šatníka. Staršie ženy nosia na festival sviatočný odev podobne ako do cerkvi (kostola): „gerok“, „chustku“, „bluzku“, „fartuch“, „kabat“ a „podolok“, prípadne skladané sukne a kostýmy; muži si dávajú oblek. Pripravujú sa príležitostné jedlá ako na *odpust* (hody) a schádza sa príbuzenstvo podobne ako počas najvýznamnejších cirkevných sviatkov v roku – Veľká Noc a Vianoce. Pôvodný jedálny lístok v rodinách počas festivalu tvorili pokrmy ako „polyvka z kurky“, „brezľované mjaso s bandurkami“, „kapusta s chľibom“, „mačanka s chľibom“, „kolači“, „kreplí“, „pagači“, „tatarčany perohy“, „holubky“. Prienikom súčasných gastronomických prvkov do tradičnej rusínskej kuchyne sa spestril sortiment podávaných jedál o rôzne druhy mäsa, príloh a zákuskov z piškótového cesta, menej kysnutého. Avšak naďalej najviac rozšírené súčasné festivalové rodinné menu predstavujú chlebičky, kurací vývar, bravčové rezne, fašírky, zemiakový šalát. Z alkoholických nápojov domáca pálenka, vodka, pivo.

V rámci obecných príprav pred konaním festivalu miestni obyvatelia v akcii „Z“ odpracovali v dedine stovky brigádnických hodín s cieľom jej estetizácie a údržby. Upravovali sa priestranstvá nielen v okolí prírodného amfiteátra,

ale i na miestnom cintoríne, pred kultúrnym domom, obecným úradom, miestnou školou a škôlkou. Čistil sa potok, kosila sa tráva, realizovala sa výsadba nízkej zelene a stromov, nateralo sa zábradlie popri štátnej ceste a na parkovisku. Kolektív miestnych sa spoločne pričíňoval o vytvorenie dôstojných podmienok na konanie slávnosti a privítanie vyššieho počtu návštevníkov v dedine. V súčasnosti sa táto činnosť v obci realizuje ťažšie. Dôvodom je starnúce obyvateľstvo a výrazná pracovná migrácia občanov v produktívnom veku, no napriek tomu sa lokálne spoločenstvo mobilizuje v rámci svojich možností.

Transformácia spoločnosti a výrazné politické, legislatívne a ekonomické zmeny po roku 1989 priniesli nové výzvy, príležitosti a možnosti. Delegovaním rozhodujúcich kompetencií na lokálnu úroveň sa obec stáva kľúčovým aktérom v rozvoji kultúrneho života. Organizovanie kultúrnych podujatí, ako je folklórny festival, si vyžaduje prepojenie kompetencií manažérskych, marketingových a ekonomických. Odporúča sa aplikovať kooperatívny manažment a budovať partnerstvá. Uvedený príklad organizačnej spolupráce z minulosti poukazuje na fakt, že sieťovanie subjektov malo svoj prínos a význam vzhľadom na vytýčený cieľ. Jednoznačne najzložitejšou úlohou v celom procese organizovania v súčasnosti je finančné zabezpečenie folklórneho festivalu. Rozpočet Ruskej Poruby neumožňuje podieľať sa na finančných výdavkoch súvisiacich s kultúrnym podujatím a príjem zo vstupného predstavuje zlomok oproti skutočným nákladom. Miestni zástupcovia obce oslovujú podnikateľskú verejnosť o sponzoring a hľadajú filantropov. Zároveň sa obec angažuje v predkladaní žiadostí o dotáciu v programe *Kultúra národnostných menšín* vyhlasovanom Úradom vlády Slovenskej republiky na príslušný kalendárny rok (1).

V obci s absentujúcimi vedúcimi osobnosťami v dôsledku jednak rapidného poklesu počtu obyvateľstva za posledné roky a taktiež chýbajúcej edukácie inteligencie potrebnej na personálne obsadenie pracovných pozícií v samospráve a v manažovaní kultúrnych aktivít minority je zložité presadiť sa v náročných podmienkach. K súčasnému stavu prispieva i agrárna minulosť obce, vzdialenosť Ruskej Poruby od ekonomických centier a jej periférnosť spôsobujúca hospodársku zaostalosť a ekonomickú nestabilitosť.

Napriek mnohým negatívnym atribútom obec zachováva, prezentuje a rozvíja rusínsku kultúru. Usporadúvaním folklórneho festivalu sa zvyšuje kultúrne povedomie o lokalite a regiónu a prehĺbuje sa lokálna identita. Vznikajú sociálne príležitosti a možnosť trávenia voľného času. Jedinečnosť, kolektívnosť a odovzdávanie hodnôt pre ďalšie generácie sú zdrojom silnej atmosféry, emocionálneho vnímania podujatia jeho účastníkmi. V lokálnom spoločenstve, no i v medzilokálnych kontextoch dochádza k vytváraniu nových organizačných štruktúr a zmene kolektívneho vedomia i myslenia jednotlivca. Zabezpečovanie podmienok podujatia si vyžaduje koordináciu ľudských zdrojov a združovania ekonomických prostriedkov (Kesner, 2005, s. 51). Jednou rovínou je kvalita interpersonálnej interakcie a druhou, nemenej dôležitou, sú možnosti sebarealizácie jednotlivca. V našich intenciách môže ísť o domácich členov štruktúr, organizátorov, producentov folklórneho festivalu ako hlavného alebo vedľajšieho produktu (bližšie Čukan, 2008, s. 116 – 123).

Môžeme konštatovať, že *Rusínske folklórne slávnosti Demetera Ščerbu in memoriam* v Ruskej Porube sú miestnou formou sviatkovania, významným nositeľom kultúry a podporovateľom folklorizmu. Obsahujú hodnoty kultúrneho dedičstva, ktoré sú najvýznamnejším faktorom formovania a udržiavania kultúrnej identity (bližšie Lenovský, 2008, s. 98 – 114). Zároveň majú potenciál podporiť kultúrny cestovný ruch so zabezpečením ekonomického a marketingového prínosu v oblasti, ktorá síce nedisponuje konkurenčnou výhodou turisticky atraktívnych destinácií, no ponúka uspokojenie duchovných a kultúrnych potrieb.

Poznámky

- (1) Dotačný program Kultúra národnostných menšín sa člení na viaceré podprogramy tak, aby bol naplnený cieľ tejto výzvy, ktorým je zachovanie, vyjadrenie, ochrana a rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín, výchova a vzdelávanie k právam národnostných menšín, interetnický a interkultúrny dialóg a porozumenie (www.narodnostnemensiny.gov.sk, 2014-10-03).

Literatúra

- ČUKAN, Jaroslav. 2008. Cestovný ruch, kultúra a ekonomika. In: *Cestovný ruch a kultúrne dedičstvo. Učebné texty k vybraným problémom*. Nitra : UKF v Nitre, 2008. 168 s. ISBN 978-80-8094-229-8
- KESNER, Ladislav. 2005. *Marketing a management muzeí a památek*. Praha : Grada, 2005, s. 51.
- LENOVSKÝ, Ladislav. 2008. Kultúrne dedičstvo v multikultúrnom svete. In: *Cestovný ruch a kultúrne dedičstvo. Učebné texty k vybraným problémom*. Nitra : UKF v Nitre, 2008. 168 s. ISBN 978-80-8094-229-8
- Obecná kronika Ruská Poruba od roku 1978 do roku 1993*. Obecný úrad Ruská Poruba.
- Žiadosti o dotácie na kultúru národnostných menšín. [online]. 2014. Dostupné na internete: <http://www.narodnostnemensiny.gov.sk/ziadosti-o-dotacie-na-kulturu-na-rodnostnych-mensin-> [cit. 2014-10-03]

Informátor a informátorky

- Helena Andrejcová, rod. Karasová (*1957)
Demeter Ferko (*1951)
Anna Ščerbová, rod. Kurejová (*1929)

NANOETIKA: ETICKÉ A SPOLOČENSKÉ DÔSLEDKY NANOTECHNOLÓGIÍ

NANOETHICS: THE ETHICAL AND SOCIAL IMPLICATIONS OF NANOTECHNOLOGY

Bibiána Marková

Katedra etiky a aplikovanej etiky FF UMB v Banskej Bystrici

2.1.5 etika, 1. rok štúdia, denná forma štúdia

Bibiana.Markova@studenti.umb.sk

Školiteľ: **prof. PhDr. Pavel Fobel, PhD. (Pavel.Fobel@umb.sk)**

Kľúčové slová

etika, nanotechnológia, riziká, zdravie, etika výskumu, environmentalistika

Key words

ethics, nanotechnology, risks, health, ethics of research, environment

V súčasnosti sme svedkami prudkého rozmachu nanotechnológií, vďaka ktorým môžeme mať čipy s obrovskou kapacitou, podstupovať bezbolestné medicínske zákroky či napríklad používať vysoko odolné materiály. Zásahy do extrémne malých štruktúr spôsobili vo vede revolúciu a prinášajú stále nové varianty, ako rozširovať možnosti prírody. Súčasne však so sebou nesú i niektoré riziká. Toxicita častíc, prípadné narušenie ľudskej autonómie, ohrozenie distributívnej spravodlivosti, možné zásahy do súkromia vďaka novým formám diagnostiky, nepredvídateľnosť dôsledkov používania nanotechnológií a pod. sú hrozby, kvôli ktorým je apel na vytvorenie etických kritérií pri práci s nanosvetom stále aktuálnejší. Práve preto je publikácia *Nanoethics: The Ethical and Social Implications of Nanotechnology* (New Jersey, 2007) vítanou aktivitou, ktorá znižuje celkový nedostatok literatúry s tematikou etických aspektov nanotechnológií na svetovom trhu. Predstavuje súbor prác rôznych autorov, ktorí sa zaoberajú základnými otázkami súvisiacimi s nanotechnológiou, ako sú zdravotné a environmentálne riziká, otázky demokracie, politiky, ekonomiky, spravodlivosti, predbežnej opatrnosti, no neopomínajú ani témy ako napríklad umelé vylepšenie človeka, globálne regulácie, vojenské použitie nanotechnológií, predĺženie života či prieskum vesmíru.

Kniha predkladá i vizionárske nápady, ktoré sa v kontexte nanotechnologického rozmachu zdajú byť reálne. Ide tak o bohatý materiál, ktorého hodnota spočíva najmä v pestrosti názorov, a tým sa vyhýba tendenčnosti v nega-

tívnom zmysle slova. I keď nejde o najnovšiu publikáciu, musíme konštatovať, že svojím obsahom významne zasahuje do všeobecného diskurzu o etických problémoch nanotechnológie. Snaží sa obhájiť nanoetiku ako samostatnú disciplínu etiky, čo so sebou prináša i množstvo otázok a rizík. Napriek tomu dodnes nevyšiel jej preklad v slovenskom ani českom jazyku a dostupnosť tejto publikácie na internete je obmedzená. Prínosom diela je najmä introdukcia do základných tém, ktorá v mnohých publikáciách podobného druhu chýba. Čitateľ sa môže oboznámiť s definíciami v oblasti etiky, výskumu, filozofie, ekonomického a politického smerovania nanovývoja. V nie poslednom rade je dôležité spomenúť, že kniha má ambíciu poskytnúť riešenia na spomínané etické a sociálne problémy, ktoré podnietila nanotechnológia. Ponúka intelektuálne argumenty, ale i praktické pokyny zamerané na reguláciu výskumu. Svojím obsahom sa stáva jedným z hlavných diel aktuálnej diskusie o etike v nanotechnológii.

Autori si vhodne uvedomujú potrebu riešenia niektorých súčasných, ale i budúcich rizík využívania nanotechnologických inovácií. V predhovore dokonca zdôrazňujú, že bez aplikácie etiky nie je možný vyvážený výskum, spolupráca ani prevencia. Oponujú tak niektorým autorom, ktorí preventívne riešenia možných nanotechnologických hrozieb považujú za neopodstatnené. Kniha je výsledkom preferovania prevencie a upozorňuje na význam zámernej voľby, ktorá môže pozitívne ovplyvniť celý vývoj a byť kľúčom pre úspešné využívanie nanotechnológií.

Publikácia je rozdelená do siedmich tematických častí, v ktorých sa tridsaťdeväť odborníkov z akademickej i priemyselnej sféry vyjadruje k najdôležitejším otázkam. Do týchto statí sú zhrnuté i niektoré významné diela, ktoré boli publikované v minulosti, no dnes majú vplyv na nanoetiku. Prvej časti s názvom *Úvod: rozprava o nanotechnológií* dominujú myšlienky Patricka Lina a Fritza Allhoffa, ktorí sa snažia objektívne posúdiť prínosy a riziká nanotechnológií. Podľa nich by sme pri posudzovaní takýchto inovácií nemali zachádzať do extrémov. Ako argument uvádzajú príklady ľudských objavov z minulosti, ktoré priniesli veľa dobrého, no rovnako zmenili spoločnosť a spôsobili nové problémy (napr. automobilový priemysel, internet a pod.). Autori správne poukazujú na fakt, že podstata riešenia etických a sociálnych problémov nespočíva v tom, že by sme boli lepší bez týchto inovácií. Je však potrebné vytvoriť rámce, v ktorých by sa dali bezpečne používať. Zároveň podľa nich nemôžeme kategoricky viniť vedcov, ktorí neustále pracujú na vývoji lepších riešení pre človeka. Takéto postoje prirovnávajú k absurdnému odsúdeniu Billa Gatesa za to, že existuje spam. Pri zvážení mnohých etických aspektov nanotechnológií musíme s autormi súhlasiť, že byť konzervatívnym v otázke budúcnosti techniky je jednoduché a alibistické. Ako vhodný prístup sa javí eliminovanie hrozieb a podporenie prínosov, ktorý pramení zo skúseností v minulosti.

V druhej časti *Pozadie: nanotechnológia v kontexte* a tretej časti s názvom *Problém: príprava na ďalšiu revolúciu* autori hľadajú dôvody, prečo došlo k takému rozsiahlemu využívaniu nanotechnológií a podávajú argumenty, ktoré obhajujú princíp predbežnej opatrnosti, ktorý sa z nášho pohľadu zdá byť opodstatnený, no v kontexte praktického použitia nepostačujúci. Pri jeho aplikácii je totiž potrebné poznať riziká inovácie. To je pri nanotechnológii sťažené tým, že mnohé negatívne dôsledky dnes ešte nie sú známe, a preto môže dôjsť na jednej strane k nedostatočnej prevencii a na strane druhej k neopodstatnenému zastaveniu vývoja.

Štvrtá časť publikácie *Nanoethics* s názvom *Problém: zdravie a environment* sa zaoberá azda najkontroverzejšími otázkami, ktoré súvisia s využívaním nanotechnológií. Ide o analýzu možných hrozieb a snahu následne ich eli-

minovať. A. I. Myhr a R. A. Dalmo definujú hlavné rizikové aspekty, napríklad veľkú povrchovú plochu, kryštalovú štruktúru a reaktivitu, ktoré uľahčujú prienik nanočastíc do životného prostredia, ďalej odlišné správanie od väčších častíc či neviditeľnosť. Snáď najväčším negatívom je ale schopnosť nanočastíc preniknúť cez hematoencefalickú bariéru. Táto vlastnosť nanotechnológie môže mať škodlivé účinky na ľudské zdravie. Autori preto navrhujú normatívne princípy pre praktické rozhodnutia. Medzi ne môžeme zahrnúť iniciovanie preventívnej akcie, konfrontáciu zástancov potenciálne škodlivých aktivít, vysvetlenie alternatívneho spôsobu dosiahnutia rovnakého cieľa a definovanie stakeholderov. Takéto riešenie je však často nereálne, pretože – ako sami autori priznávajú – podmienkou je poznať problém, pričom informácie o dopadoch na zdravie a životné prostredie sú často obmedzené. Preto sa pozornosť autorov upriamuje najmä na identifikovanie a systematizáciu neistoty. Takýto postup je podľa nášho názoru správny, pretože berie do úvahy špecifiká nanotechnológie, hoci samotné definovanie neistoty nestačí. Rovnako sa nám zdá málo účinný návrh zapojiť do diskusie verejnosť, ktorá by mohla poskytnúť rôznorodosť etických perspektív.

R. Freitas vo svojom príspevku predkladá novú definíciu choroby, ktorá spočíva v nežiaducej biologickej funkcii. Teda už nie v neoptimálnej. Vďaka tomu je eticky ospravedlniteľné napríklad zlepšenie ľudských schopností tak, aby bolo možné napríklad vidieť v infračervenom svetle. Fyzická kondícia sa tak stáva voliteľným stavom. Táto verzia však neberie do úvahy možné následky, napríklad zvýšenú diverzitu medzi ľudskou populáciou, a preto neupravuje podmienky, v ktorých by sa nanotechnológia mala používať. Vhodným riešením sa nám zdá predkladaný návrh T. Petersa, ktorý predstavuje model: U-D-C (Understanding – Decision – Control, Pochopenie – Rozhodnutie – Kontrola). Autor upozorňuje na skutočnosť, že nečinnosť je tiež nesprávna. Podľa neho sme povinní hľadať riešenia pre lepší a bezpečnejší život, či už s nanotechnológiou, alebo bez nej. Peters to vyjadruje pretavením jedného z prikázaní a tvrdí, že hlavná otázka znie: „Ako môžeme predstaviť budúcnosť, v ktorej budeme viac milovať Boha a bližných?“

Piata časť publikácie *Demokracia a politika* sa zaoberá hľadáním najvhodnejšieho spôsobu regulácie nanotechnológií. C. Farrelly navrhuje formu deliberatívnej demokracie, ktorá vyplýva z racionálnych diskusií a citlivo berie do úvahy hodnoty. Je však nutné podotknúť, že autor nemá na mysli rýchlu formu akéhosi prieskumu verejnej mienky, ale vzájomnú interakciu medzi odbornou a laickou verejnosťou, ktorá je priebežne informovaná. J. Stigloe a J. Wilsdon v tomto kontexte na príklade z praxe ukazujú, že rozdiely vo vedomostiach v takýchto diskusiách nie sú prekážkou.

Širšiemu spoločenskému dopadu v súvislosti s používaním nanotechnológií sa venuje šiesta časť publikácie, v ktorej autori venujú hlavnú pozornosť otázkam, ako sú ochrana súkromia, armádne využitie nanotechnológie (zbrane, detekčné zariadenia, výstroj), rozvoj vzdelania a jednotlivých krajín.

Posledná, siedma, kapitola logicky vrcholí v úvahách nad vzdialenou budúcnosťou a mnohých možnostiach nanotechnológie a zároveň v kontexte etiky poukazuje na mnohé argumenty za a proti používaniu nanotechnológií, čím dáva najavo, že i v tomto prípade

existujú hranice. Kniha sa tak stáva uceleným dielom, ktoré poukazuje na hlavné morálne aspekty nanotechnológie.

Predpoklad, ktorý bol vyslovený v úvode knihy, či nanotechnológia prináša kvalitatívne nové otázky, ktoré treba riešiť, sa potvrdil. Práve preto je dielo *Nanoethics* významné. Pre potreby úspešného definovania všetkých morálnych dimenzií nanotechnológie by bol potrebný ďalší výskum, a preto i ďalšie publikácie. V tejto súvislosti môžeme vyjadriť sklamanie, že kniha *Nanoethics* zatiaľ nemá vážnejšie praktické vyústenie. Napríklad internetová stránka, ktorá bola v nadväznosti na toto dielo zriadená na podporu implementácie etiky do oblasti výskumu a používania nanotechnológií, žiaľ, v súčasnosti nie je aktualizovaná.

Nanoethics: The Ethical and Social Implications of Nanotechnology je určená nielen študentom, vedcom, obchodníkom a politikom, ale tiež laickej verejnosti. Podporuje informovanosť a aktívny prístup k riešeniu morálnych problémov súvisiacich s nanotechnológiou. Ponúka mnohé argumenty a riešenia, ktoré je potrebné pretaviť do praktických činov.

MOTUS IN VERBO : vedecký časopis mladej generácie
Motus in verbo : Young Scientist Journal

Recenzovaný časopis Filozofickej fakulty Univerzity Matej Bela v Banskej Bystrici

otus in verbo

vedecký časopis mladej generácie

Vydáva	Filozofická fakulta Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici Tajovského 40 974 01 Banská Bystrica Slovenská republika
E-adresa redakcie	motusinverbo@umb.sk
Webová stránka	www.motus.umb.sk
Periodicita	dvakrát ročne
Rozsah	84 strán
Formát	A4, online
Ročník	štvrtý
Číslo	prvé
Rok vydania	2015
ISSN	1339-0392

Oznamujeme všetkým, ktorí by chceli prispieť do najbližšieho čísla časopisu, že uzávierka príspevkov je 15. 9. 2015. Príspevky upravené podľa pokynov posielajte na adresu motusinverbo@umb.sk. V prípade väčšieho záujmu si redakcia vyhradzuje právo presunúť zaslané príspevky do ďalšieho čísla.

www.motus.umb.sk